

НАУКОВА СПІЛЬНОТА

www.spilnota.net.ua

ВІСІМДЕСЯТ П'ЯТИ ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ ДИСКУСІЇ

Серія: Соціальні та гуманітарні науки

ISSN 2522-963X

Google Scholar

Матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції

AKADEMIA NAUK STOSOWANYCH
WYŻSZA SZKOŁA ZARZĄDZANIA I ADMINISTRACJI
W OPOLU

25-26 квітня 2024 р.

**Тернопіль, Україна – Ополе, Польща
2024**

УДК 001 (063)

Вісімдесят п'яти економіко-правові дискусії. Серія: Соціальні та гуманітарні науки: матеріали Міжнародної мультидисциплінарної наукової інтернет-конференції (м. Львів, Україна, м. Ополе, Польща, 25-26 квітня 2024 р.) / редкол. : О. Патряк та ін. ГО “Наукова спільнота”, WSZIA w Opolu. Львів : ФО-П Шпак В.Б. 171 с. ISSN 2522-963X.

В збірнику опубліковані доповіді авторів з соціальних та гуманітарних наук, які оприлюднені на сайті www.spilnota.net.ua.

Оргкомітет:

ГО «Наукова спільнота»

Патряк Олександра Тарасівна, кандидат економічних наук, ЗУНУ;

Шевченко Анастасія Юрійвна, кандидат економічних наук, ТОВ «Школа для майбутнього»;

Яремко Оксана Михайлівна, кандидат юридичних наук, доцент, ЗУНУ;

Станько Ірина Ярославівна, кандидат юридичних наук, адвокат;

Назарчук Оксана Михайлівна, доктор філософії (Ph.D.), ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»;

Гомотюк Оксана Євгенівна, доктор історичних наук, професор, ЗУНУ;

Біловус Леся Іванівна, доктор історичних наук, кандидат філологічних наук, професор, ЗУНУ;

Ребуха Лілія Зіновіївна, доктор педагогічних наук, кандидат психологічних наук, професор, ЗУНУ;

Недошитко Ірина Романівна, кандидат історичних наук, доцент, ЗУНУ;

Стефанишин Олена Василівна, кандидат історичних наук, доцент, ЗУНУ;

Ухач Василь Зіновійович, кандидат історичних наук, доцент, ЗУНУ;

Яблонська Наталія Мирославівна, кандидат філологічних наук, старший викладач, ЗУНУ;

Савчук Надія Антонівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціогуманітарних технологій ЛНТУ

Рудакевич Оксана Мирославівна, кандидат філософських наук, ЗУНУ;

Русенко Святослав Ярославович, аспірант, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.

Адреса оргкомітету:
79016, м. Львів, а/с 1621
E-mail: spilnota.net.ua@ukr.net

Тексти опубліковано у авторській редакції. Відповідальність за достовірність наданої інформації несуть автори, їхні наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищено. У разі будь-якого використання опублікованих матеріалів посилання на джерело є обов'язковим.

ISSN 2522-963X

© ГО “Наукова спільнота” 2024

© Автори статей 2024

*Волков Артем Олексійович,
здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України, м. Київ*

*Чухліб Алла Василівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри статистики
та економічного аналізу,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України, м. Київ*

ВІЗУАЛІЗАЦІЯ СТАТИСТИЧНИХ ДАНИХ В МАРКЕТИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4854/>

Інфографіка – візуальне представлення статистичної інформації за використанням графічних зображень, ефективний інструмент візуального сприйняття статистичних даних.

В маркетингових дослідженнях використання інфографіки дозволяє представити результати дослідження ринку товарів і послуг, аналізу конкурентів, пояснювати складні процеси з використанням візуальних елементів.

Розрізняють аналітичну інфографіку, що будується за аналітичними даними, новинну – створюється в оперативному режимі під певну новину, реконструкційну – використовується для відображення динаміки подій у хронологічному порядку.

Інфографіка поєднує в собі візуальні елементи (зображення, діаграми, графіки) з текстовою інформацією, що робить її більш привабливою та доступною. Візуалізація даних має бути актуальною,

достовірною, лаконічною, візуально привабливою, передавати інформацію у зручному для сприйняття форматі.

Інфографіка може бути представлена у таких форматах, як:

- діаграми та графіки – лінійні, стовпчикові, кругові, секторні діаграми, гістограми, що використовуються для відображення співвідношення між різними елементами або значеннями даних;

- дендрограми – для відображення результатів ієрархічної кластеризації;

- картографічні інфографіки, які використовуються для відображення статистичної інформації за допомогою картографічних зображень;

- ілюстрації та піктограми – для візуального представлення даних та понять;

- інфографіка-інфоджер – інфографіка, що відображає інформацію про певний продукт/ послугу.

Яскрава та інформативна інфографіка привертає увагу користувачів та виділяється серед текстових матеріалів. Вона викликає інтерес до представлених даних та спонукає до подальшого дослідження теми.

Візуалізація даних за допомогою інфографіки дає можливість відобразити статистичні закономірності, тренди та взаємозв'язки між досліджуваними явищами, які можуть бути не помітні в текстовому форматі. Інфографіка надає можливість швидко та ефективно оцінити ситуацію на основі візуальних даних та прийняти обґрунтовані рішення в сфері маркетингу.

Література:

1. Інфографіка: навчальний посібник / під наук. ред. Р. В. Пазюк. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2017. 107с.
2. Ткаченко О., Гуменюк М. Деякі аспекти візуалізації статистичних та наукових даних. Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері. 2020. Т. 3, № 2. С. 134-145.

*Воротило Ірина Олександрівна,
здобувачка першого
(бакалаврського)
рівня вищої освіти,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України, м. Київ*

*Чухліб Алла Василівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри статистики та
економічного аналізу,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України, м. Київ*

СТАТИСТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ОЦІНКИ РИНКУ ПРАЦІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4850/>

Ринок праці – це складна система економічних, політичних, суспільних відносин, що відображає рівень розвитку інтересів учасників ринкових відносин щодо купівлі-продажу трудових послуг працівників.

Ринок праці розподіляється за територією (регіональний і зовнішній), структурою господарства (ринок праці окремих галузей народного господарства, окремих видів діяльності та груп підприємств з різними формами власності), професійно-кваліфікаційною ознакою (ринок праці професій, спеціальностей та рівнів освіти), джерелами поповнення робочої сили (заклади освіти та служби зайнятості).

Статистична оцінка ринку праці здійснюється за такими показниками:

– Рівень безробіття (за методологією МОП), що обчислюється як відношення кількості безробітних певної вікової групи до економічно активного населення відповідної вікової групи або соціально-демографічної ознаки.

– Розширений показник рівня безробіття, який розраховують як відношення кількості безробітних працездатного віку і осіб працездатного віку, які зневірилися у пошуках роботи, до кількості економічно активного населення працездатного віку, у тому числі зневірених осіб відповідної вікової групи.

– Показник загального дефіциту попиту на працю, що обчислюється як відношення суми кількості безробітних та осіб, які зневірилися у пошуках роботи та вимушено неповністю зайнятих осіб відповідної вікової групи до суми кількості економічно активного населення та зневірених осіб відповідної вікової групи.

Крім того, статистичне дослідження безробіття включає оцінку показників тривалості незайнятості, тривалості пошуку роботи/ тривалості безробіття, причин безробіття тощо.

– Рівень зайнятості, який розраховують як відношення кількості зайнятих певної вікової групи до всього населення відповідної вікової групи або соціально-демографічної ознаки. Цей показник використовують для оцінки економічного розвитку.

– Визначення структури зайнятості та безробіття, оцінка їх зміни в динаміці.

– Заробітна плата та витрати на оплату праці, завдяки яким оцінюють динаміку номінальної і реальної середньомісячної заробітної плати та структуру і тенденції середніх витрат роботодавців на оплату праці працівників.

Ринок праці складається з попиту і пропозиції, які необхідно тримати в рівновазі, тому при вивченні ринку праці необхідно застосовувати не лише статистичний аналіз показників ринку праці, а й здійснювати їх прогностичну оцінку.

Література:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

*Зубров Сергій Миколайович,
Сумський державний університет
ORCID: 0009-0000-8124-0054*

*Молчанов Олександр Васильович,
Сумський державний університет
ORCID: 0009-0006-9966-5214*

*Науковий керівник:
Таранюк Леонід Миколайович,
доктор економічних наук,
професор, Сумський державний
університет*

ПОТЕНЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ ЛОГІСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ В РАМКАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4844/>

Агресивні та руйнівні дії сусідської країни-агресора призвели не тільки до фізичного знищення цивільної інфраструктури та логістичних мереж в Україні, але і до трансформації світової логістики. На жаль, лише після початку війни, як в нашій країні, так і за її межами, прийшло усвідомлення справжнього логістичного потенціалу України та її ролі на світовій карті логістики товарів та енергоресурсів.

Рейтинг розвитку логістичного потенціалу країн (LPI) продемонстрував відповідні зміни [1, 2]:

- Україна: 2018р. – 65-те місце; 2023р – 78-му місце;
- Туреччина: 2018р. – 44-те місце; 2023р. – 37-місце.

Від початку повномасштабного вторгнення чимало вітчизняних науковців присвятили увагу вивченню основних проблем та викликів, з якими зіштовхнулася логістика України. Так, наприклад Васильців Н. М. зробила комплексне дослідження, в якому проаналізовано останні публікації, які розкривають проблеми, з якими зіштовхнулася логістика з початку військового вторгнення, яким чином реагує бізнес та які рішення приймає [3]. Авторкою сформовано та виділено основні логістичні проблеми, які впливають та роботу підприємств логістичного сектору України. Підкреслено залежність стану логістичного бізнесу від попиту на транспортні та складські послуги. Проаналізовано зміни, які відбулись у виробництві, а відтак і в експортно-імпортних процесах України. Згідно її дослідженню ключову роль логістики у функціонуванні підприємства в умовах воєнного стану розкрили науковці Литюга Ю. та

Морожик О. [3, 4]. Дані автори виділили основні принципи здійснення логістичної діяльності в сучасних умовах війни. Особливості формування логістичних ланцюгів в умовах війни розглянуто Завербним А. С., Двудіт З. П. та Вуєк Х. І. у праці [3, 5]. Вчені запропонували послідовність оптимізації логістичних ланцюгів в умовах невизначеності та виділили ключові напрями вдосконалення логістики українського бізнесу.

Разом з тим, більшість досліджень фокусувались на мінімізації наслідків дії обставин, викликаних російською агресією. В той же час, вже зараз потрібно оцінювати майбутню перспективу і шукати потенційні можливості для здобуття переваг.

Для усвідомлення поточної ситуації у світовій логістиці наведемо перелік ключових тенденцій 2023 року, представлений порталом UTEC Logistics, які, на нашу думку, задають новий рівень оптимізації та ефективності логістичних процесів, і безумовно набудуть подальшого розвитку [6]:

- штучний інтелект (ШІ) (за прогнозами аналітиків, до 2030 року ринок ШІ в логістиці досягне \$36 млрд);

- розширена аналітика – важливий інструмент для підвищення ефективності та зниження ризиків; зокрема, big data аналітика дозволяє аналізувати географію замовлень, інформацію про маршрути, рейтинги водіїв та відгуки клієнтів, забезпечуючи важливий контекст для оптимізації логістичних процесів;

- Інтернет речей (IoT) – це система передачі даних мережею без активної участі людини, що стає дедалі популярнішою для оптимізації логістичних процесів. Прогнозується, що до 2025 року кількість підключених пристроїв на ринку досягне 55,7 млрд, що сприятиме мінімізації затримок та помилок операторів;

- стратегія nearshoring – переведення виробництв до рідного ринку, тобто ближче до локацій споживача. Nearshoring залишається актуальним в умовах геополітичних турбулентностей, і багато компаній вирішують переглядати свої ланцюги поставок та інвестувати в nearshoring-виробництво [6].

Цікаво також зважити на ключові тенденції в логістичній сфері, що виділяються для одного з лідерів світової логістики, Нідерландів (3 місце в рейтингу LPI 2023 завдяки збільшенню інвестицій в інфраструктуру до 26,68 млрд доларів США до 2028 року), серед яких промислові, технологічні, фінансові, соціальні, екологічні, геополітичні, ресурсні, кон'юктурні та регулятивні аспекти [7]:

- очікується, що до 2040 року населення Нідерландів скоротиться на 16% через тенденції урбанізації та старіння;

- ЄС схвалив державну допомогу голландським проектам з виробництва мікро- та наноелектроніки у 2023 році в рамках IPCEI;

- Нідерланди очікують, що до 2026 року їх потужності з імпорту ЗПГ зростуть до 25% за одночасного скорочення імпорту російського палива;

- очікується, що до 2030 року на дорогах буде близько 12 000 вантажівок із нульовим рівнем викидів у рамках Green Deal Zero Emission City Logistics;

- очікується, що розширення інфраструктури залізничних вантажних перевезень у поєднанні з зростаючими інвестиціями в дорожні проекти та впровадження електричних вантажівок сприятиме економічному зростанню в країні.

На нашу думку, в середньостроковій перспективі Україна має приділити значну увагу розвитку стратегії nearshoring. Наприклад, Мексика вже стала значною мірою альтернативою Китаю для США в плані розміщення виробничих потужностей. Як результат, терміни реалізації американських проектів скоротилися на 70%, а Мексика стає однією з найбільш розвинутих країн у регіоні [8].

Подібний досвід може бути ефективно використаний, в тому числі, в рамках проектів з відновлення України чи поставок важливих товарів для забезпечення подальшої боротьби з російською агресією.

Так, зокрема подібна співпраця, на думку авторів, могла би мати місце в рамках проектів USAID. Від початку повномасштабного вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року Уряд США через USAID Проєкт енергетичної безпеки (ПЕБ) допомагає Уряду України та енергетичним підприємствам надавати українцям електроенергію, газ, тепло та гарячу воду. У лютому 2023 року Уряд США оголосив про плани надати \$250 млн додаткової екстреної допомоги в енергетиці, щоб допомогти Україні все більше підсилувати свою електроенергетичну мережу в умовах постійних обстрілів росії і покращити стійкість і стабільність енергетичного сектору [9].

Таким чином, попри всі труднощі та нестабільності, сфера логістики, що орієнтована на регулярний моніторинг геополітичних обставин, майбутніх задач з обміну товарів і ресурсів, інновації, використання технологій й адаптацію до змін у світі бізнесу, може сформувати передумови до набуття переваг, замість того, щоб перебувати у ролі жертви обставин. Повноцінне і ефективне використання власних сильних сторін створює для України передумови для перетворення загроз на можливості в умовах радикальних трансформацій у світовій логістиці. Найвищу цінність товари і ресурси отримують там, де їх споживання

найбільш потрібне. В період повоєнного відновлення Україна зобов'язана запропонувати організаційні моделі співпраці, при яких всі логістичні складнощі будуть компенсовані за рахунок переваг використання внутрішніх сильних сторін.

Література:

1. Logistics Performance Index. The World Bank. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lpi.worldbank.org/international/global>.
2. Logistics Performance Index 2018. The World Bank. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lpi.worldbank.org/2018>.
3. Васильців, Н. Трансформація та адаптація логістики до викликів в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство. 2023, (55). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-78>
4. Литюга Ю., Морожик О. Логістика як ключовий фактор функціонування підприємства у військових умовах. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/eb2b3d48-6355-4444-8404-9a168cc2874d/content>.
5. Завербний А. С., Дзуліт З. П., Вуек Х. І. Особливості формування логістичних ланцюгів в умовах війни та у післявоєнний період. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1750>.
6. Логістика 2023: ключові тенденції та шляхи розвитку. UTEC Logistics. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://utec.ua/blog/logistika-2023-klyuchovi-tendentsiyi-ta-shlyahi-rozvitku>
7. Анализ размера и доли рынка грузовых и логистических перевозок Нидерландов – тенденции роста и прогнозы (2024-2029 гг.). Mordor Intelligence. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.mordorintelligence.com/ru/industry-reports/netherlands-freight-logistics-market-study>.
8. Why Nearshoring Is Closer Than Ever: How Mexico Is Becoming The Next Big Thing In Global Markets. Forbes. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.forbes.com/sites/garydrenik/2023/03/23/why-nearshoring-is-closer-than-ever-how-mexico-is-becoming-the-next-big-thing-in-global-markets/?sh=6082585d354b>
9. Проект енергетичної безпеки. USAID. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://energysecurityua.org/ua/dopomoha-ukraini/>

*Кобизський Денис Сергійович,
Сумський державний університет
ORCID: 0000-0001-5828-354X*

*Гапич Андрій Васильович,
Сумський державний університет
ORCID: 0009-0003-3662-1319*

*Змієвський Сергій Володимирович,
Сумський державний університет
ORCID: 0009-0000-4515-8002*

*Науковий керівник:
Таранюк Леонід Миколайович,
доктор економічних наук,
професор, Сумський державний
університет*

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАЛУЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ РЕІНЖИНІРИНГУ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ВИРОБНИКІВ І СПОЖИВАЧІВ ТОВАРІВ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4842/>

З початком повномасштабної війни рф проти України загострилася загроза поглиблення технологічного відставання української економіки. Так, Національний інститут стратегічних досліджень зазначає, що в 2022 р. дві третини товарного експорту становили товари гірничо-металургійного (ГМК) та агропромислового (АПК) комплексів. Зокрема, майже третину товарного експорту становили зернові та насіння. Їх сукупна частка в товарному експорті зросла з 21,7 % – у 2021 р. до 29,2 % – у 2022 р [1].

Проблема низького вмісту технологій в продукті, що виробляється в Україні стала ще більш відчутною. Разом з тим, автори дослідження стверджують, що питання слід розглядати не лише в площині виробників промислових товарів, але і внутрішніх споживачів. Мало хто з дослідників промислових підприємств вивчав і писав про проблеми споживачів продукції вітчизняного промислового сектору. На жаль, більшість громадян країни дізналися про існування важливих підприємств паливно-енергетичного комплексу зі стрічок невтішних новин. Діяльність

нафтопереробних заводів, електростанцій, водоканалів, транспортних та розподільчих мереж – все це площина економічної та соціальної безпеки країни з однієї сторони, а з іншої – ринок збуту товарів для промислових підприємств, і не тільки вітчизняних. В результаті руйнівних дій ворога вітчизняний паливно-енергетичний комплекс опинився під ударом та загрозою знищення. В цей же час, виявилось, що технічний стан більшості об'єктів перебував на межі вичерпаного ресурсу, об'єкти не були забезпечені запасними частинами на змінними комплектуючими. Від 2014р. ніхто не проводив організовану та системну програму імпортозаміщення товарів виробництва країни-агресора. Як наслідок, при наявності вітчизняних виробників відповідних груп товарів, процес швидкого забезпечення необхідних комплектуючих не був налагоджений відповідним чином, і порятунок стратегічних підприємств головним чином залежав від допомоги міжнародних фондів, організацій, і відповідно – виробників.

Подібних висновків приходять і Національний інститут стратегічних досліджень [1]. Ще у листопаді 2020 р. Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості України (Мінстратегпром) підготувало проєкт постанови Кабінету Міністрів України «Про деякі питання розвитку промислового комплексу України». У документі, зокрема, пропонувалося закріплення переліку 17 стратегічних галузей промисловості – «стратегічно важливих для економіки і безпеки держави сфер економічної діяльності, об'єктивно відокремлених частин промисловості, об'єднуючих підприємства, що забезпечують повний життєвий цикл однорідної, специфічної продукції, робіт або послуг за типовими технологіями і які мають спільне обмежене коло споживачів, що об'єднують суб'єктів господарювання різних форм власності, перелік та підпорядкування яких затверджується рішенням Кабінету Міністрів України». До цього переліку ввійшли: ОПК, ПЕК, АПК, ГМК, транспортна промисловість, сфера телекомунікацій та зв'язку, авіаційна та ракетно-космічна, машинобудівна, хімічна, харчова, легка, скляна та порцеляно-фаянсова, меблева та деревообробна, поліграфічна, геологорозвідувальна, фармацевтична галузі, будівництво та виробництво будівельних матеріалів. Станом на квітень 2024 р. постанову прийнято не було [1]. Варто зазначити, що подібний узагальнений підхід до формування переліку ключових галузей та відповідних споживачів говорить про відсутність конкретики та усвідомлення потенційно сильних можливостей внутрішнього виробничого потенціалу та наявного ресурсу.

В липні 2022р. навіть було призначено заступника Голови Державної інспекції енергетичного нагляду України з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації [2]. Тобто необхідні учасники енергетично системи є, лозунги є, але система не працює так ефективно, як могла би працювати, і як це вимагається у воєнний час і період повоєнної відбудови

Сьогодні чітко простежується проблема недооцінювання ролі промислового сектору України у повоєнному відновленні під час формування інвестиційних проєктів та пакетів міжнародної фінансової допомоги. Ігнорування внутрішніх можливостей може зашкодити як проєктам з відновлення, так і подальшій долі національного господарства. На нашу думку, основні потоки міжнародної підтримки доцільно спрямовувати до оборонних, гуманітарних, інфраструктурних проєктів, які є пріоритетними в умовах війни. Історія свідчить, що спрямування лише 3% міжнародної допомоги у поствоєнних балканських країнах до виробничого сектору стало причиною слабких темпів повоєнного відновлення, призвела до зростання торговельного дефіциту, безробіття й тіньового сектору [1, 3].

Так, наприклад, ряд українських машинобудівних підприємств являють собою потужний кластер енергетичного машинобудування з унікальним науковим потенціалом для створення комплексних об'єктів генерації електроенергії. Основною продукцією енергетичного машинобудування є первинні двигуни та пов'язане з ними устаткування для вироблення різноманітних робочих тіл (водяної пари, газу) й електроенергії: парові, гідравлічні газові турбіни, електрогенератори для них, парогазотурбінні установки, компресори, нагнітачі, парові котли, енергетичні атомні реактори, парогенератори, насоси, котельно-допоміжне обладнання для ТЕС, обладнання для атомних і геотермальних електростанцій, трубопроводи, пристрої для хімічного водоочищення, двигуни внутрішнього згорання (окрім транспорт.) тощо [4]. Серед ключових учасників цієї елітної спільноти наступні імена: АТ "Українські енергетичні машини" (в минулому АТ "Турбоатом" та АТ "Електроважмаш"), ПрАТ "Запоріжтрансформатор", Інститут електрозварювання ім. Є. О. Патона Національної академії наук України, АТ "Новокраматорський машинобудівний завод", ТОВ "Машзавод" (Чернівецький машинобудівний завод), АТ "Сумський завод насосного та енергетичного машинобудування "Насосенергомаш", АТ "Сумське НВО ім. Фрунзе", АТ "Полтавський турбомеханічний завод", АТ "ВНДІАЕН". Достатньо лише зауважити, що харківський «Турбоатом» входив до

першої п'ятірки підприємств світу з випуску парових енергетичних турбін.

Горизонтальні мережеві об'єднання галузевих підприємств у певні кластери неминуче нагтовхують до залучення ідей реінжинірингу бізнес-процесів. Як зазначалося в дослідженні [5] саме реінжиніринг бізнес-процесів компаній здатен забезпечити мережеву ефективну взаємодію компаній в умовах кластерної політики з синхронізацією основних цілей всіх учасників.

Особливості організаційно-економічного забезпечення реінжинірингу промислового підприємства, зокрема його маркетингової діяльності, детально досліджувалися в роботі [6], де представлено нове ставлення до принципів побудови, функціонального наповнення та змісту складових організації підприємства, що дозволяє усвідомити широкий функціональний потенціал організаційних можливостей в рамках реінжинірингу, а також сформувати організаційний механізм постреінжинірингової компанії [6]. Принципи діяльності постреінжинірингової компанії, зокрема націленість на задоволення споживача, створення доданої цінності процесів, наявність зворотного зв'язку та постійний моніторинг діяльності щодо відповідності зазначених стратегічних критеріїв, мають бути застосовані не тільки до виробників, але і споживачів товарів однорідної галузі. На думку авторів дослідження, питання підтримки вітчизняних промисловців та забезпечення енергетичної безпеки країни потрібно розглядати виключно в комплексі. При чому, зміни мають забезпечуватися не лише шляхом впровадження цифрових технологій та інновацій, але і зміною підходів до організації діяльності.

Так сам, як само, як вітчизняний машинобудівник для захоплення нових ринків збуту не має перекладати своїх системних проблем на діалог зі споживачем, так і вітчизняний енергетик має дотримуватися певних критеріїв у формуванні своїх вимог, плануванні ремонту та заміні обладнання.

Зважаючи на величезний досвід та високу кваліфікацію даних підприємств, їх представників неодмінно треба залучати до розробки стратегії енергетичної та соціальної безпеки країни. І мова тут не про надання монополій чи конкурентних переваг, мова про забезпечення швидкого задоволення потреб об'єктів енергетичної галузі, забезпечення їх безперебійного функціонування, встановлення критеріїв якості та енергоефективності, збереження унікальних знань, технологій та конструкторської документації, що надає, перш за все, перевагу, національному господарству та міжнародній конкурентоздатності.

Сьогодні енергетичній галузі, вкрай необхідні сильні горизонтальні зв'язки між структурними одиницями для оперативного прийняття рішень та вирішення робочих питань; потрібна система бізнес-процесів, яка дозволила би сформувати не лише оперативне, а також і стратегічне управління галуззю, зокрема, ґрунтуючись на ключових показниках енергоефективності.

Література:

1. Проблеми та перспективи розвитку стратегічних галузей промисловості України. Національний інститут стратегічних досліджень. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/problemy-ta-perspektyvy-rozvytku-stratehichnykh-haluzey-promyslovosti>
2. Про призначення Богдановича А. Я. заступником Голови Державної інспекції енергетичного нагляду України з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації. Кабінет Міністрів України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-pryznachennia-bohdanovycha-a-ia-zastupnykom-holovy-derzhavnoi-inspektsii-enerhetychnoho-nahliadu-ukrainy-z-pytan-tsyfrovoho-rozvytku-tsyfrovyykh-transformatsii-i-tsyfrovizatsii-665-290722>
3. Bogdan Tetiana, Landesmann Michael and Grieveson Richard. The Vienna Institute for International Economic Studies. Evaluation of Ukraine's National Recovery Draft Plan. Vienna Institute for International Economic Studies. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://wiiw.ac.at/evaluation-of-ukraine-s-national-recovery-draft-plan...>
4. Енергетичне машинобудування. Енциклопедія сучасної України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-17888>
5. Реінжиніринг бізнес-процесів маркетингової сфери промислових підприємств, як складова виведення вітчизняної продукції на міжнародні ринки [Текст]: звіт про НДР (остаточний) / кер. Л. М. Таранюк. – Суми: СумДУ, 2018. – 353 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/74160>
6. Кобизський Д. С. Організаційно-економічне забезпечення реінжинірингу маркетингової діяльності українських машинобудівних підприємств / Д. С. Кобизський // Бізнес Інформ. – 2018. – № 2. – С. 319-325. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2018_2_47.

*Коваленко Вікторія Вікторівна,
студентка, Державного
торговельно-економічний
університету, м. Київ, Україна
ORCID: 0009-0009-6866-6670*

*Науковий керівник:
Мельник Тетяна Миколаївна,
доктор економічних наук,
професор, Державний
торговельно-економічний
університет, м. Київ, Україна*

ВПРОВАДЖЕННЯ ЯПОНСЬКОЇ СИСТЕМИ ЯКОСТІ KAIZEN У ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАТ «ІСУЗУ-АТАМАН УКРАЇНА»

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4821/>

Приватне акціонерне товариство "Ісузу-Атаман Україна" виробляє вантажні автомобілі ТМ «ISUZU» та широкий модельний ряд автобусів ТМ «АТАМАН», а також є офіційним дистриб'ютором заводу-виробника АТ «Черкаський Автобус». Група компаній "Ісузу-Атаман Україна" представляє бізнес японської корпорації ISUZU в Україні з моменту свого заснування у 1999 році. У той же рік був створений перший автобус на основі ISUZU NQR71, який отримав назву А091 "БОГДАН", а пізніше, після виходу з корпорації "Богдан", перейшов під назву А091 АТАМАН. Також разом із базою японської компанії Isuzu для виробництва автобусів та вантажівок, компанія впровадила систему якості, використовувану японськими компаніями, – Kaizen. Заснована на принципі постійного покращення, вона дозволяє досягати високої ефективності та якості в усіх сферах бізнесу – від виробництва до взаємодії з клієнтами. Ця система є ключовим елементом маркетингових стратегій, спонукаючи підприємства до постійного вдосконалення, оптимізації виробництва та збільшення конкурентоспроможності на ринку. У таблиці 1 зображено основні принципи системи якості Kaizen.

Основні принципи Kaizen

Принципи	Суть принципу
Континуальні зміни	Постійне покращення та оптимізація процесів повинні стати постійною практикою в організації.
Участь всіх співробітників:	Усі члени організації повинні брати участь у вдосконаленні та оптимізації процесів.
Орієнтація на клієнта:	Основна увага має бути спрямована на задоволення потреб та очікувань клієнтів.
Стандартизація та системні підходи	Використання стандартів та системних методів для забезпечення ефективних змін та оптимізації.
Ефективне використання ресурсів	Максимально раціональне використання ресурсів організації, включаючи людські, матеріальні та фінансові.
Виробництво без відходів	Мінімізація витрат та виробничих відходів шляхом удосконалення процесів та використання кращих практик.

Джерело: побудовано автором на основі даних [1, 3, 4]

Отже з таблиці ми можемо побачити, що концепція Kaizen націлена на постійне покращення та оптимізацію процесів у всіх аспектах діяльності організації через активну участь усіх співробітників, орієнтацію на потреби клієнтів, використання стандартів та системних підходів, ефективне використання ресурсів та мінімізацію витрат.

На основі цієї системи якості підприємство виділяє основні принципи бізнесу, а саме повага до кожного клієнта шляхом надання послуг у вигляді продажу обладнання та кваліфікованої підтримки протягом усього періоду роботи (рисунок 1).

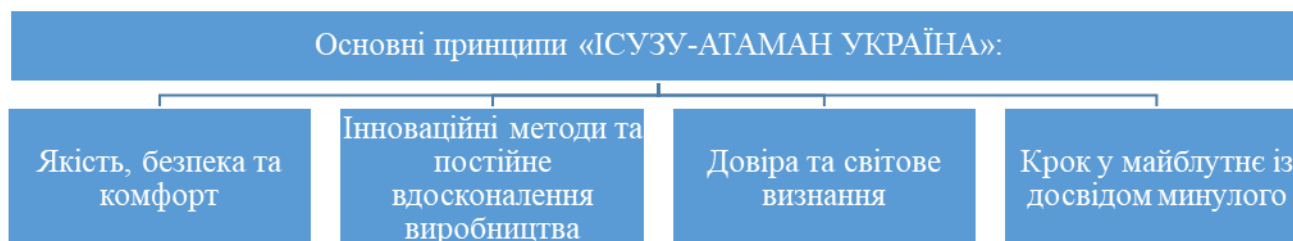

Рисунок 1. Основні принципи «ІСУЗУ-АТАМАН УКРАЇНА»

Джерело: побудовано автором на основі даних [2]

Отже, компанія увагу визначає основними принципами для своєї діяльності – це забезпечення якості своїх продуктів, а також забезпечення безпеки та комфорту для споживачів. Врахування сучасних параметрів безпеки та комфорту в конструкції транспортних засобів є пріоритетним завданням при їх проектуванні. Також «ІСУЗУ-АТАМАН УКРАЇНА» прагне до інновацій та постійного вдосконалення у виробництві.

Впровадження системи Kaizen є прикладом інноваційного підходу, що підвищив якість та ефективність виробництва. Компанія прагне до побудови довіри споживачів та світового визнання. Це відображається в укладенні ліцензійних угод та використанні торгового знаку ISUZU на продукції, а також участь у публічних закупівлях, а також відзначає свій

прогрес та спрямовується на майбутнє, ґрутуючись на накопиченому досвіді минулих років. Проект розширення асортименту техніки є стратегічним кроком, що дозволяє їй рухатися в напрямку розширення виробництва та імпорту сучасних транспортних засобів.

Запровадження системи Kaizen в Isuzu Атаман Україна значно покращило конкурентоспроможність продукції. Принцип участі всіх співробітників призвів до підвищення загальної продуктивності та ефективності виробничих процесів, що дозволило збільшити обсяги виробництва без збільшення кількості працівників. Це призвело до зменшення витрат і збільшення маржинальності продукції.

Крім того, континуальні зміни допомогли зменшити кількість рекламацій та уникнути багатьох дефектів у продукції, що покращило задоволеність та довіру клієнтів. Як результат, збільшилася кількість повторних замовлень і підвищилася лояльність клієнтів. У таблиці зображено головні фінансові показники ПРАТ "ІСУЗУ-АТАМАН УКРАЇНА" в період 2019-2023 рр.

Таблиця 2

Фінансові показники ПРАТ "ІСУЗУ-АТАМАН УКРАЇНА"
в період 2019-2023 рр.

Показники	Роки					Базисне відхилення 2019-2023	
	2019	2020	2021	2022	2023	Абсолютне	Відносне, %
Власний капітал	76461000	97297000	99918000	115786000	52846000	76385000	199,9
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	538190000	416580000	356168000	83302000	28846000	-209344000	61,1
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	442619000	361381000	327071000	44727000	19742000	-222877000	49,7
Сукупний дохід	60412000	25410000	6621000	15868000	52 928000	-7484000	87,6
Державні тендери	1850000	1809990	0	7200000	84 299000	32449000	1 854

Джерело: побудовано автором на основі даних [2]

Таблиця показує ключові фінансові показники за 2019-2023 роки та їх зміни порівняно з 2019 роком. Власний капітал підприємства значно зросла на 199,9% в 2023 році, що свідчить про ефективне управління та розвиток бізнесу. Чистий дохід від реалізації продукції та собівартість реалізованої продукції показують складнощі в період з 2019 по 2022 рік, обумовлені світовими кризами та внутрішніми проблемами в Україні, такими як пандемія Covid-19 та вторгнення. Проте в 2023 році спостерігається позитивна тенденція зростання чистого доходу. Державні тендери спадали до 2021 року, але після цього значно зросли, що свідчить про вагоме значення підприємства на ринку та його здатність адаптуватися до кризових умов. Таким чином, таблиця вказує на здатність підприємства продовжувати конкурентну діяльність в умовах складнощів, а також на його потенціал для розширення на зовнішні ринки.

Компанія "ІСУЗУ-АТАМАН УКРАЇНА" має високі стандарти якості та безпеки для своїх клієнтів, зосереджується на інноваціях та ефективному виробництві, забезпечує довіру споживачів та світове визнання. За останні роки компанія змогла завоювати лідерство на ринку автобусів в Україні завдяки високій якості продукції та інноваційному підходу. Кругові діаграми на рисунку 2 показують частки різних марок на ринку автобусів у 2021-2022 роках.

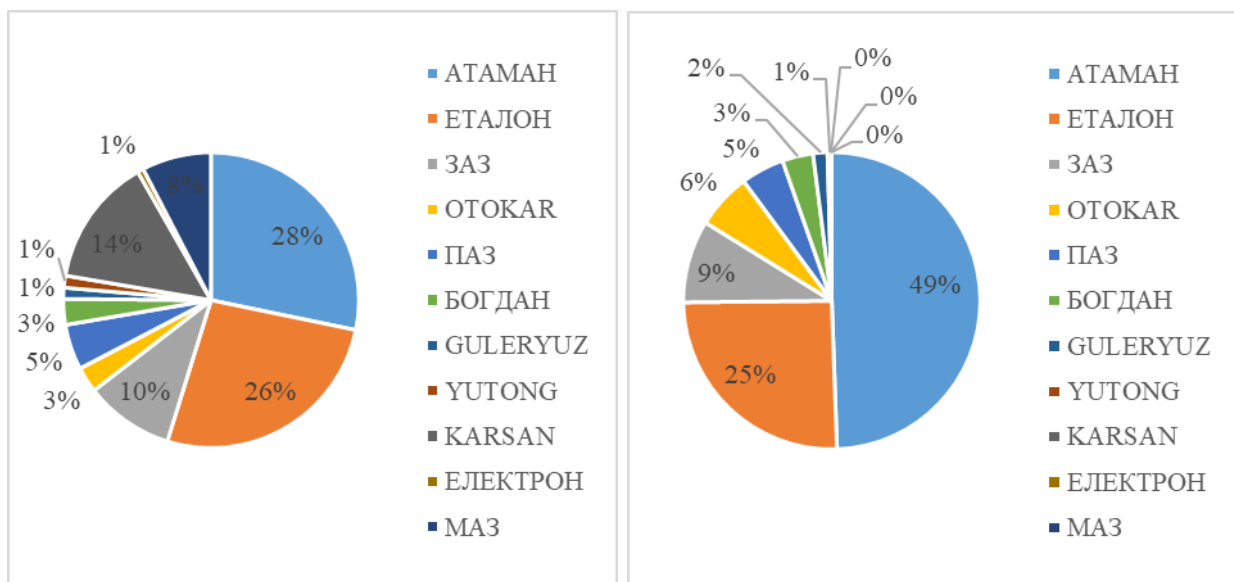

Рисунок 2. Частки різних марок на ринку автобусів за 2021-2022 рр. в Україні

Джерело: побудовано автором на основі даних [2]

З кругових діаграм видно, що в 2021 році марка АТАМАН лідирувала на ринку автобусів з продажу 301 одиниці, проте ця кількість зменшилася до 220 у 2022 році через вторгнення Росії в Україну,

що суттєво вплинуло на весь ринок. Марка ЕТАЛОН, що є основним конкурентом, також зазнала зниження з 283 одиниць у 2021 році до 113 у 2022 році. Незважаючи на війну, "ІСУЗУ-АТАМАН УКРАЇНА" залишається прибутковою компанією і тримає свої позиції на ринку України, а також експортує свою продукцію до 12 країн світу.

Як висновок впровадження система якості Kaizen у діяльність приватного акціонерного товариства "Ісузу-Атаман Україна" мало вагоме значення для покращення роботи компанії, оскільки спрямована на постійне удосконалення і виправлення невідповідностей у процесах та продукції. Система якості принесла нову систему цінностей в компанію, що підвищив якість та ефективність виробництва, конкурентоспроможності на ринку, а також збільшення фінансових результатів, стійкість до кризових ситуацій та довіра держави до підприємства. Після впровадження системи Kaizen компанія стала займати лідируючі позиції на ринку автобусів України, випередивши не тільки Українських виробників, але і зарубіжних гравців ринку.

Список літератури:

1. Imai M. Kaizen The Key to Japan's Competitive Success. New York : McGraw-Hill Education, 1986.
2. Isuzu Атаман Україна. URL: <https://isuzu.com.ua/about> (дата звернення: 10.04.2024).
3. Kaizen Institute Consulting Group. URL: <https://kaizen.com> (дата звернення: 09.04.2024).
4. Kumar, R. (2021). Kaizen a Tool for Continuous Quality Improvement in Indian Manufacturing Kaizen a Tool for Continuous Quality Improvement in Indian Manufacturing Organization. <https://doi.org/10.33889/IJMEMS.2019.4.2-037> (дата звернення: 08.04.2024).
5. Громцева О. В., Стрюков В. В. Перспективи застосування методики «Кайдзен» під час змін у медичній галузі України. Економіка, управління та адміністрування. 2020. 1(91). С. 66-74.
6. Лазоренко Т. В., Тимошук С. П. Kaizen: японська стратегія для успішного розвитку українського підприємництва. Молодий вчений. 2018. 12 (64) С. 283-287.
7. Приватне акціонерне товариство "Ісузу-Атаман Україна". You control. URL: <https://youcontrol.com.ua/contractor/?id=8325667&tb=external-economies#express-universal-file> (дата звернення: 22.02.2024).

*Ковальчук Юрій Русланович,
аспірант кафедри управлінських
технологій, Вищий навчальний
заклад «Університет «КРОК»,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0001-6093-142X*

*Науковий керівник:
Румик Ігор Іванович,
доктор економічних наук,
доцент, Вищий навчальний
заклад «Університет «КРОК»,
м. Київ, Україна*

РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В КРИПТОВАЛЮТНОМУ РИНКУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4839/>

Незважаючи на зростаючу популярність, інвестиції в криптовалюти супроводжується певними складнощами, однією з яких є складність технологій, що лежать в їх основі. З огляду на розвиток штучного інтелекту (ШІ) та його все більше впровадження у фінансовій сфері, є доцільним розглянути можливості, які може надати використання ШІ. Щодня до ринку криптовалют приєднуються значні фінансові установи, такі як хедж-фонди, банки, пенсійні фонди та сімейні офіси. Зазвичай ці компанії використовують значно складніші торговельні моделі, ніж індивідуальні інвестори. Проте застосування ШІ вже не обмежується лише корпораціями. Інвестування в біткоїн вимагає високого рівня знань та уважності. З доступністю все більшої кількості даних, інвестори та трейдери все частіше звертаються до ШІ та машинного навчання для аналізу ринків [1].

З постійно зростаючим інтересом великих фінансових інституцій до криптовалют, технології, такі як ШІ і машинне навчання, виявляються дуже корисними. Завдяки базовій технології блокчейну, що лежить в основі криптовалют, ШІ може допомогти вирішити численні проблеми. Штучний інтелект перетворює підходи трейдерів та інвесторів до використання аналітичних інструментів для ухвалення обґрунтованих рішень щодо купівлі та продажу криптовалют, а також визначення оптимального часу для цих операцій. Зокрема, запуск чат-бота на базі

III, ChatGPT, надихнув розробників на створення різноманітних нових торговельних інструментів та додатків, які базуються на алгоритмах [2].

Метою даного дослідження є визначити напрямки та рівень впливу штучного інтелекту на економічний розвиток та оптимізацію управління криптовалютою.

Екстремальна волатильність на ринках криптовалют може ускладнити аналіз та виявлення вигідних інвестиційних можливостей. Традиційний аналіз ринку може бути часомістким, особливо для нових учасників ринку, які можуть не отримувати всю необхідну інформацію для прийняття точних рішень. Однак системи III навчаються збирати та вивчати величезні набори даних за допомогою алгоритмів машинного навчання (ML), обробки природної мови (NLP) та статистичних моделей. Ці системи в майбутньому можуть робити прогнози або навіть приймати рішення на основі вхідних даних [3].

Глибоке навчання – це тип ML, який використовує багаторівневі нейронні мережі для вивчення даних більш складними способами, ніж людські аналітики. Інструменти на базі цієї технології можуть допомогти трейдерам аналізувати ринкові дані, підтверджувати тенденції та ідентифікувати торговельні патерни, які вони можуть не помічати, щоб скористатися ринковими можливостями та максимізувати свої доходи. Вони також можуть надавати сповіщення про потенційні ринкові зміни та загрози, які можуть негативно вплинути на їхні позиції, дозволяючи вжити заходів для уникнення втрат.

Інструменти III можуть моніторити ринки у режимі реального часу постійно, використовуючи дані з криптовалютних бірж, новин, соціальних мереж та інших джерел. Це дозволяє трейдерам та інвесторам стежити за ринками навіть у той час, коли вони зайняті іншими завданнями, та швидко реагувати на можливості [4].

Крім того, трейдери та інвестори можуть використовувати інструменти III для аналізу ризиків, пов'язаних з різними потенційними криптовалютними інвестиціями, та отримувати рекомендації щодо управління та балансування своїх портфелів.

Системи III також можуть автоматизувати процес купівлі та продажу криптовалют, виконуючи торги на основі їхнього моніторингу ринку, економлячи час та зусилля та зменшуючи ризик людської помилки. [5]

Підсумовуючи сказане вище, чотири найпоширеніші способи використання III у криптовалютному інвестуванні включають:

1. Аналіз даних. Здобуття інсайтів щодо динаміки ринку, ідентифікація патернів.

2. Моніторинг ринку у реальному часі. Неперервне відстеження коливань цін, оновлень новин, настроїв у соціальних медіа та інших драйверів ринку для швидкої реакції на можливості та тренди, які можуть інформувати торгові рішення.

3. Оцінка ризиків. Аналіз рівнів ризику, асоційованих з різними криптовалютами, та надання рекомендацій для управління портфелем.

4. Автоматизація. Моніторинг у реальному часі дозволяє алгоритмам автоматично виконувати торги, що економить час та зменшує людську помилку.

Існує кілька різних способів інтеграції ШІ в інструменти для торгівлі криптовалютами. На даний час використовуються торгові боти на базі штучного інтелекту, такі як ChatGPT, портфелі інвестицій, складені ШІ-ботами, та конкурси на прогнозування ринку [6].

Торгові боти. Автоматизовані торгові боти можуть бути розміщені на криптовалютній біржі або інтегровані з біржею за допомогою інтерфейсу програмування застосунків (API). Боти зазвичай використовуються для короткострокової торгівлі, і трейдери можуть налаштувати їх на виконання певної стратегії, відстежуючи певні патерни в доступних даних. Але є також криптоботи, які можуть впроваджувати стратегію середньозваженого доларового вкладення (DCA) у довгострокові інвестиції. Вони часто набагато простіші, але вважаються менш ризикованими. ChatGPT додає нові функції до торгових ботів, оскільки він може генерувати комп'ютерний код. Це означає, що трейдери можуть використовувати його для генерації коду для певних торгових стратегій, наприклад, для торгівлі біткойнами за допомогою моментум-торгівлі на певних біржах, таких як Binance. Він також пояснює, які параметри в коді потрібно налаштувати та джерело його цінових даних.

Інтеграція соціальних медіа. Деякі торговельні платформи вже пропонують "функції соціальної торгівлі", які дозволяють користувачам копіювати торги інших трейдерів, яких вони слідкують. ШІ може піти далі, постійно аналізуючи настрої з соціальних медіа платформ, таких як Twitter та Reddit, де криптотрейдери найактивніші. Він може визначити, чи є ринковий настрої бичачим або ведмежим, та відповідно приймати торгові рішення.

Прогнозування цін. Спроби передбачити високо волатильні ціни на криптовалюти є відомо складним завданням для людських аналітиків. Але здатність ШІ синтезувати величезні обсяги даних і ідентифікувати складні патерни краще підходить для прогнозування.

Управління ризиками. Інвестори та трейдери можуть використовувати ШІ для оцінки ризику інвестування в різні криптовалюти і використовувати цю інформацію для побудови та перебалансування своїх портфелів. Наприклад, Coinbase, найбільша криптовалютна біржа у США, тестує ChatGPT для допомоги в аналізі ризиків при відборі монет або токенів перед їх лістингом для торгівлі.

Важливо пам'ятати, що навіть ChatGPT, одна з найвражаючих моделей ШІ, все ще робить помилки, явище, яке називається "галюцинації ШІ". Він робить ці помилки так само впевнено, як і правильно виконує завдання, тому варто бути обережними.

Здатність швидко обробляти великі обсяги даних є однією з сильних сторін штучного інтелекту (ШІ). Це особливо корисно для аналізу ринкових настроїв щодо певної криптовалюти або токена на основі соціальних медіа, новинних веб-сайтів, форумних дискусій, блогів та інших інтернет-джерел. Алгоритми ШІ можуть використовувати обробку природної мови для визначення того, чи є контент цих джерел позитивним чи негативним на основі використаної мови. Цей аналіз настроїв допомагає трейдерам отримати уявлення про загальну позицію ринку та визначити, чи більшість учасників ринку оптимістично, песимістично налаштовані або нейтральні. Ринкові настрої відображають основи ринку і часто можуть впливати на ціни способами, які не завжди очевидні з технічного аналізу. Якщо існує значна кількість позитивних згадок про певну криптовалюту з різних джерел, ШІ трактує це як індикацію бичачого настрою, тоді як велика кількість негативних згадок вказуватиме на ведмежий настрій. На основі свого аналізу даних алгоритм може надати трейдерам оцінку настроїв, яка сприятиме прийняттю рішень [7].

Машинне навчання (ML), підрозділ ШІ, є потужним інструментом, який бізнес все більше використовує для збільшення прибутковості. Його здатність до розпізнавання шаблонів дозволяє моделям розрізняти об'єкти – наприклад, відрізнити яблуко від груші. Застосування цього до фінансових ринків дозволяє ШІ виявляти шаблони на графіках цін, щоб передбачати майбутні коливання цін. Коли шаблон ідентифіковано, інвестори можуть використовувати цю інформацію, щоб потенційно скористатися рухами ринку та отримати прибуток. Майбутнє Біткоїна, а також ширший ринок криптовалют, може бути значно впливовішим за допомогою розвитку ШІ. Сектор криптовалют стрімко розширювався в останні роки, залучаючи аудиторію з усього світу і спрощуючи новачкам вхід у ринок. Ця легкість входу є однією з причин зростаючої популярності крипторинку, оскільки детальне знання криптовалютної

торгівлі більше не є бар'єром. Багато криптовалютних бірж тепер підтримують алгоритмічну торгівлю, надаючи значну перевагу тим, хто не може постійно стежити за ринком або не має достатньо знань або досвіду в торгівлі. Ринки криптовалют на базі ШІ працюють цілодобово, дозволяючи безперервно спостерігати за коливаннями цін на криптовалюті. ШІ аналізує величезні обсяги історичних даних для прогнозування майбутніх тенденцій цін, що призводить до більш точних та швидких прогнозів цін. Це знижує ризик людської помилки у розрахунках.

Управління інвестиціями в криптовалюті та розуміння динаміки ринку вимагають значних зусиль та навичок. З появою більш технологічних інструментів, інвестори та трейдери все частіше звертаються до ШІ та ML для кращого розуміння фінансових процесів. Зі збільшенням кількості інституційних інвесторів, які починають використовувати криптофінансування, ШІ та машинне навчання можуть допомогти на ринках криптовалют.

Оскільки технологія блокчейн забезпечує функціонування криптовалют, штучний інтелект може співпрацювати з блокчейном для вирішення багатьох проблем.

Список літератури:

1. Finio M., Downie A. Artificial intelligence in finance [Електронний ресурс] // IBM. – 2023. – 8 груд. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ibm.com/topics/artificial-intelligence-finance>.
2. Amirzadeh R., Nazari A., Thiruvady D. Applying Artificial Intelligence in Cryptocurrency Markets: A Survey // Algorithms. – 2022. – Vol. 15, Issue 11. – P. 428. – Режим доступу: <https://doi.org/10.3390/a15110428>. – DOI: 10.3390/a15110428.
3. Dosso M., Aysan A. F. The technological impact in finance: a bibliometric study of fintech research / M.H. Bilgin, H. Danis, E. Demir, G. Mustafa (eds.) // Eurasian Business and Economics Perspectives: Proceedings of the 35th Eurasia Business and Economics Society Conference. – Cham: Springer International Publishing, 2022. – Pp. 193-209. – Режим доступу: https://doi.org/10.1007/978-3-030-94672-2_12. – DOI: 10.1007/978-3-030-94672-2_12.
4. Hosen M., Cham T. H., Eaw H. C., Vasanthan S., Thaker H. M. T. The influence of FinTech on Financial Sector and Economic growth: An analysis of recent literature // Lecture Notes in Networks and System. – 2022. – Pp. 1-13.

5. Kumar S., Lim W. M., Sivarajah U., Kaur J. Artificial intelligence and blockchain integration in business: trends from a bibliometric-content analysis // Inform. Syst. Front. – 2022. – Pp. 1-26. – Режим доступу: <https://doi.org/10.1007/s10796-022-10279-0>. – DOI: 10.1007/s10796-022-10279-0.
6. Himeur Y. Blockchain-based recommender systems: applications, challenges and future opportunities // Comput. Sci. Rev. – 2022. – Vol. 43. – 100439.
7. Varian H. Artificial intelligence, economics, and industrial organization // Econ. Artif. Intell. Agenda. – 2018. – Vol. 24, Issue 1. – Pp. 25-39.

*Курило Оксана Богданівна,
кандидат економічних наук,
доцент, Національний
університет «Львівська
політехніка»
ORCID: 0000-0002-4265-9247*

*Ралець Святослав Ростиславович,
аспірант, Національний
університет «Львівська
політехніка»
ORCID: 0009-0004-0089-4371*

ЦИФРОВІЗАЦІЯ. РАЦІОНАЛЬНІСТЬ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4835/>

На даний момент, із значним розвитком цифрових технологій постає важливе питання цифровізації підприємств. Серед наявних визначень поняття цифровізації, на нашу думку, найбільш точним є наступне:

Цифровізація підприємства (також відома як цифрова трансформація) – це процес впровадження цифрових технологій та інновацій в усі сфери діяльності підприємства з метою оптимізації процесів, покращення ефективності та створення нових можливостей для бізнесу. Це не просто перехід від паперової системи до електронної, але і

глибоке переосмислення та модернізація всіх аспектів підприємницької діяльності.

Основні аспекти цифровізації підприємства включають:

1. Автоматизація процесів: Застосування автоматизованих систем для оптимізації та прискорення рутинних операцій та бізнес-процесів;

2. Аналітика та обробка даних: Використання аналітики для збору, обробки та використання великих обсягів даних для прийняття управлінських рішень та виявлення тенденцій;

3. Хмарні технології: Використання хмарних обчислень для забезпечення доступу до даних та програм з будь-якого пристрою та місця;

4. Інтернет речей (IoT): З'єднання фізичних об'єктів з інтернетом для збору та обміну даними, що дозволяє вдосконалити моніторинг та управління процесами;

5. Інтернет-платформи: Використання цифрових платформ для сприяння співпраці між підприємствами, споживачами та іншими учасниками екосистеми;

6. Штучний інтелект та машинне навчання: Впровадження технологій, що дозволяють системам "навчатися" на основі даних та вдосконалювати свою продуктивність;

7. Цифрові канали комунікації та маркетинг: Використання цифрових медіа та інструментів для комунікації з клієнтами, реклами та розвитку бренду.

Цифровізація підприємства дозволяє вдосконалити процеси, підвищувати ефективність, зменшувати витрати та створювати нові можливості для інновацій та розвитку. Це стає ключовим елементом для успішної конкурентоспроможності в сучасному бізнес-середовищі.

Незважаючи на позитивні сторони цифровізації, важливим також є аналіз негативних сторін та перешкод щодо впровадження цифрової трансформації. Цифровізація підприємств може стикатися з рядом перешкод, які визначаються різними факторами, такими як технологічні, економічні, культурні та правові аспекти. В таблиці 1 наведено основні негативні сторони та перешкоди цифровізації в Україні [1].

Таблиця 1 – Негативні сторони та перешкоди цифровізації в Україні

Технологічна нерівність	Нерівномірний рівень доступності до сучасних технологій та відсутність необхідної інфраструктури в різних регіонах України може стати перешкодою для впровадження цифрових рішень.
Економічні обмеження	Великі витрати на впровадження та обслуговування нових технологій можуть бути важкодоступними для малих та середніх підприємств.
Кадрові проблеми	Відсутність фахівців із цифрових технологій може ускладнювати процес впровадження та управління цифровими ініціативами.
Низька цифрова грамотність	Низький рівень цифрової грамотності серед бізнес-спільноти та населення може бути перешкодою для прийняття нових технологій.
Бюрократичні бар'єри	Складність отримання необхідних дозволів та бюрократичні перешкоди можуть уповільнити впровадження цифрових рішень.
Безпека та конфіденційність	Збільшення ризику кібератак та важкість гарантування конфіденційності може впливати на бажання підприємств використовувати цифрові рішення.
Брак інноваційного середовища	Недостатній розвиток інноваційної екосистеми та підтримки для стартапів ускладнює впровадження новаторських цифрових рішень.
Стійкість до змін	Стійкість до змін та відсутність культури інновацій можуть стати перешкодою для успішної цифровізації.

Джерело: сформовано автором на основі [2]

Завдяки стрімкому розвитку цифровізації, підприємства в Україні стикаються із низкою викликів та можливостей, які несуть як позитивні, так і негативні наслідки для їхнього фінансового потенціалу. Серед переваг важливо відзначити підвищену ефективність операцій, розширення ринкових можливостей та підвищення конкурентоспроможності завдяки впровадженню сучасних технологій та аналізу даних. Однак, з іншого боку, існує серйозний ризик витрат, пов'язаних із впровадженням цифрових інновацій, таких як високі витрати на обладнання, навчання персоналу та захист інформації. Зокрема, в Україні, де підприємства зазнають впливу несприятливих економічних умов та бюрократичних обмежень, переваги цифровізації можуть виявитися критичними для їхнього успіху. Проте, необхідно ретельно враховувати всі сторони цього процесу та розглядати витрати, які можуть супроводжувати цифрову трансформацію [3].

Узагальнюючи, можна стверджувати, що ефективне впровадження цифрових технологій може визначити майбутнє фінансового успіху підприємства в умовах сучасного бізнес-середовища, ініціюючи необхідні зміни та покращення, при цьому утримуючи баланс між вигодами та витратами. Отримані результати є важливим внеском у розвиток стратегій управління та використання цифрових технологій для досягнення стратегічних цілей підприємств.

Література:

1. Панкратова О. М. Цифровізація як сучасний тренд розвитку менеджменту / Економіка та суспільство / Випуск №33. – 2021. – URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/927> (дата звернення 17.03.2024).
2. Струтинська І., Козбур Г. Основні стимули цифрових трансформацій малого та середнього бізнесу України. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/28144/2/XXI_NK_2019_Strutynska_I-Basic_performance_of_digital_73-74.pdf (дата звернення 17.03.2024).
3. Томах В. В. Цифрова трансформація управління підприємствами України у контексті сталого розвитку: інноваційні рішення, креативні технології [Електронний ресурс] / В. В. Томах, Т. Є. Сігаєва, М. В. Мартиненко // Академічні візії / Випуск 18. – 2023. – URL: <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/29339/1/Стаття%20Томах%2C%20Сігаєва%2C%20Мартиненко.pdf> (дата звернення 17.03.2024).

*Никитюк Ростислав Ігорович,
аспірант, Тернопільський
національний технічний
університет імені Івана Пулюя*

*Машлій Галина Богданівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту та
адміністрування, Тернопільський
національний технічний
університет імені Івана Пулюя*

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ У СФЕРІ ЮРИДИЧНОГО БІЗНЕСУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4855/>

Практика роботи у сфері юридичного бізнесу вимагає використання інноваційних методів управління персоналом, які повинні відзначатися високим ступенем ефективності їх застосування. Системно та якісно організована робота з персоналом, що є спрямованою на формування відданості й лояльності членів команди, дозволяє створити підґрунтя нарощування людського капіталу юридичної компанії, досягнути зростання результативності роботи залучених фахівців, забезпечити їх утримання і подальший розвиток.

При цьому надзвичайно важливим є використання сучасних персонал-технологій. Як зазначають науковці, технологія управління персоналом у сучасному розумінні є наукою управління, механізмом взаємозв'язку об'єктом та між суб'єктом управління персоналом, системою взаємодії між керівниками й працівниками, стратегією вироблення рішень, включаючи й тактику їх виконання, що стосуються управління кадровим складом підприємства. До основних груп персонал-технологій можна віднести такі їх види: навчальні, підбору та найму персоналу, персонал-технології контролю праці персоналу; підвищення ефективності роботи персоналу; персонал-технології позикової праці, а також інформаційні персонал-технології [1].

Слід зауважити, що у процесі розроблення та впровадження інноваційної стратегії управління персоналом існує потреба врахування результатів детально проведеного аналізу сильних та слабких сторін трудового колективу організації, а також впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, що можуть спричинити зміни його роботи.

Результати, які можуть бути отримані юридичними фірмами від реалізації нововведень у сфері управління персоналом, наведені на рис. 1.

Рисунок 1. Результати, які планується отримати юридичними фірмами від реалізації нововведень у сфері управління персоналом (сформовано авторами)

Отже, удосконалення методів управління діяльністю суб'єктів юридичного бізнесу, що здійснюють своє функціонування в умовах жорстокої конкуренції, яке спрямоване на зростання інтелектуального потенціалу організацій, вимагає постійного пошуку шляхів використання інноваційних підходів до управління персоналом. Саме це є одним із головних чинників розвитку юридичних фірм шляхом набуття вмінь та сучасних навиків розпорядження людськими ресурсами, а також формування ефективно функціонуючої команди працівників.

Література:

1. Волянська-Савчук Л. В., Мацишина М. В. Використання інноваційних персонал-технологій в управлінні персоналом на підприємствах. *Економіка і організація управління*. Випуск 1 (33). 2019. С. 33-42.

*Залогіна Вероніка Вячеславівна,
студентка, Національна академія
внутрішніх справ, м. Київ*

ОСОБЛИВОСТІ ТЛУМАЧЕННЯ ПРАВОВОЇ ПОВЕДІНКИ, ЇЇ ВИДИ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4838/>

Загальновизнаним є той факт, що поведінка, вчинки, прийняття рішень або навіть сприйняття світу людиною відбувається під впливом середовища, в якому вона перебуває. Дослідження філософії, психології та соціології визнають та підтверджують беззаперечними доказами те, що людина, з одного боку – є соціальною істотою, яка існує в соціумі, використовуючи та взаємодіючи з благами суспільства та, з іншого боку, віддаючи суспільству свій інтелектуальний або робочий капітал для участі та кругообігу благ, що обумовлюють життя і особи, і спільноти в цілому.

Для повного усвідомлення та опанування правової поведінки необхідно розуміти не тільки її тлумачення, а й її складові та сфери соціуму і діяльності, в яких ця поведінка може проявлятися або реалізовуватись. У дослідженні правової поведінки, необхідно враховувати всебічне ставлення до цієї категорії за різними науковими напрямками [1], а саме:

✓ історичне тлумачення та концептуальні підходи до поведінки та правових законів, які набули розвитку в принципах механізму правового регулювання демократичних країн сьогодні. Крім того, ці підходи включають в себе розгляд історичного розвитку правової системи та зміни в уявленнях про право протягом століть і вплив історичних подій на формування поведінки;

✓ філософські концепції тлумачення поведінки охоплюють різноманітні аспекти та підходи до розуміння сутності права та моралі, а також взаємозв'язку між ними. Філософській погляд допомагає розуміти основи та цінності і сприяє формуванню більш глибокого розуміння ролі права в суспільстві;

✓ психологічний аспект правової поведінки, який включає в себе розуміння мотивів, уявлень, цінностей та психологічних процесів, що лежать в основі прийняття рішень, щодо виконання або порушень правових норм;

✓ соціологічний напрямок – найбільш розвинений в контексті багатозначності поведінки, а саме: управління поведінкою громадянина, вплив соціальних умов і виконання або порушення правових норм та роль соціального середовища;

✓ юридичне тлумачення поведінки обмежується такими чинниками як: соціальний вплив, конкретний вчинок, його наслідки та усвідомлення.

Отже, дослідження видів правової поведінки та їх вплив на правові відносини треба починати з історичних, філософських, психологічних, соціальних та юридичних досліджень.

Одні з основних досліджень категорії ґрунтується на взаємозв'язку правової поведінки з іншими поняттями та різновидами поведінки як такої.

Наприклад, одним з найпоширених асоціацій правової поведінки є соціальна поведінка або соціальні норми, під якими розуміють вимоги соціальної свідомості, які громадяни суспільства мають усвідомлювати та виконувати у повсякденному житті. Крім того, соціальні норми можуть бути визначені, як певні соціальні стандарти, які створюються для встановлення моделі поведінки, що є обов'язковою та регламентованою для суцільного життя. В свою чергу ці стандарти та модель поведінки набуває обов'язкового характеру і стають правовими кодексами поведінки. З точки зору права, соціальні норми – це зумовлені об'єктивними закономірностями правилами загального характеру, що впорядковують поведінку людей у суспільстві соціального впливу.

Для правильного розуміння та тлумачення соціальних норм по відношенню до категорії «правова поведінка» варто виділити кілька їх видів залежно від типу формування, а саме: норми раціональності, які відображають логічні критерії; норми благопристойності, які «забороняють» членам суспільства здійснювати дії або вчинки, що викликають фізіологічну огиду в інших людей. Отже, можна вважати, що перші норми стосуються запобіганню шкоди іншим громадянам та суспільству, а другі варто розглядати як довільні стандарти поведінки в різних ситуаціях [2].

Таким чином, правова поведінка може мати ознаки соціальної значущої з двома формами – соціальної корисності, що є необхідною умовою функціонування суспільства через розвиток особистості, втілення потенціалу, підтримки професійної і суспільної життєдіяльності та соціальної шкідливості, яка виявляється в гальмуванні факторів корисності.

Важливими ознаками досліджуваної категорії також можна вважати: гарантованість правової поведінки з боку держави; правову регламентацію; юридичні наслідки; свідомість і волю людини; дії, як

прояв фізичної активності, або бездіяльність. Крім того, особливості тлумачення правової поведінки полягають у класифікації, яка наведена у таблиці 1 [3, с. 218].

Таблиця 1

Класифікація правової поведінки

Об'єкт дослідж	Групування об'єкту дослідження за класифікаційними ознаками	Кваліфікаційна ознака	Деталізація кваліфікаційних ознак
1	2	3	4
ПРАВОВА ПОВЕДІНКА	Залежно від кількості суб'єктів	Індивідуальна	Поведінка однієї особи
		Колективна	Поведінка групи осіб
	Відповідно до норм права	Правомірна	Застосування працівником поліції спец.заходів для припинення безпорядків
		Неправомірна	Застосування поліцією зброї при масовому скупченні громадян
	Залежно від характеру діяльності	Дія	Крадіжка
		Бездіяльність	Не надання допомоги особі, які перебувають у небезпечному для життя стану
	За формами зовнішнього впливу	Фізична	Діяльність (дія, вчинок)
		Усна	Вербальна
		Письмова	Документальна
	З урахуванням соціального змісту та юридичної оцінки вчинку суб'єкту права	Правомірна поведінка	Відмова у вчиненні правопорушення
		Правопорушення	Грабіж
		Зловживання правом	Зловживання монопольним становищем на ринку товарів
		Об'єктивно протиправне діяння	Застосування працівником поліції вогнепальної зброї для припинення протиправної дії

Таким чином, класифікація правової поведінки допомагає:

1. Встановити стандарти та розуміння того, що є законним, а що ні.
2. Сприяє забезпеченню справедливості та відповідальності, розрізняючи ознаки між різними видами порушень і визначаючи відповідні санкції.
3. Класифікація допомагає в управлінні правової системи, а також в удосконаленні законодавства.

Таким чином, розглянувши та дослідивши види та поняття правової поведінки можна стверджувати, що:

- на становлення та тлумачення цієї категорії мали вплив історичні, філософські, психологічні, соціологічні, соціальні та юридичні погляди та наукові дослідження за цими напрямками;

- важливим проявом та усвідомленням ознак правової поведінки є її організаційні передумови, а саме: наявність механізму формування правової поведінки, її правова регламентація, мотивований характер поведінки та зовнішні аспекти, які характеризують цю поведінку;
- правова поведінка класифікується за такими ознаками: залежно від кількості суб'єктів, відповідно до норм права, залежно від характеру діяльності, за формами зовнішнього впливу.

Література:

1. Козенко Ю. О. Правова поведінка особи: спроба інтегративного осмислення: монографія / Юлія Олегівна Козенко. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. – 157 с.
2. Жовтянська В. В. Два види соціальних норм і психологічні засади їхнього формування. *Психологія та соціальна робота*, випуск 2. 2019. URL <http://surl.li/srvha>
3. Теорія держави і права: навч. посіб. / [Є. В. Білозеров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний та ін.]; за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. – Київ: НАВС, Освіта України, 2017. – 320 с.

*Ковалик Анна Сергіївна,
студентка, Національний
юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

*Науковий керівник:
Горностай Алеся Вікторівна,
кандидатка юридичних наук,
доцентка, Національний
юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

НЕЗАКОННЕ ВИКОРИСТАННЯ З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ ПРИБУТКУ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4825/>

Протягом останнього часу в Кримінальному кодексі України (далі – ККУ) з'явилася нова норма стосовно незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги (ст. 201-2 ККУ) [1].

В широкому сенсі термін «гуманітарна допомога» – це безоплатна допомога, що надається людям, які постраждали внаслідок стихійних лих, військової агресії або конфліктів та інших надзвичайних ситуацій. Допомога може бути матеріальна, медична або інша, що надається для полегшення страждань людей, які постраждали від природних катастроф, конфліктів або інших надзвичайних обставин.

Відповідно до Закону України «Про гуманітарну допомогу», гуманітарна допомога – це безоплатна підтримка у формі грошей або реальних ресурсів, у вигляді фінансової допомоги без обов'язку повернення або добровільних внесків, або послуг та робіт, які надаються як вітчизняними, так і іноземними донорами з мотивів гуманності. Ця допомога надається особам в Україні або за її межами, які перебувають у складних соціальних умовах, матеріально потребують, або опинилися у складних ситуаціях, таких як воєнний чи надзвичайний стан, лихоманка, або серйозна хвороба. Також ця допомога може використовуватися для підготовки до захисту держави в разі загрози військової агресії або конфлікту [2].

Розглянувши Женевські конвенції, виходить, що ці міжнародні договори визначають правила, які стосуються захисту людей, які не беруть участь у бойових діях (цивільні населення, поранені військовополонені, медичний персонал тощо), під час збройних конфліктів. Вони встановлюють норми щодо надання гуманітарної допомоги та захисту цивільного населення. Саме конкретного визначення гуманітарної допомоги не міститься у Протоколі I до Женевських конвенцій, але як зробила такий висновок, що це «будь-яка допомога, яка надається цивільним особам, які постраждали внаслідок збройного конфлікту, і яка має на меті полегшити їхні страждання або задовольнити їхні базові потреби в їжі, воді, житлі, медичній допомозі та інших життєво важливих товарах і послугах». Також пріоритет при розподілі постачання допомоги надається таким особам, як діти, вагітні жінки, породіллі й годувальниці, які згідно з Четвертою конвенцією (Конвенція про захист цивільного населення під час війни) або цим Протоколом користуються особливими пільгами та особливим захистом[3].

Незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги з метою особистого збагачення є недопустимим,

а також ці діяння є проявами ганебної, аморальної поведінки та без моральних цінностей, і може мати серйозні правові наслідки, а саме кримінальна відповідальність. Замість того, щоб здійснювати продаж благодійних товарів для отримання прибутку, особи або організації, які отримують благодійну допомогу, повинні використовувати ці ресурси на користь тих, хто дійсно потребує допомоги, а не задля своєї користі. Факторами, що можуть сприяти не законному використанню гуманітарної допомоги, а саме: недостатній контроль може створити можливості для її незаконного використання; корупція серед тих, хто відповідає за розподіл гуманітарної допомоги, і це може призвести до її розкрадання або продажу; нестача гуманітарної допомоги може призвести до того, що люди будуть готові платити за неї або використовувати її не за цільовим призначенням.

Отже, незаконне використання гуманітарної допомоги порушує принципи гуманітарного права, призводить до недостатнього задоволення потреб тих, хто потребує допомоги, та створює загрозу життю і безпеці людей у вразливих ситуаціях. Особи чи організації, замішані в таких діяннях, будуть відповідати за ст. 201-2 ККУ.

Література:

1. Кримінальний Кодекс України: Закон України від 28.03.2024 р. №2341-III : станом на 16 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 16.04.2024).
2. Про гуманітарну допомогу: Закон України від 23.01.2024 р. №1192-XIV : станом на 16 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text> (дата звернення: 16.04.2024).
3. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 8 червня 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення: 16.04.2024).

*Павлова Катерина Генадіївна,
студентка бакалаврського
рівня вищої освіти,
Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

*Марченко Віктор Борисович,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри приватного
права, Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

ІНСТИТУТ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРИМУСУ У ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4856/>

Процесуальний примус – це фізичний або моральний (психологічний) вплив держави в особі суду на суб'єктів судового процесу з метою забезпечення належної поведінки в ході розгляду справи, або безпосередньо судом, або іншими уповноваженими державними органами, у формі правових обмежень, встановлених законом, повноваженнями закону і суді, а також при розгляді цивільного судочинства у випадках, коли переконання в необхідності дотримання нормативних вимог недостатньо [4, с. 17].

Заходами процесуального примусу Господарський процесуальний кодекс України визнає процесуальні дії, що вчиняються судом у визначених кодексом випадках з метою спонукання відповідних осіб до виконання встановлених в суді правил, добросовісного виконання процесуальних обов'язків, припинення зловживання правами та запобігання створенню протиправних перешкод у здійсненні судочинства (ст. 131). Застосування до особи заходів процесуального примусу не звільняє її від виконання обов'язків, встановлених кодексом [3, с. 606].

Учасникам судового процесу та іншим особам, присутнім у судовому засіданні, виносяться попередження у зв'язку з порушенням порядку або невиконанням розпорядження судді (головуючого судді) під час судового засідання, видаленням із зали суду у разі вчинення повторних зазначених дій. У разі повторного вчинення цих дій перекладачем або спеціалістом суд оголошує перерву та надає час для його заміни [3, с. 607].

Тимчасове вилучення доказів для дослідження судом застосовується до осіб, які не подають письмові, речові або електронні докази, запитані судом, без поважної причини або без повідомлення про причину [1, стаття 134].

Штраф застосовується до осіб, які не виконують свої процесуальні обов'язки, зловживають своїми процесуальними правами і не подають витребувані судом докази, чи порушують інші заборони, встановлені законом [1, стаття 135].

Застосування заходів процесуального примусу не звільняє особу від виконання обов'язків, встановлених законом [1, стаття 132].

Для господарського судочинства міра процесуального примусу є нововведенням, запровадженим у новій редакції ГПК для уніфікації процесу.

Наприклад, у ЦПК 2004 року стаття 90 передбачала можливість застосування судом процесуальних примусових заходів до осіб, які порушують встановлені судом правила або незаконно втручаються у здійснення цивільного правосуддя. А для господарського судочинства це нововведення [2].

Відсутність окремого положення, що регулювало заходи процесуального примусу, пов'язано з тим, що такі заходи не вважалися як самостійний інститут господарського процесу. У зв'язку з цим застосування процесуального примусу не завжди було ефективним, оскільки були відсутні чітко визначені підстави та процедури його застосування.

Введення процесуальних примусових заходів до нового ГПК стало невідкладним кроком щодо спрощення та уніфікації процедурних питань.

Наразі, чинне процесуальне законодавство містить достатньо інструментів для забезпечення дотримання сторонами судового процесу своїх процесуальних обов'язків. Суд повинен відрізнити дії, спрямовані на реальний захист прав клієнта, від дій, спрямованих на маніпулювання судовою системою, і повинен розробити чіткі критерії для відстрочки розгляду справ та інших негативних дій. Але вирішальна роль у цьому належить Верховному суду, який не тільки виправляє помилки нижчих судів, але й встановлює ці стандарти [2].

Інститут заходів процесуального примусу в господарському процесі також можна вдосконалити шляхом конкретизації підстав для застосування кожного з заходів процесуального примусу або встановлення більш жорстких санкцій за невиконання заходів процесуального примусу, наприклад значно вищі штрафи у випадках повторних порушень. Такі підходи до підстав і санкцій сприяють більш

якісному та більш ефективному застосуванню процесуальних примусових заходів у господарському судочинстві.

Також варто додати, що відсутнє чітке визначення різниці між поняттями "неодноразове зловживання процесуальними правами" і "неодноразове зловживання процесуальними правами", описаними в частині 2 статті 135 ГПК України.

Оскільки «неодноразове» зловживання процесуальними правами фактично є повторним, то судді можуть неоднозначно тлумачити, які саме дії слід визначати як «повторне» зловживання, а які як «неодноразове».

Щоб уникнути такої ситуації, можна прибрати слово "повторні". Це дозволяє більш чітко визначити межі застосування цих понять, тим самим уникаючи проблем з їх тлумаченням.

Таким чином, запровадження процесуальних примусових заходів у господарському судочинстві є важливим кроком щодо вдосконалення та гармонізації процесуальних аспектів. Міра процесуального впливу покликана забезпечити належну поведінку і дотримання процесуальних обов'язків учасниками судового процесу. Важливим аспектом є необхідність чітко визначених критеріїв для реалізації цих заходів, а також провідна роль Верховного Суду в цьому процесі.

Список використаних джерел:

1. Господарський процесуальний кодекс України від 6 липня 1991 року // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>
2. Шевердін М. Зловживання процесуальними правами: як запобігти? Юридична газета онлайн: № 17 (619), 2018. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/inshe/zlovzhivannya-procesualnimi-pravami-yak-zapobigti.html>
3. Будурова Г. М. Заходи процесуального примусу за Господарським процесуальним кодексом України // Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/15505>
4. Бобрик В. Заходи процесуального примусу: порівняльно-правовий аналіз у різних видах цивілістичного судочинства. Підприємництво, господарство і право. 2014. № 10 (226). С. 16-22. URL: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2014/10_2014.pdf

*Пехота Єгор Віталійович,
студент I курсу, факультету
слідчої та детективної діяльності
Національний юридичний
університет ім. Ярослава Мудрого
ORCID: 0009-0003-1203-7767*

*Науковий керівник:
Ковтун Віталій Іванович,
доцент кафедри
конституційного права України,
кандидат юридичних наук,
Національний юридичний
університет ім. Ярослава Мудрого*

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: УНЕМОЖЛИВЛЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4818/>

Одним з проблемних питань для українського законодавства та політики протягом багатьох років було визначення статусу органів місцевого самоврядування та законодавчого закріплення їх повноважень. Після ухвалення Конституції України (Розділ XI) у 1996 році та Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» у 1997, в українському суспільстві почала точитися запекла боротьба стосовно визначення пріоритетів у сфері місцевого самоврядування, внаслідок чого, з обранням проєвропейського курсу, парламент ратифікував Європейську хартію місцевого самоврядування.

На жаль, через неостаточне впровадження в національне законодавство положень хартії та інших внутрішньополітичних причин, Україна так і не створила ефективну систему ОМС, явним підтвердженням чого стали події 2013-2014 років [1, с. 218]. Проведена внаслідок цих подій адміністровано-територіальна реформа теж не вплинула на ефективність та надійність ОМС. Підтвердженням цієї думки є той факт, що наразі органи місцевого самоврядування, дедалі частіше стають причиною утворення нових корупційних ризиків.

Станом на 2022 рік, НАЗК визначає такі, характерні для органів місцевого самоврядування, корупційні ризики: 1) можливість працівників органу управління освітою в ОМС упереджено розподіляти бюджетні кошти між закладами освіти з метою власної вигоди чи вигоди близьких

осіб; 2) можливість зловживань з боку посадових осіб ОМС при розподілі коштів для виконання ремонтних робіт; 3) можливість посадових осіб ОМС (засновника) умисно формувати залишки освітньої субвенції з метою подальшого привласнення бюджетних коштів; 4) непрозорі умови співпраці між обласними військовими адміністраціями, місцевими радами (їхніми головами) та громадськими, благодійними організаціями, волонтерами, які забезпечують доставку гуманітарної допомоги і т. д. [2]. Найявніші вищенаведених ризиків викликає низка негативних для держави наслідків, тому питання їх вирішення є нагальним.

Однією з причин утворення цих корупційних проявів є концептуальні відмінності інститутів місцевого самоврядування у Хартії та Конституції України. Зокрема, у Конституції збереглися підходи до місцевого самоврядування як до інституту державної влади, що не відповідає принципу децентралізації влади, закладеному в Хартії. Тому і вітчизняний законодавець, і органи місцевого самоврядування на практиці часто беруть на себе відповідальність за стан усіх суспільних справ на підвідомчій території, а не лише питань місцевого значення. В цьому виявляється радянський варіант організації місцевої влади, яка не визнавала її поділу на виконавчу владу і місцеве самоврядування [3, с. 116].

Також іншою причиною утворення цих ризиків є недоброчесність працівників ОМС, що в свою чергу викликано досить легкою процедурою вибору представників органів місцевого самоврядування передбаченою у статті 141 Конституції України [4].

З вищезазначеного зрозуміло, що необхідним стає вироблення певних кроків до ліквідації вищезгаданих проблем. Погоджуючись з думкою Колпакова В. К., Ковбаса І. В. та Крайнього П. І., першочерговим кроком вважаємо внесення змін до Конституції та законів України, що будуть відповідати положенням Європейської хартії місцевого самоврядування, зокрема щодо остаточного закріплення на законодавчому рівні принципів децентралізації та субсидіарності [3, с. 117]. Ці зміни дозволять здійснювати муніципальні функції тими територіальними рівнями влади, які мають найтісніший контакт із громадянином, тобто закріпити повноваження влади на тому рівні, де вона зможе найбільш ефективно їх виконувати. Такий розподіл повноважень дозволить ефективно розмежовувати функції влади відповідно до рівня її компетенції, що сприятиме зменшенню кількості невідповідальних, некомпетентних органів, або представників місцевої влади.

Для вирішення проблеми недоброчесності працівників ОМС пропонуємо також запровадити проходження спеціальної комісії для кандидатів на посади до органів місцевого самоврядування, яка б

передбачала перевірку необхідних компетенцій та сприяла кількісному зменшенню недобросовісних працівників. Внесення таких змін до процедури обрання депутатів до ОМС закріпити у статті 141 Конституції України та ЗУ “Про органи місцевого самоврядування” [5, с. 128].

Автор наводить лише декілька пропозицій щодо вирішення цього питання крізь призму конституційного права, що викликає необхідність подальшого його дослідження на рівні інших галузей права та застосування комплексного підходу.

Список використаних джерел:

1. Кириченко Ю. М. Нормативно-правові засади діяльності органів місцевого самоврядування та місце в них адміністративного законодавства. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 5. С. 218.
2. Антикорупційний портал Національного агентства з питань запобігання корупції. URL: <https://antycorportal.nazk.gov.ua/>
3. Колпаков В. К., Ковбас І. В., Крійній П. І. Європейські принципи місцевого самоврядування та проблеми їх законодавчого закріплення в Україні. Ужгород: *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2020. Серія ПРАВО Випуск 60.
4. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. с. 141. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Пехота Є. В. Корупційні ризики на шляху надходження гуманітарної допомоги та перспективи їх уникнення: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Харків: Юрайт. 2023. С. 125-129.

*Свирид Софія Володимирівна,
студентка, Навчально-науковий
інститут права Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка*

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ НОТАРІУСА ЗА ПОРУШЕННЯ НОТАРІАЛЬНОЇ ТАЄМНИЦІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4836/>

Принципи нотаріату – це керівні, фундаментальні, базові ідеї, які визначають його сутність, зміст та призначення. Пронизуючи процедури вчинення нотаріальних проваджень, будучи прямо передбаченими законодавством чи впливаючи з його положень, принципи спрямовують

та впливають на їх подальший розвиток і удосконалення, а також знаходять свій вияв і у нотаріальному процесі.

Одним із ключових принципів нотаріату є принцип нотаріальної таємниці, передбачений статтею 8 Закону України «Про нотаріат». Згідно із законом нотаріальна таємниця – це сукупність відомостей, отриманих під час вчинення нотаріальної дії або звернення до нотаріуса заінтересованої особи, в тому числі про особу, її майно, особисті майнові та немайнові права і обов'язки тощо [1].

Аналізуючи відповідальність нотаріуса за порушення вимог щодо нотаріальної таємниці слід проаналізувати саме визначення нотаріальної таємниці, яке представлено в законі через сукупність відомостей. Згідно із ЗУ «Про інформацію» **інформація – будь-які відомості** та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [2]. **Дані – це сукупність відомостей**, зафіксованих на певному носії в формі, придатній для постійного зберігання, передачі і обробки. Перетворення і обробка даних дозволяє отримати інформацію; **інформація – це сукупність даних**, впорядкована з певною метою, що додає їм сенс; це результат перетворення і аналізу даних [3]. Відмінність інформації від даних полягає в тому, що дані – це фіксовані відомості про події та явища, які зберігаються на певних носіях, а інформація з'являється в результаті обробки даних при вирішенні конкретних завдань. Таким чином поняття відомості є ширшим за інформацію та дані оскільки за загальним правилом визначення терміну дається через ширше поняття. Нотаріальна таємниця являє собою **сукупність відомостей**, отриманих під час вчинення нотаріальної дії або звернення до нотаріуса заінтересованої особи, в тому числі **про особу, її майно, особисті майнові та немайнові права і обов'язки тощо**. Бачимо, що згідно із законодавчим визначенням нотаріальна таємниця поширюється на не вичерпний перелік відомостей, які стосується особи, її майна, особистих майнових та немайнових прав і обов'язків.

На доктринальному рівні висловлюється позиція, яка однак не знаходить підтримки серед багатьох науковців щодо необхідності поширення нотаріальної таємниці на відомості, що стосуються нотаріуса як фахівця. Ті, хто не підтримують такої точки зору обґрунтовують свою позицію тим, що діяльність нотаріуса має публічно-правовий характер, зумовлений її офіційним змістом і наділенням нотаріусів повноваженнями державою [4].

Згідно із положеннями ЗУ «Про нотаріат» особи, винні в порушенні нотаріальної таємниці, несуть відповідальність у порядку, встановленому законом. Зокрема в цьому ж законі передбачено підпунктом «ж» пункту 2 частини першої статті 12, що свідоцтво про право на заняття нотаріальною

діяльністю може бути анульовано Міністерством юстиції України за рішенням Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату, прийнятим на підставі подання Міністерства юстиції України, його територіальних органів, у випадку порушення нотаріусом вимог щодо нотаріальної таємниці. Саме формулювання *може бути анульовано* свідчить про те, що негативний наслідок у випадку порушення нотаріальної таємниці не обов'язково тягне за собою негативний наслідок у вигляді анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю, а лише є підставою для цього.

Зокрема, за даними опублікованими Міністерством юстиції за 2023 рік зі 117 анульованих свідоцтв, жодне не було анульовано у зв'язку з порушенням нотаріальної таємниці; аналогічна ситуація і за 2022 рік, з 10 анульованих – жодного у зв'язку з порушенням нотаріальної таємниці [5].

Слід звернути увагу, що анулювання свідоцтва через порушення нотаріальної таємниці є винятковим випадком, який встановлює відповідальність нотаріуса за порушення цього обов'язку, але на практиці зустрічається не часто згідно з вищезазначеними даними. Однак якщо це завдало істотної шкоди правам та інтересам фізичної, юридичної особи або держави, то виникає необхідність застосування більш дієвих негайних заходів до нотаріуса для забезпечення належного рівня захисту порушених прав та відновлення довіри до професії нотаріуса, ніж анулювання свідоцтва.

Загалом законодавчо не деталізовано підстави та порядок притягнення нотаріуса до юридичної відповідальності за порушення нотаріальної таємниці. Серед науковців неодноразово висловлювалась позиція: «відсутність норм права, які передбачають санкції за порушення, означає відсутність встановленого виду і міри втрат, що повинна зазнати винна особа, що унеможлиблює її покарання» [6]. У практичній площині існують окремі випадки, коли факт порушення встановлений в судовому засіданні та вважається доведеним, а притягнути нотаріуса до відповідальності неможливо через відсутність необхідної законодавчої норми.

Щодо адміністративної відповідальності нотаріуса за порушення вимог ст. 8 ЗУ «Про нотаріат» слід зазначити, що КУпАП містить статтю 163-9, яка стосується незаконного використання інсайдерської інформації [7]. У даному випадку виникає питання щодо співвідношення нотаріальної таємниці та інсайдерської інформації. Згідно із статтею 145 ЗУ «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» інсайдерська інформація – це неоприлюднена інформація про емітента, його цінні папери або інші фінансові інструменти, що перебувають в обігу на організованому ринку капіталу, у разі якщо оприлюднення такої

інформації може істотно вплинути на вартість відповідних фінансових інструментів. Інформація не вважається інсайдерською з моменту її оприлюднення відповідно до закону [8]. Порівнявши це визначення із поняттям нотаріальної таємниці, яке наведено в ЗУ «Про нотаріат» можна зробити висновок, що нотаріальна таємниця є ширшим поняттям, оскільки включає в себе сукупність відомостей, отриманих під час вчинення нотаріальної дії або звернення до нотаріуса заінтересованої особи, в тому числі про особу, її майно, особисті майнові та немайнові права і обов'язки тощо. Тобто інсайдерська інформація може виступати як складова нотаріальної таємниці. Тому, приходимо до висновку, що положення статті 163-9 КУпАП передбачають адміністративну відповідальність нотаріуса за незаконне використання інсайдерської інформації як одного із складових елементів нотаріальної таємниці (за конкретну частину нотаріальної таємниці), але не за нотаріальну таємницю в цілому.

Що стосується кримінальної відповідальності за порушення нотаріальної таємниці, то слід зазначити, що конкретної норми, що прямо стосується порушення нотаріальної таємниці Кримінальний кодекс України не містить. Хоча нотаріус згадується у статті 232-1 ККУ [9], що стосується незаконного використання інсайдерської інформації як один із суб'єктів даного кримінального правопорушення. Знову ж таки тут аналогічна ситуація щодо співвідношення нотаріальної таємниці та інсайдерської інформації. Тому виходячи з цього, положення статті 232-1 ККУ передбачають кримінальну відповідальність нотаріуса за незаконне використання інсайдерської інформації як одного із складових елементів нотаріальної таємниці (за конкретну частину нотаріальної таємниці), але не за нотаріальну таємницю в її повному обсязі. Слід акцентувати увагу на те, що включається у поняття використання інформації та як воно співвідноситься із розголошенням та поширенням.

Також необхідно згадати статтю 365-2 ККУ, яка передбачає кримінальну відповідальність нотаріуса за зловживання своїми повноваженнями як особи, що надає публічні послуги (хоча варто зауважити: нотаріус не надає ніякі послуги). Зловживання – це протиправне використання наданих особі повноважень у зв'язку зі здійсненням професійної діяльності, яка пов'язана з наданням публічних послуг. Нотаріус, якому згідно закону надані повноваження, діє в межах наданого йому права (в такому випадку немає зловживання правом). Якщо він виходить за межі, встановлені законом, то він порушує закон, а тому має місце правопорушення. Зловживання нотаріусом своїми повноваженнями характеризується усвідомленням нотаріусом того, що своїми діями при використанні власних повноважень він не дотримується вимог, встановлених законодавством. Тобто порівнюючи зловживання

повноваженнями та порушення нотаріальної таємниці слід зазначити, що перше поняття є ширшим і включає в себе зокрема і порушенням вимог щодо нотаріальної таємниці. Таким чином можна зробити висновок, що порушення вимог щодо нотаріальної таємниці, коли воно є умисним і здійснюється з метою отримання неправомірної вигоди, якщо це завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам або інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб буде підпадати під цю статтю.

Отже, узагальнюючи вищевикладене слід зазначити, що саме поняття нотаріальної таємниці у такому вигляді, яке воно міститься у ст. 8 ЗУ «Про нотаріат» є досить розмитим та занадто широким, що в свою чергу ускладнює належне функціонування даного інституту. Окремої спеціальної статті, що передбачала б настання юридичної відповідальності нотаріуса за порушення вимог нотаріальної таємниці на законодавчому рівні не передбачено. Можна говорити про ймовірність застосування статей 163-9 КУпАП, 232-1, 365-2 ККУ у цих випадках, однак проблемним моментом буде питання доведення. Все це свідчить про необхідність більш чіткого визначення та окреслення поняття нотаріальної таємниці та закріплення на рівні закону норми щодо юридичної відповідальності за порушення вимог нотаріальної таємниці нотаріусом шляхом встановлення кримінальної та адміністративної відповідальності, враховуючи ступінь завданої шкоди. Таким чином це дасть змогу забезпечити реальну дієвість принципу нотаріальної таємниці, захистивши права та інтереси фізичних, юридичних осіб або держави, та попередити її порушення.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про нотаріат». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>
2. Закон України «Про інформацію». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
3. Ланде Д. В., Субач І. Ю., Бояринова Ю. Є. Основи теорії і практики інтелектуального аналізу даних у сфері кібербезпеки. Навчальний посібник. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/5eb4cb50-3ef0-44d1-b35f-a80eade1554b/content>
4. Черниш В. Теоретичні аспекти мови нотаріального діловодства та нотаріальної таємниці як основоположних принципів діяльності нотаріату в Україні. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urykr_2014_7_4
5. Інформація щодо анулювання свідоцтв про право на зайняття нотаріальною діяльністю згідно опублікованих даних Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату. URL: https://minjust.gov.ua/ukr_notar_2_3

6. Журавльов Д. В., Коротюк О. В., Чижмарь К. І. Правова охорона нотаріальної таємниці: монографія. К.: ОБК, 2017.
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
8. Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>
9. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

*Тараненко Микола Миколайович,
кандидат юридичних наук,
Національний технічний
університет України «Київський
політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»*

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ІНТЕРНУВАННЯ ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4812/>

Під час збройного конфлікту нормами міжнародного гуманітарного права (далі – МГП) передбачається можливість позбавлення волі осіб, що потрапляють під владу супротивної сторони. В такому випадку виникає правовий режим воєнного полону, що детально регламентується нормами III Женевської конвенції Про поводження з військовополоненими. Однак не всі особи, щодо яких застосовується режим позбавлення волі під час міжнародного збройного конфлікту, володіють статусом військовополонених. Зокрема, як на окупованій, так і на їх власній території, ворогуючі сторони регулярно зіштовхуються з цивільними особами, які можуть нести серйозну загрозу безпеці та громадського порядку, що вимагає від воюючої сторони утримувати їх під вартою. Ці особи, як правило, користуються захистом відповідно до норм Четвертої Женевської конвенції «Про захист цивільного населення під час війни» (далі IV ЖК).

Примусове інтернування цивільних осіб є одним із передбачених нормами IV ЖК заходом безпеки, що в праві застосовувати воююча сторона. Воно може застосовуватись виключно в якості заходу крайньої необхідності, коли менш радикальні заходи контролю, наприклад, заборона на залишення місця постійного проживання, обмеження руху

транспортних засобів, встановлення комендантської години, або заборона здійснення певної професійної або політичної діяльності вже будуть вважатися недостатніми.

На власній території супротивні сторони можуть видавати відповідні розпорядження про проведення інтернування лише у випадку, якщо забезпечення безпеки воюючих робить інтернування цивільних осіб «абсолютно необхідним», тоді як на окупованих територіях воно допускається в разі наявності «важливих причин безпеки». Фактично, дані вимоги означають, що інтерновані особи мають становити реальну значну загрозу для внутрішньої або зовнішньої безпеки сторони, що здійснює затримання, і у випадку, якщо таку загрозу не вбачається можливим усунути за допомогою менш радикальних заходів. До таких загроз, безсумнівно, можуть належати диверсійна діяльність, підривні заходи, участь в організаціях, що мають на меті організувати масові заворушення, надання прямої військової допомоги армії супротивнику, здійснення саботажу чи шпигунства.

При цьому сам факт приналежності особи до громадянства держави-супротивника не може розглядатися в якості факту загрози безпеці, яка автоматично буде виправдовувати застосування інтернування. По суті, держава, яка здійснює затримання, «повинна мати вагомі підстави вважати, що особа, котру інтернують, своєю діяльністю, знаннями чи кваліфікацією несе реальну загрозу безпеці цієї держави зараз чи в майбутньому» [2].

Факт загрози має бути встановлений відносно кожної особи окремим процесуальним провадженням та оформлюється рішенням суду або адміністративного органу. Під час провадження особі має бути негайно повідомлено про причини її інтернування мовою, яку вона розуміє. При цьому має бути забезпечено право на оскарження рішення про інтернування. Апеляції повинні бути розглянуті якомога швидше, і, якщо рішення не підлягає зміні – суд або адміністративний орган повинні, не рідше двох разів на рік, переглядати необхідність проведення інтернування та за наявності необхідних підстав, скасовувати цей режим.

В певних випадках цивільні особи можуть добровільно вимагати про проведення свого інтернування. Подібні ситуації можуть виникати із особами, котрі проживали на деокупованих територіях та співпрацювали з окупантом, що спровокувало вороже ставлення до них з боку односельців. В таких ситуаціях держава з територіальною юрисдикцією зобов'язана відгукнутися на вимоги щодо добровільного інтернування. Однак можливість добровільного інтернування не передбачена для територій, що знаходяться під окупацією.

Статус інтернованого припиняється в таких випадках:

Відсутність загрози безпеці з боку окремих осіб. Особи, інтерновані за дії, пов'язані зі збройним конфліктом, повинні бути звільнені щойно обставини чи причини інтернування об'єктивно припиняють своє існування. З цією метою встановлюється періодичний перегляд рішення про застосування інтернування.

Втеча. Інтерновані особи можуть здійснювати успішні втечі. До осіб, котрі знову потрапляють під варту після втечі або під час втечі, може бути призначено спеціальний нагляд, але виключно в межах дисциплінарної відповідальності.

Смерть. В разі смерті інтернованого, лікар готує свідоцтво про смерть, та сповіщає Центральну агенцію з розшуку інформацію про заповіт, факт належного поховання (або кремацію) та позначення могили. В разі наявності підозри про вбивство інтернованої особи, держава, що здійснює затримання, зобов'язана негайно розпочати відповідне кримінальне провадження, провести офіційне розслідування та підготувати офіційний звіт стосовні цієї справи.

Звільнення з гуманітарних міркувань. Воюючі повинні докласти максимальних зусиль щодо можливого звільнення, репатріації або розміщення на території нейтральної держави певних категорій інтернованих: зокрема дітей, вагітних жінок та матерів із немовлятами й маленькими дітьми, поранених і хворих, а також осіб, яких тримали під вартою протягом тривалого часу.

Відповідно до IV ЖК, інтернування «припиняється якнайшвидше після закінчення бойових дій». Це формулювання, очевидно, є менш суворим для держави, що здійснює затримання, ніж вимога звільнити та репатріювати військовополонених «негайно після припинення бойових дій» [1, с. 220]. Після закінчення бойових дій чи режиму окупації сторони конфлікту зобов'язані забезпечити повернення всіх інтернованих осіб до їхнього останнього місця проживання, або сприяти їх репатріації. З цією метою можуть бути створені спеціальні комітети задля пошуку розсіяних по різних місцям інтернованих осіб.

Література:

1. Мельцер Нільс. Міжнародне гуманітарне право. Загальний курс. Женева. МКЧХ, 2020. 397 с.
2. IV Женевська конвенція «Про захист цивільного населення під час війни» від 12 серпня 1949 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text

*Усенко Юлія Олександрівна,
здобувачка вищої освіти
Київського національного
університету імені
Тараса Шевченка*

ОСОБЛИВОСТІ ЛІЦЕНЗУВАННЯ У СФЕРАХ ЕНЕРГЕТИКИ ТА КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4847/>

Ліцензування як інструмент регуляторного впливу набуває певних особливостей в умовах воєнного стану. Збереження існуючого бізнесу та стимулювання розвитку підприємництва є надзвичайно важливими для підтримки економіки держави. З іншого боку в умовах війни існують ризики маніпуляцій з боку надавачів послуг та виробників товарів, що можуть допускати погіршення їх якості, шкідливий вплив на довкілля, порушувати права й інтереси споживачів. Особливої уваги потребують сфери енергетики та комунальних послуг, де задіяні об'єкти критичної інфраструктури, які забезпечують потреби споживачів електричної енергії, тепла, води. Важливий доступ до цих ресурсів, а також контроль щодо якості надання відповідних послуг.

У різних джерелах ліцензування розглядають як: сукупність засобів, які встановлені державою і пов'язані з видачею, переоформленням, анулюванням ліцензій, із наглядом органів, що видають ліцензії, за дотриманням суб'єктами господарювання відповідних ліцензійних умов [1]; правовий інститут, тобто сукупність правових норм, що регулюють такі типи відносин: що виникають в результаті створення системи органів, які мають право видавати ліцензії на здійснення окремих видів господарської діяльності; щодо організації діяльності органів, які здійснюють ліцензування; що виникають між органами виконавчої влади й особою, яка бажає одержати, одержала чи втратила ліцензію на проведення того чи іншого виду господарської діяльності [2, с. 217-218].

Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» [3] визначає виключний перелік видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, встановлює уніфікований порядок їх ліцензування, нагляд і контроль у сфері ліцензування, відповідальність за порушення законодавства у сфері ліцензування видів господарської діяльності. Види діяльності у сферах енергетики і комунальних послуг мають щонайменше три ознаки для ліцензування, яке здійснює Регулятор (НКРЕКП) [4]: 1) передбачають специфічні умови при провадженні діяльності (діяльність учасників на енергетичних ринках здійснюється з

урахуванням вимог і правил, які розробляє і регулює НКРЕКП); 2) можуть нести загрозу здоров'ю людей і довкіллю (контроль за дотриманням ліцензійних умов дозволяє уникнути відповідних наслідків); 3) існують особливі умови доступу до ринків та природні монополії [5]. Більшість видів діяльності суб'єктів природних монополій та суміжних ринків припадає на сферу енергетики.

НКРЕКП як орган ліцензування видає ліцензію суб'єкту господарювання, надаючи йому право (дозвіл) на здійснення певного виду господарської діяльності відповідно до ліцензійних умов [3]. Щоб забезпечити відповідність провадження діяльності згідно з ліцензійними умовами, Регулятор у межах своїх повноважень здійснює контроль за їх дотриманням шляхом проведення планових і позапланових перевірок, з чітким переліком підстав для проведення позапланових заходів відповідно до закону [6]. Зафіксовані порушення та вимоги щодо їх усунення відображаються у відповідному акті. Порушення ліцензійних умов тягне за собою адміністративну відповідальність [3], де в якості санкцій може бути накладено штраф, зупинено або анульовано ліцензію. В окремих сферах, що підлягають ліцензуванню, порушник може притягатися до кримінальної відповідальності, яка, окрім штрафів, може передбачати позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; конфіскацію майна; арешт; обмеження або позбавлення волі на певний строк або довічно. Міра покарання залежить від ступеню тяжкості заподіяної шкоди й наслідків вчиненого правопорушення. За порушення органами ліцензування та їх посадовими особами законодавства у цій сфері закон передбачає адміністративну, матеріальну, дисциплінарну відповідальність [3].

Ліцензійні умови, розроблені Регулятором для кожного виду діяльності, які він регулює відповідно закону [3], враховують специфіку енергетичних ринків, містять мінімальний необхідний перелік документів та вимог для отримання ліцензії та визначають випадки, коли відповідна ліцензія не потребується. Наприклад, для виробництва електричної енергії на власні потреби суб'єкта, без намірів продажу на ринку, Регулятор надає йому право виробляти електричну енергію без ліцензії. Це підкреслює зважений підхід до ліцензування з дотриманням основних вимог законодавства у цій сфері. Так вироблена енергія забезпечує технологічні потреби суб'єкта, з метою здійснення ним основного виду господарської діяльності, не пов'язаного зі сферою енергетики. Суб'єкт господарювання не отримує додатковий дохід від продажу виробленої енергії, тому звільняється від ліцензування як регуляторного впливу, що не є доцільним (ефективним) в даному випадку.

Регулятором враховані особливості роботи та умови звернення як ліцензіатів, так і здобувачів ліцензій під час дії воєнного стану в Україні, які ухвалені окремою постановою НКРЕКП, що доповнюється у разі потреби. [7] Основні заходи спрямовані на безпеку та захист національних інтересів, а також безпосередньо суб'єктів господарювання та їх посадових осіб від наслідків збройної агресії РФ. Так уточнено умови розгляду заяв суб'єктів, проведення перевірок, здійснення окремих процедур, обмежено доступ інформації про місцезнаходження об'єктів енергетики тощо. Окрім того, Регулятор рекомендує суб'єктам господарювання подавати заяви в електронній формі через Портал електронних сервісів Мінекономіки (<https://my.gov.ua/>), що не лише відповідає сучасним вимогам щодо надання адміністративних послуг, але й зменшує ризики щодо безпеки та різних маніпуляцій під час подачі та реєстрації документів. Водночас, обмеження прав осіб звертатися до Регулятора в інший спосіб, визначений законом, означатиме порушення їх конституційних прав. У разі ухвалення такого рішення Регулятором, воно має бути обґрунтованим, як це визначено Законом [8].

Отже, види діяльності на енергетичних ринках за рахунок наявності відповідних ознак підлягають ліцензуванню НКРЕКП. Регулятор діє відповідно до компетенцій та повноважень, визначених законом, розробляючи ліцензійні умови на провадження видів діяльності у сфері енергетики та комунальних послуг й контролюючи їх дотримання ліцензіатами. У період дії воєнного стану враховані особливості ліцензування у цих сферах з метою забезпечення захисту національних інтересів, безпечного виконання обов'язків суб'єктами господарювання та посадових осіб під час здійснення заходів контролю. За будь-яких обставин важливо, щоб ліцензування як інструмент регуляторного впливу не спричиняв обмеження конкуренції на енергетичних ринках та застосовувався для їх ефективного регулювання.

Література:

1. Шпомер А. Поняття, ознаки та функції ліцензування певних видів господарської діяльності. *Господарське право*. 2004. № 12. С. 77-80.
2. Вінник О. М. *Господарське право: навч. посіб.* / О. М. Вінник; МОНУ. - 2-ге вид., змінене та доп. - Київ: Правова єдність, 2016. – 768 с.
3. Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 02.03.2015 № 222-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2015, № 23, ст. 158).
4. Закон України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» від 22 вересня

2016 року № 1540-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 51, ст. 833.

5. Закон України «Про природні монополії» від 20 квітня 2000 року № 1682-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 30, ст. 238.

6. Закон України "Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності" 5 квітня 2007 року № 877-V. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2007, № 29, ст.389.

7. Постанова НКРЕКП «Про особливості ліцензування у сферах енергетики та комунальних послуг у період дії в Україні воєнного стану» від 26.03.2022 № 350 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0350874-22#Text> (дата звернення: 25.04.24).

8. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141.

*Федорчук Каріна Андріївна,
студентка 1-го курсу,
2-го магістерського рівня,
Навчально-науковий
інститут права Державного
податкового університету
ORCID: 0009-0000-0452-0618*

*Науковий керівник:
Любавіна Вікторія Петрівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального
права та процесу Державного
податкового університету
ORCID: 0000-0003-4715-1749*

МЕХАНІЗМ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ В БОРОТЬБІ З ФІНАНСОВОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4823/>

У сучасних умовах глобалізації та швидкого розвитку технологій, фінансові злочини набули транснаціонального характеру, що ускладнює їх виявлення та протидію з боку окремих держав. На цьому тлі співпраця країн у рамках міжнародних угод та організацій стає ключовою для

ефективного виявлення, блокування та запобігання фінансовим злочинам на міжнародному рівні. Завдяки міжнародній кооперації можливе створення єдиних стандартів боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму та іншими формами фінансових злочинів, що значно підвищує ефективність національних заходів.

Розглянемо механізм міжнародної співпраці у сфері боротьби з фінансовою злочинністю зосереджуючись на декількох ключових напрямках, кожен з яких включає різні інструменти та методи співробітництва.

Екстрадиція – це передача запитуваною державою особи, яка перебуває на її території, іншій державі, яка розшукує цю особу, у зв'язку з кримінальним провадженням або з метою виконання судового рішення щодо цієї особи [1, с. 501]. Екстрадиція набуває все більшого значення з огляду на поширення транснаціональних злочинних організацій, у тому числі тих, що займаються тероризмом, незаконним обігом наркотиків, фальшивомонетництвом та кіберзлочинністю. Екстрадиція є найстарішою формою міжнародного співробітництва у кримінальних справах і визнана ефективним інструментом міжнародної співпраці правоохоронних органів. Як засіб співпраці, що безпосередньо впливає на свободу осіб, екстрадиція є, мабуть, найскладнішим механізмом, а також таким, що викликає найбільші труднощі, особливо між державами з різними правовими процедурами. Тому процедура більшою чи меншою мірою залежить від правових процедур кожної держави.

Взаємна правова допомога є важливою формою міжнародного співробітництва, яка передбачає обмін інформацією, документами та експертними висновками між правоохоронними органами з метою ефективного розслідування та судового переслідування. Принцип державного суверенітету забороняє судам, які розглядають кримінальні справи, здійснювати свої повноваження за межами своєї юрисдикції або збирати докази, що мають значення для результату справи, на території іноземної держави. Тому суд повинен звернутися за допомогою до іноземної держави [1, с. 502]. Таким чином, взаємна правова допомога визначається як механізм співробітництва держав між собою з метою отримання доказів, необхідних для розслідування та судового розгляду кримінальної справи.

Логічним продовженням попередньої міжнародної співпраці став збір та обмін інформацією між правоохоронними органами. У контексті боротьби з організованою злочинністю, тероризмом, корупцією та торгівлею людьми співпраця між правоохоронними органами за останні роки значно зросла. Це пов'язано з тим, що боротьба з цими видами

злочинів вимагає високого рівня збору оперативної інформації та обміну нею. Однак цей вид міжнародного співробітництва не вважається належним чином порівняним з формами співпраці, описаними вище, і не існує договорів, що охоплюють цей вид співробітництва, а також екстрадицію та взаємну правову допомогу.

Важливою формою міжнародного співробітництва є виконання та визнання вироків, винесених іноземними судами. Виконання вироків і передача засуджених осіб за кордон – це процедура, за допомогою якої особи, засуджені на території однієї країни, передаються для відбування покарання на територію іншої країни. Це дозволяє засудженим іноземцям відбувати покарання на батьківщині та сприяє їхній реінтеграції в суспільство. Процедура також має гуманітарні цілі. Цей захід закріплений у Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності та Конвенції ООН проти корупції [2; 3].

Отже, важливо визначити цінність міжнародного досвіду у формуванні систем запобігання та боротьби з фінансовою злочинністю. Це потенціал ефективної співпраці між державами для протидії найбільш небезпечним формам порушень прав людини та загрозам національній і соціальній безпеці, що виникають в умовах глобалізації. Основними формами міжнародного співробітництва є екстрадиція, взаємна правова допомога, виконання та визнання вироків, обмін інформацією між правоохоронними органами. Необхідно розробити ефективні механізми використання цих форм співробітництва з урахуванням правових традицій і практики конкретних країн. Конфіскація доходів, одержаних злочинним шляхом, є важливим інструментом у боротьбі зі злочинністю, що сприяє справедливому покаранню злочинців та ефективному позбавленню їх фінансових ресурсів.

Література:

1. Живова Ю. В. Форми міжнародної правоохоронної та судової співпраці у системі запобігання злочинності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. С. 500-503.
2. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text (дата звернення 16.04.2024)
3. Конвенція Проти корупції. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text (дата звернення 16.04.2024)

*Черненко Тетяна Віталіївна,
здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти, Державний
податковий університет*

*Науковий керівник:
Обривкіна Оксана Миколаївна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри цивільного
права та процесу, Державний
податковий університет
ORCID: 0000-0002-8768-7778*

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ БЛАГОДІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4816/>

Внаслідок збройної агресії росії проти України виникла потреба в активізації благодійної діяльності наданні гуманітарної допомоги, що зумовлює також і важливість дослідження правового аспекту даного питання.

Насамперед, слід розглянути різницю між благодійною та гуманітарною діяльністю, оскільки ці поняття не є тотожними.

Відповідно до Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» (далі – ЗУ) «благодійна діяльність – добровільна особиста та/або майнова допомога для досягнення визначених цим Законом цілей, що не передбачає одержання благодійником прибутку, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або за дорученням бенефіціара» [1].

Відповідно, «гуманітарна допомога – цільова адресна безоплатна допомога у грошовій або натуральній формі, у вигляді безповоротної фінансової допомоги або добровільних пожертвувань, або допомога у вигляді виконання робіт, надання послуг, що надається іноземними та вітчизняними донорами з мотивів гуманності отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за кордоном, які потребують допомоги у зв'язку із соціальною незахищеністю, матеріальною незабезпеченістю, скрутним фінансовим становищем, введенням воєнного або надзвичайного стану, виникненням надзвичайної ситуації або тяжкою хворобою конкретної фізичної особи, а також для підготовки до збройного захисту держави та її захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту» [2].

Отже, мету використання благодійної допомоги визначає сам благодійник, тоді як гуманітарна допомога є цільовою та адресується конкретному отримувачеві.

В розрізі зазначеного питання слід також дати визначення благодійній організації, яка являє собою «юридичну особу приватного права, установчі документи якої визначають благодійну діяльність в одній чи кількох сферах, визначених законодавством, як основну мету її діяльності» [1].

Різновидами благодійних організацій є благодійне товариство, благодійний фонд та благодійна установа [1].

Цивільний кодекс України (далі – ЦКУ) теж містить положення, які визначають основні благодійні догми. Насамперед, це стаття 729 ЦКУ, яка містить поняття пожертви. «Пожертвою є дарування нерухомих та рухомих речей, зокрема грошей та цінних паперів, особам, встановленим частиною першою статті 720 цього Кодексу, для досягнення ними певної, наперед обумовленої мети» [4].

Відповідно до ч. 3 ст. 729 ЦКУ до договору про пожертву застосовують положення про договір дарування, якщо інше не встановлено законом. Зазвичай такий документ іменують договором про надання благодійної допомоги.

Договір може укладатись усно, проте рекомендується укласти його письмово й чітко зазначити напрями витрачання благодійної допомоги.

Благодійні внески і пожертви можна розглядати як процес розпорядження майном, яке знаходиться у власності благодійника. Використання цього майна регулюється законодавством, зокрема статтею 4 Постанови № 1222 «Про затвердження Порядку отримання благодійних (добровільних) внесків і пожертв від юридичних та фізичних осіб бюджетними установами і закладами освіти, охорони здоров'я, культури, науки, спорту та фізичного виховання для потреб їх фінансування» [5].

З початком повномасштабного вторгнення, законодавство, яке регулює благодійну діяльність, зазнало певних змін.

Постановою від 5 березня 2022 р. № 202 «Деякі питання отримання, використання, обліку та звітності благодійної допомоги» [3], було визначено, що на час воєнного стану не діють вимоги щодо отримання, використання, обліку та звітності благодійної допомоги від юридичних та фізичних осіб.

Це означає, що бюджетні установи мають право не вести облік та не звітувати про благодійну допомогу. Але якщо благодійна допомога була у вигляді грошових коштів, які були зараховані на реєстраційний рахунок, бюджетна установа все ж зобов'язана здійснити облік.

Ці зміни мають свої переваги, оскільки таким чином спростився процес отримання та використання допомоги, зменшилось навантаження на бюджетні установи, а також відбулось стимулювання благодійності. Але це також підвищує ризик зловживань, таким чином з'являється складність в оцінці ефективності використання допомоги.

В цілому, слід зазначити, що серед найбільших проблем, які виникають під час здійснення благодійної діяльності, є регулярні зловживання, які, на нашу думку, є можливими саме через недосконалість правових механізмів, які покликані протидіяти подібним злочинним проявам.

Отже, благодійна діяльність є надзвичайно важливою в цей складний час, тому, щоб уникнути відмивання коштів, нецільового використання майна, слід забезпечити прозорість та ефективність даного процесу.

Література:

1. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 05.07.2012 р. № 5073-VI : станом на 23 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text> (дата звернення: 05.04.2024).
2. Про гуманітарну допомогу : Закон України від 22.10.1999 р. № 1192-XIV : станом на 23 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text> (дата звернення: 05.04.2024).
3. Деякі питання отримання, використання, обліку та звітності благодійної допомоги : Постанова Каб. Міністрів України від 05.03.2022 р. № 202 : станом на 1 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/202-2022-п#Text> (дата звернення: 05.04.2024).
4. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV : станом на 8 берез. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 05.04.2024).
5. Про затвердження Порядку отримання благодійних (добровільних) внесків і пожертв від юридичних та фізичних осіб бюджетними установами і закладами освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, культури, науки, спорту та фізичного виховання для потреб їх фінансування : Постанова Каб. Міністрів України від 04.08.2000 р. № 1222 : станом на 11 берез. 2010 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1222-2000-п#Text> (дата звернення: 05.04.2024).

*Шевцов Андрій Олександрович,
здобувач освіти 2 року
денної форми навчання другого
(магістерського) рівня вищої
освіти спеціальності 081 «Право»
освітньо-наукової програми
«Право» вибіркового блоку
«Кримінальне судочинство»
Навчально-наукового інституту
права Київського національного
університету імені
Тараса Шевченка*

*Науковий керівник:
Костюченко Олена Юріївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувачка кафедри кримінального
процесу та криміналістики
Навчально-наукового інституту
права Київського національного
університету імені
Тараса Шевченка*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАННЯ ВІДОМОСТЕЙ ДОКАЗАМИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4837/>

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що в умовах сучасних міжнародних конфліктів та активних військових дій злочини проти міжнародного гуманітарного права стають все більш поширеними та непереборними проблемами. Документування та розслідування таких злочинів вимагають великого обсягу інформації, яка має бути прийнятною для національних та міжнародних судів та трибуналів, у тому числі Міжнародного кримінального суду (МКС). Україна вперше в світі розпочала розслідування воєнних злочинів під час активних військових дій. Органи досудового розслідування нашої країни успішно ведуть збір доказів, що свідчать про вчинення конкретними особами, які належать до Збройних сил Російської Федерації, злочинів військової агресії, у формі ведення агресивної війни та/або агресивних воєнних дій.

Однак прискорення цього процесу стикається з значними труднощами, а саме з трьома ключовими проблемами, пов'язаними з належністю та допустимістю доказів, зокрема:

Докази розташовані на окупованій території, що ускладнює їх доступність. Під час деокупації відступаючі війська противника прибирають за собою всі сліди злочинів, тому слідчим підрозділам доводиться буквально по крихтам збирати залишки доказів, зокрема командно-штабну документацію, яка може слугувати допоміжною інформацією для ідентифікації осіб, причетних до воєнних злочинів. Однак дуже страждає відповідність зібраної інформації фактичним подіям та обставинам, пов'язаними з безпосередніми виконавцями і організаторами злочину, а не лише причетними. Україна вивчає досвід інших країн, і є надія що завдяки технічному прогресу в цьому напрямку буде рухатися швидше, ніж рухалися колеги в інших країнах. Тим не менш, навіть при стовідсотковому встановленні осіб тих, хто керував конкретним підрозділом, який вчиняв злочини проти цивільних осіб, є великий шанс не дійти успіху у встановленні безпосередніх виконавців.

Деокупована територія представляє собою вельми небезпечну зону, що вимагає високого рівня обережності. Під час проведення слідчих дій тут існує значний ризик через присутність вибухонебезпечних об'єктів, загрози обстрілів та зруйнувань будівель, а також можливих пошкоджень енергетичних мереж. Тому перед оглядами, обшуками та слідчими експериментами необхідно враховувати ці особливості. У зв'язку зі специфікою розслідування таких злочинів може знадобитися залучення спеціалістів: балістів, зброєзнавців, експертів з ракетної та авіаційної техніки, артилеристів та механіків. Крім того, на деокупованих територіях часто доводиться проводити ексгумації трупів або їх фрагментів. Участь судово-медичного експерта в таких операціях є обов'язковою згідно зі статтею 239 КПК України. При розслідуванні злочинів нерідко потрібно також здійснювати ідентифікацію тіл, що ускладнюється у разі фрагментації внаслідок вибухів, кульових поранень та інших травм, а також через зміну місця поховання або тривалий перебування на відкритому повітрі. [1, с. 19-20].

На жаль, більшість доказів, що можуть бути корисними при встановленні як загального умислу вищого військового керівництва на планування та підготовку агресії, так і конкретного військового формування (угруповання), яке безпосередньо причетне до скоєння воєнних злочинів, доводиться збирати шляхом проведення огляду та складення відповідного протоколу за стандартом «Берклі» [2] відкритих джерел мережі Інтернет. Однак цей вимушений метод ставить під сумнів

не лише об'єктивність отриманих доказів, але і саму допустимість їх використання.

Ахтирська Н. М., Костюченко О. Ю., Мірошников І. Ю., Дунаєвська Л. Г., також слушно виділяють проблему недостатньої комунікації органів досудового розслідування та правоохоронних органів зі ЗМІ, з огляду на те, що діяльність ЗМІ в умовах воєнного стану набула особливого значення, «...досвід воєн у 21 столітті показав можливості громадянської журналістики як засобу протистояння порушенням прав людини. Це призвело до появи значної кількості контенту з відкритим кодом. У зв'язку з цим постає завдання передати цю інформацію до суду з метою притягнення винних до відповідальності (Freeman, 2018). Тому держава має створити систему комунікації між правоохоронними органами та судовими органами та інститутами громадянського суспільства під час воєнного стану» [3, с. 486].

Для вирішення проблем, пов'язаних з належністю і допустимістю доказів у розслідуванні воєнних злочинів під час безпосереднього ведення військових дій в Україні, можна розглянути такі шляхи:

Технічний прогрес та інновації. Використання сучасних технічних засобів та інноваційних технологій для підвищення ефективності збору та аналізу доказів. Застосування розвідувальної техніки для максимально ефективного збору інформації на окупованій території та виявлення слідів злочинів, наприклад, штучний інтелект [3, с. 487].

Міжнародне співробітництво та обмін досвідом: Україна повинна більш активно співпрацювати з міжнародними організаціями, такими як Міжнародний кримінальний суд, Європейський суд з прав людини та Комісія ООН з розслідування порушень прав людини в Україні під час російської агресії, та з іншими країнами, які стикалися із схожими проблемами у розслідуванні воєнних злочинів. Обмін досвідом та навчання від країн, що ведуть аналогічні розслідування, зокрема, використання сучасних методів та підходів.

Створення більшого числа спеціальних підрозділів для документування та вилучення доказів воєнних злочинів. Забезпечити їх високопрофесійними слідчими, фахівцями із криміналістики та експертами з міжнародного права. Він повинен бути укомплектований необхідним обладнанням та засобами для проведення ефективного розслідування.

Встановлення тісної співпраці з недержавними організаціями та громадськими активістами, волонтерами які можуть надати допомогу у зборі та аналізі доказів.

Створення єдиної бази даних доказів воєнних злочинів. Така база даних дозволить українським слідчим швидко і ефективно отримувати доступ до інформації про докази, що розташовані як на окупованій території, так і в інших місцях.

Надання міжнародної технічної та фінансової допомоги Україні для розслідування воєнних злочинів. Ця допомога може включати надання обладнання та засобів для документування та вилучення доказів, а також фінансування навчання українських слідчих та експертів.

Розвиток систем внутрішнього контролю та системи нагляду за проведенням розслідувань, щоб забезпечити їх об'єктивність та додержання вимог закону. Ці заходи можуть сприяти поліпшенню ефективності розслідування воєнних злочинів та забезпеченню допустимості доказів у судовому процесі.

Отже, можна дійти висновку, що документування та розслідування міжнародних злочинів, таких як воєнні злочини, злочини проти людяності та геноцид, потребує ретельного збору та аналізу інформації. Ця інформація, згодом, може стати доказами у суді.

Щоб бути прийнятими судом, докази повинні відповідати певним критеріям: **Належність:** докази повинні стосуватися справи та мати значення для її вирішення. **Доказова цінність:** докази повинні бути надійними та мати достатню вагу, щоб вплинути на результат справи. **Надійність:** докази повинні бути отримані законним способом, без порушення прав людини. **Значущість:** докази повинні бути суттєвими для справи та мати потенціал вплинути на її результат. **Інформація з відкритих джерел,** така як фото, відео, записи з соцмереж, може бути цінним джерелом доказів про воєнні злочини.

Однак, використання таких доказів має свої недоліки: **Складність верифікації:** важливо перевірити достовірність інформації та її джерело; **Упередженість:** інформація може бути сфальшованою або відредагованою з певною метою. **Неповність:** інформація з відкритих джерел може бути не повною або містити прогалини.

Для вирішення цих проблем можна використовувати такі методи: **технічний прогрес:** використання сучасних технологій для аналізу та верифікації інформації; **міжнародне співробітництво:** співпраця з міжнародними організаціями та іншими країнами для обміну досвідом та кращими практиками; **створення спеціальних підрозділів:** підготовка кваліфікованих кадрів для документування та вилучення доказів; **співпраця з громадянським суспільством:** залучення недержавних організацій та волонтерів до збору та аналізу інформації; **створення єдиної бази даних:** систематизація та зберігання інформації про докази;

Міжнародна допомога: надання технічної та фінансової допомоги для розслідування воєнних злочинів; внутрішній контроль: контроль за законністю та об'єктивністю розслідувань.

Список використаних джерел:

1. Теоретико-прикладні проблеми кримінального процесу та криміналістики в умовах воєнного стану: тези доп. міжнародної наук.-практ. конф. (м. Кам'янець-Подільський, 24 листоп. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека», ф-т № 1. Кам'янець-Подільський : ХНУВС, 2022. 453 с <https://zenodo.org/records/10156318>
2. Протокол Берклі з ведення розслідувань з використанням відкритих джерел. Нью-Йорк і Женева, 2020 рік, Організація Об'єднаних Націй, HR/PUB/20/2 (попередня версія), Режим доступу: <https://www.law.berkeley.edu/wp-content/uploads/2022/03/Berkeley-Protocol-Ukrainian.pdf>
3. Akhtyrskaya N., Kostiuhenko O., Miroshnykov I., Dunaievskaya L. Observance of individual rights in criminal proceedings during martial law. Observancia de los derechos individuales en los procesos penales durante la ley marcial (Дотримання прав особи у кримінальному провадженні під час воєнного стану) CUESTIONES POLÍTICAS Vol. 41 N° 76 (2023): 482-501. DOI: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4176.28>

*Oleksandr Krutin,
Senior Teacher of English,
National Aerospace University
("KhAI"), Kharkiv, Ukraine*

*Iryna Tomaz,
Senior Teacher of English
National Aerospace University
("KhAI"), Kharkiv, Ukraine*

ASPECTS OF EDUCATION QUALITY MANAGEMENT

Internet address of the article on web-site:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4831/>

Problem statement. Given the importance of improving the quality of education, it is necessary to formulate new strategies aimed at forming values that promote the spiritual and intellectual development of young people who will decide the future of the country.

Analysis of recent research. In many foreign studies the importance of increasing students' motivation through their involvement in active learning has been explored, using such forms of encouragement as cooperation, games, and actualisation of students' value attitudes to the pedagogical heritage of the past. Researchers R. Anderson, G. Guzman, A. James and others dealt with the problem of education quality management [4. p. 418].

The general unresolved problem. This is the problem of forming motivational attitudes and value-oriented attitudes of students to the goals of learning and the importance of learning in their future life and in further development of the individual and the country.

Objectives of the article. To conduct a scientific analysis of the quality of education management in progressive foreign experience and its implementation in Ukraine [1. p. 56].

Presentation of the main material. Researchers identify four most important state policy objectives, such as: minimisation of public spending on education, economic and social optimisation of the education sector, and formation of new market structures and education infrastructures. Turning to the study of the structural features of education, several important points should be noted.

A significant factor in the quality of education is the ratio of traditional and innovative components, where the traditional component means extensive training, and the innovative component means intensive development of personal abilities of students [2. p. 35].

Considering the possibilities of using modern pedagogical technologies to optimise the content and quality of education, it is necessary to understand the meaning of these concepts.

The first and most important aspect of using modern educational technologies is their communicative orientation. However, to improve the level of education, it is necessary to use broader theoretical concepts that include such components as: mastering the logic of professional behaviour, experience of creative activity, use of methods of organising technological processes, their adaptation to the goals of humanisation and humanitarian education; mastering the individual system of methods and techniques of teaching and upbringing, ability to analyse alternative pedagogical technologies, readiness to implement educational standards. Of particular importance is the inclusion of personality-oriented educational technologies in the process of training students [1. p. 57].

Based on the theoretical analysis of domestic and foreign literature on educational management, sociology and psychology of management, general pedagogy, professional competence includes the following competences: receptivity to innovation, ability to see elements of the new, ability to offer a fundamentally new solution to a problem, readiness for leadership, ability to make social and managerial decisions in educational institutions. Today, in the context of global competition in the educational services market, the problem of providing high quality education requires even more attention. The quality of education determines the level of development of a country and its place in the modern world. Therefore, it is necessary to develop new educational programmes that are in demand.

However, only with the skilful use of various forms and methods of teaching can stimulate and develop in students interest in the subject they study and, as a result, their sustainable motivation for learning and future professional activities in their lives [4, p. 38].

The strategy of innovation in the higher education system stems from the need to develop a holistic system of professional and pedagogical criteria. The problem of criteria and means of monitoring educational processes is one of the most fundamental problems. There are objective difficulties in introducing innovative technologies in the modern educational domain [2. p. 25]. This requires solving such problems as: ignoring individual peculiarities, using ineffective forms and methods of teaching and upbringing, lack of high standards and syllabuses.

Conclusions: The quality of education is determined by a number of factors, such as: educational goals, material and technical equipment of the educational process, use of educational technologies, effectiveness of the achievement control system. Of great importance is a set of conceptual

ideas, scientific methodological developments, organisational and managerial measures to create a system for diagnosing and monitoring the quality of innovative and traditional education systems [1, p. 41].

List of references:

1. National Strategy for the Development of Education in Ukraine for 2012-2021, URL <http://mgu.com.ua/index>
2. Improving the System of Monitoring the Quality of Education in Ukraine (Dnipropetrovs'k, April 2013) Ministry of Education and Science of Ukraine.
3. Albrecht J., Brecht G. The Knowledge Lift., The Swedish Adult Education Program, Working Paper IFAU, 2004.
4. Andersson R., "Breaking Segregation" – Rhetorical Construct or Effective Policy? The Case of the Metropolis, Development Initiative in Sweden, Urban Studies, 2006. Vol. 43. No. 4 p.787-799.

*Зеленська Анастасія
Олександрівна,
студентка, Харківський фаховий
педагогічний коледж Комунального
закладу "Харківська-гуманітарно
педагогічна академія"
Харківської обласної ради*

*Науковий керівник:
Єфименко Людмила Миколаївна,
доктор філософії (PhD),
доцент кафедри теорії
та методики дошкільної
освіти, Харківський фаховий
педагогічний коледж Комунального
закладу "Харківська-гуманітарно
педагогічна академія"
Харківської обласної ради*

ПОРУШЕННЯ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4841/>

Порушення мовлення – це відхилення від звичайної, нормальної вимови. Особливо діти дошкільного віку страждають від цього, якщо це не виправити на ранньому етапі, то в дорослому житті це буде неможливо

зробити, саме тому не можна втрачати час, а треба якомога швидше звернутись до спеціаліста. Не можна сподіватися на «та він/вона ще маленька, пройде» чи «ще виговориться», бо якщо вчасно не звернутися до спеціалістів, то дитинці буде важко. Починаючи з того що її не будуть розуміти однолітки і вона буде гніватись, закінчуючи тим, що коли вона буде більш дорослою, то буде закриватись від усіх, через те що буде соромитись говорити, бо у неї виходить не так, як у інших. Дитина просто замкнеться в собі і перестане розмовляти з іншими і відповідно будуть втрачатися навички соціалізації і комунікації з іншими.

Пропоную ознайомитись з основними причинами таких порушень:

- наслідування дорослих, які розмовляють неправильно (слід обмежити контактування з ними);
- недостатність сприймання та розрізнення звуків (звернутися до вчителя-логопеда);
- розщеплення губи та / чи піднебіння («заяча губа», «вовча паща»), неправильний прикус, вкорочена під'язикова зв'язка (варто проконсультуватися у лікаря-ортодонта);
- аденоїди, поліпи носової порожнини, викривлення носової перетинки (звернутися до лікаря-отоларинголога);
- несприятливі фактори під час вагітності та пологів (токсичні, наркотичні речовини, алкоголь, антибіотики, токсикоз, асфіксія, черепно-мозкова травма, менінгіт, енцефаліт тощо) (постійний нагляд лікаря-невропатолога);
- недостатність функцій зору, слуху, інтелекту, уваги та пам'яті, рухової та емоційно-вольової сфер (доцільно звернутися до педіатра та психіатра) [4].

Звертаючись до першого пункту робимо висновок, що дуже важливо, щоб дорослий не вимовляв слова як дитина, тобто, наприклад якщо дитина каже «либка» замість «рибка» треба, щоб дорослий казав як правильно це вимовляти, бо дитина ще не розуміє, що так неправильно і по-іншому у неї просто не виходить, а коли вона чує що дорослий каже так само, то думає що це правильно і продовжує вимовляти як і вимовляла. І саме таким шляхом наслідування дорослі самі роблять дитині гірше. І з причин мовленнєвих порушень випливають деякі види цих порушень, вони звичайно що між собою схожі, але все ж таки різні. Найпоширеніші види дефектів мовлення :

1. Алалія – недорозвиток або повна відсутність мовлення внаслідок ураження певних ділянок кори головного мозку. Зазвичай цей розлад формується на етапі внутрішньоутробного розвитку або у ранньому дитинстві (до 3 років).

2. Афазія – часткова чи повна втрата мовлення, що формується на тлі перенесених нейроінфекцій або травм у дітей старше 3 років.

3. Дислексія та дисграфія – порушення процесу читання та письма. Дитина не може швидко формувати склади у слова, а слова – у речення, переставляє звуки та літери місцями.

4. Дислалія – дефект, що є суто фонетичним. Дитина має нормальний словниковий запас та навички формування фраз, але не може вимовляти один або декілька звуків – наприклад, «р», «ш», «с» тощо.

5. Дизартрія – розлад мовлення, що виникає на тлі порушення артикуляційного праксису. Дитина не може правильно вимовляти звуки та слова через ураження центральної або периферичної нервової системи. Тобто, неправильно працюють нерви язика, губ, піднебіння, голосових зв'язок.

6. Заїкання (логоневроз) – порушення ритмічності, темпу та плавності вимови через судоми м'язів обличчя. Основні ознаки – запинки під час мовлення, повторення звуків та складів, додавання зайвих звуків.

7. Дисфонія – неправильна вимова через порушення в роботі голосоутворюючого апарату.

8. Брадилалія – уповільнене на нечітке мовлення, розтягування слів.

9. Тахілалія – пришвидшена вимова.

Також за ступенем важкості розрізняють легкі, середні та тяжкі порушення мовлення [1]. З цього робимо висновок, що коли ступень важкості легкий, то порушення і можна виправити легко та за короткий термін, але якщо все ж таки тяжкий, то треба буде докласти більше зусиль і часу.

Порушення мовлення, обмеженість мовленнєвого спілкування часто негативно впливають на формування особистості дитини, викликають психічні нашарування, специфічні особливості емоційно-вольової сфери, сприяють розвитку негативних якостей характеру: сором'язливості, нерішучості, замкнутості, негативізму, почуття неповноцінності. (Л.С.Волкова, Л.Є.Гончарук, Л.А.Зайцева, І.І.Мамайчук, І.В.Мартиненко, С. Ю. Конопляста, А. Г. Обухівська, Т. В. Сак, В. І. Селіверстов, О. С. Орлова, В. М. Шкловський та ін.) [2]. Щоб подолати порушення мовлення доцільно виконувати з дитиною різні вправи для ротика, особливу увагу приділяти язичку, виконувати дихальні та пальчикові вправи. Дихальна гімнастика – це комплекс спеціальних вправ, спрямованих на вдосконалення мовленнєвого дихання та вироблення плавного ротового видиху (2–4 секунди) з поступовим збільшенням тривалості видиху до 6–8 секунд. Формування звуковимови можливе лише за умови правильної, чіткої та координованої роботи голосового,

дихального та артикуляційного апаратів. Варто навчити дитину розрізняти носовий та ротовий вдих і видих (дихання тільки через ніс або через рот), а також робити фіксований видих зі звуком, складом чи звуконаслідуванням [3, с. 12]. Якщо дитині тільки 3 роки і вона погано говорить, можна виконувати з нею вправи артикуляційної, дихальної та пальчикової гімнастики, і мовлення значно покращиться. Проте, якщо дитині вже 4 роки і вона неправильно вимовляє кілька звуків, слід звернутися до вчителя-логопеда. Очікування, що «ось-ось заговорить сам», зазвичай не виправдовуються. Пам'ятайте, що мовленнєві порушення легше попередити, аніж подолати. Консультації вчителя-логопеда, відвідування спеціального дошкільного закладу для дітей з тяжкими порушеннями мовлення, систематичні заняття з дитиною в домашніх умовах допоможуть скоригувати наявні порушення звуковимови та відкриють дитині шлях до успішного навчання у школі [3, с. 20].

Отже, якщо приділяти час дитині, займатися з нею різноманітними вправами для покращення її мовлення, по-перше це буде гарно відображатися на дитині, вона буде краще розмовляти і буде впевненіше себе почувати, а по-друге таким чином ви ще будете проводити спільний час із дитинкою, це буде гарно впливати на її настрій та самопочуття, бо в дошкільному віці дитині дуже важливо, щоб поряд були батьки, таким чином ви зможете побудувати цей зв'язок з дитиною. Важливо гратися з нею і в те що вона хоче, при цьому проговорювати що ви зараз робите, так дитина теж буде з вами розмовляти, а не грати мовчки. Якщо проводити з дитиною пальчикову гімнастику, то спочатку вона буде із цікавістю дивитись, намагатися повторювати рухи, а згодом буде разом з вами проговорювати і слова цієї гімнастики. В будь-якому випадку треба звернутися до спеціаліста, щоб вже він сказав що далі треба робити. Якщо ж ступінь важкості буде тяжкий, то треба буде ходити на заняття, але також надзвичайно важливо і займатися вдома, так буде ефективніше і результат буде швидше. Але головне пам'ятати, що кожна дитина індивідуальна. І якщо чиясь дитина заговорила в рік, а ваша ще не говорить в два роки, то це не значить що в неї порушення, просто в цьому випадку треба зрозуміти є проблема чи немає. Якщо у дитини гарно розвинені рефлексі (коли підносите їй іграшку, то вона її хапає), дрібна моторика, то в такому випадку треба просто більше з малюком розмовляти і використовувати пальчикову гімнастику, бо як казав Василь Олександрович Сухомлинський: «Розум у дитини знаходиться на кінчиках пальців».

Список використаних джерел:

1. URL: <https://bettertone.com.ua/uk/defekty-porushennia-movlennia/> (дата звернення 17.04.2024)
2. Трофименко Л. І. Особливості розвитку особистості дошкільників з мовленнєвими порушеннями. Інститут спеціальної педагогіки НАПН України. С. 2-3.
3. Рібцун Ю. В. Дитина з порушеннями мовленнєвого розвитку. Харків : Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. – 40 с.
4. Рібцун Ю. Порушення мовлення у дітей. Видавництво Генеза. URL: <https://geneza.ua/blog/porushennya-movlennya-u-ditey>

*Одарченко Вероніка Ігорівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент, професор кафедри
педагогіки, психології,
початкової освіти та
освітнього менеджменту,
Комунальний заклад «Харківська
гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
ORCID: 0000-0003-1268-0309*

УПРАВЛІНСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4843/>

Трансформація освітньої галузі спрямована на пошук і поглиблення методів модернізації змісту освіти з урахуванням світових тенденцій та унікальності розвитку національних соціально-економічних систем. Подальший розвиток реформ у сфері освіти неможливий без професійного управлінського супроводу з застосуванням сучасних інструментів освітнього менеджменту. Ефективне керівництво закладом освіти нового покоління вимагає використання продуктивних управлінських механізмів для впровадження принципово нових технологій, основою яких є індивідуально орієнтований та компетентнісний підхід до організації освітнього процесу.

Основними рисами сучасного освітнього менеджменту є демократичний тип управління, залучення співробітників до прийняття рішень, автономія у всіх аспектах, розвиток освітніх брендів, гнучка організаційна структура, спрямованість на задоволення потреб учасників освітнього процесу та громади, дотримання академічної доброчесності та

свободи для педагогічних працівників, активна громадська участь у розвитку закладу освіти, спрямованість на надання якісних освітніх послуг і створення безпечного освітнього середовища з урахуванням індивідуальних потреб кожного здобувача вищої освіти.

Суспільно-політичні та соціально-економічні зміни, що відбуваються в Україні, значно впливають на існуючу систему освіти. Нові ідеології та практики життєдіяльності сучасної школи формуються як соціально-педагогічна система, яка має на меті забезпечення сучасної якості освіти з урахуванням збереження її фундаментальності та відповідності актуальним і перспективним потребам особистості, суспільства й держави [3].

Управління є силою, спрямованою на стимулювання активності людини шляхом створення оптимальних умов для розкриття та розвитку її творчого потенціалу. Тому, сучасний спеціаліст повинен орієнтуватися на різноманітність сучасних управлінських концепцій, вивчати та успішно застосовувати досягнення науки та педагогічного досвіду, організовувати творчу діяльність. У зв'язку з цим питання управління освітніми процесами є надзвичайно актуальними.

На думку А. Харківської «дидактичний аспект управління інноваційним розвитком навчального процесу повинен ґрунтуватися на поглибленій науково-методологічній, теоретичній і загальнопрофесійній підготовці, універсальності й широті знань фахівців» [7, С. 172-173].

Нові концепції управління, що передбачають системні зміни у змісті управлінської діяльності та технологіях управління, базуються на принципах теорій соціального управління, які є важливою складовою загальнолюдської культури. Напрямок розвитку сучасних освітніх тенденцій вимагає володіння працівником освіти основами управління, які є визначальною умовою успішності його педагогічної діяльності та, відповідно, освітнього процесу в цілому.

У контексті нашого дослідження виникає необхідність визначення змісту понять «управління», «управлінська діяльність».

Дослідники намагаються розкрити поняття «управління» через категорію «діяльність», «вплив» та «взаємодія».

1. В своїх дослідження вітчизняна науковці Г. Єльнікова [2], О. Мармаза [5] звертають увагу, що управління має діяльнісну природу, оскільки функція означає виконання, здійснення, дію. За сучасними підходами, управління визначається як вид діяльності, що забезпечує оптимальне функціонування і розвиток систем, ефективно та продуктивно досягнення організацією її цілей та завдань. Проте, якщо управління є цілеспрямованою діяльністю людей, то воно може відбуватися або шляхом впливу однієї людини на іншу, або шляхом їх взаємодії.

2. Дослідник В. Марків [4, С.12-13], розкриває означену категорію через аналіз особливостей організації та управління освітнім процесом у закладі вищої освіти.

3. Науковці (Г. Афанасьєва, К. Шевчук та ін.) управління як взаємодію суб'єктів визначають його як нерозривне сполучення змін суб'єктів, які впливають один на одного. Вважаємо доречним таке розуміння управління, бо воно відповідає реальній управлінській практиці та містить у собі важливу роль взаємодії між суб'єктами

Згідно з логікою дослідження розглянемо поняття «управлінська діяльність». На сьогодні немає однозначного визначення поняття «управлінська діяльність». О. Мармаза визначає, що управлінська діяльність - це процес формування, ухвалення і втілення управлінських рішень. Це специфічний вид професійної діяльності, спрямований на покращення роботи людей за допомогою економічних, адміністративних, психологічних і педагогічних впливів. Кожен з цих впливів, враховуючи потреби, цінності, позиції і установки особистості, групи або колективу, направлений на стимулювання та активізацію діяльності, що сприяє підвищенню ефективності професійної роботи [6].

Загальна тенденція в управлінському стилі сьогодні виявляється у прагненні більш неформальних, демократичних, гнучких способів і методів управління. Це твердження особливо важливе для обґрунтування сутності освітнього менеджменту та конкретизації його функцій у процесі управління навчально-пізнавальною діяльністю.

Управлінська діяльність складається з багатьох внутрішньо взаємозалежних компонентів, кожному з яких відповідає низка взаємопов'язаних функцій, тобто спеціалізованих видів управлінської діяльності, які відрізняються однорідністю змісту та цільвою спрямованістю робіт, що виконуються (операцій).

Вчений Л. Даниленко визначає «управлінську діяльність» як інтегральну якість особистості, що має свою структуру, яка дозволяє управлінцю у найбільш ефективний спосіб здійснювати свою діяльність, а також саморозвиток і самовдосконалення як у системі підвищення кваліфікації, так і в процесі самостійної роботи [1].

Так, Т. Сорочан розглядає поняття «управлінська діяльність» як єдність психологічної, теоретичної і практичної готовності до керівництва відповідно до конкретних вимог і завдань [6].

І. Щербак під управлінською діяльністю розуміє властивість особистості, що полягає із професійних і загальнокультурних знань, аналітичних, організаційних, контрольних умінь, а також особистісних якостей, сформованість яких забезпечує готовність до розв'язання будь-якого роду управлінських завдань [8].

Таким чином, на основі проведеного контент-аналізу поняття «управлінська діяльність» у науковій літературі було з'ясовано, що воно може розглядатися як системне утворення, що визначається сукупністю таких компонентів: знання, необхідні для даної спеціальності або посади; уміння і навички, необхідні для успішного виконання функціонально-посадових обов'язків; професійні, ділові і особистісно значущі якості для більш повної реалізації власних сил, здібностей і можливостей у процесі діяльності; загальна культура, необхідна для формування гуманістичного світогляду, духовно-ціннісних орієнтирів, моральних і етичних принципів особистості; мотиваційна сфера професійної діяльності.

За таких підходів зростання управлінської діяльності передбачає: входження в спеціальність; оволодіння нормами і способами управлінської діяльності і спілкування; підвищення кваліфікації; творчість як індивідуальний внесок у професійний досвід; формування мотиваційної сфери діяльності керівника.

Література:

1. Даниленко Л., Карамушка Л. Освітній менеджмент : навч. посібник. Київ : Шкільний світ, 2003. 400 с.
2. Єльнікова Г. В. Наукові основи розвитку управління загальною середньою освітою в регіоні: монографія. Київ : ДАККО, 2009. 303 с.
3. Крамчанін В. М. Управлінська культура керівників закладів освіти як психолого-педагогічний феномен. URL : http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp11/1/Kramchanin.pdf (дата звернення : 11.09.2023).
4. Марків В. М. Організація і управління навчальним процесом у ВНЗ : навчально-методичний посібник. Кривий Ріг : КПІ, 2013. 110 с. С. 12-13.
5. Мармаза О. І. Менеджмент освітньої організації. Харків : ТОВ «Щедра садиба», 2017. 126 с.
6. Сорочан Т. М. Підготовка керівників шкіл до управлінської діяльності: теорія і практика : монографія. Луганськ : Знання, 2005. 384 с.
7. Харківська А. А. Дидактичний аспект управління інноваційним розвитком навчального процесу педагогічного ВНЗ. *Scientific Notes of the Pedagogical Department*, (26). С. 171-184. URL: <https://periodicals.karazin.ua/pedagogy/article/view/3603> (дата звернення: 20.04.2024).
8. Щербак І. М. Сучасні підходи до розуміння поняття освітнє середовище. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Теорія та методика навчання та виховання* : зб. наук. пр. Харків, 2012. С. 227-231.

*Орловська Ольга Василівна,
магістрантка 1 курсу,
Ізмаїльський державний
гуманітарний університет*

*Науковий керівник:
Рашидов Сейфулла Фейзуллайович,
доктор педагогічних наук,
професор, Ізмаїльський державний
гуманітарний університет*

РЕСУРСИ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ НА КОРЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТТЯХ З ДІТЬМИ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4834/>

Ігрові технології, нині, є одним з важливих інструментів у розвитку мовлення у дітей з порушеннями мовлення. Вони сприяють активному залученню дітей до навчання через інтерактивність та веселощі. Наприклад, ігрові застосунки або комп'ютерні ігри можуть стимулювати мовленнєвий процес через використання аудіо- та візуальних матеріалів. Крім того, корекційні заняття, збагачені за допомогою ігрових елементів, сприяють розвитку мовлення та спілкування, наприклад, граючи в рольові ігри або використовуючи картки зі словами та зображеннями [3, с. 42].

Інтерактивні ігрові технології є інноваційною технологією для дітей з порушенням мовлення, оскільки вони комбінують розвагу та навчання, допомагаючи покращити комунікаційні навички. Ось деякі характеристики інтерактивних ігрових технологій для дітей з порушеннями мовлення [4, с. 91]:

✓ *Захоплюючий навчальний процес.* Ігри створюють стимул для навчання, сприяючи активній участі дитини та мотивації до вивчення нових слів та навичок.

✓ *Спеціалізовані інструменти.* Деякі ігри спеціально розроблені для розвитку мовлення та артикуляції. Вони можуть надавати вправи для поліпшення вимови та розуміння звуків і слів.

✓ *Візуальні підказки.* Ігри можуть включати візуальні елементи, такі як зображення та анімація, які сприяють кращому розумінню слів і фраз.

✓ *Групова взаємодія.* Деякі ігри дозволяють дітям взаємодіяти один з одним або з іншими учасниками, сприяючи розвитку соціальних навичок і комунікації.

✓ *Адаптація до рівня.* Ігри можуть бути налаштовані на індивідуальний рівень дитини, враховуючи її поточні навички та потреби [1].

✓ *Момент зворотного зв'язку.* Деякі ігри надають миттєвий зворотний зв'язок, допомагаючи дітям коригувати невірну вимову або розуміння.

✓ *Підвищення мовленнєвого запасу.* Ігри можуть пропонувати інтерактивні завдання для розвитку словникового запасу та навичок граматики.

✓ *Забезпечення веселоців.* Головна перевага інтерактивних ігор полягає в тому, що вони роблять навчання веселим та цікавим, залучаючи дітей до навчального процесу [4, с. 93].

Важливо враховувати, що вибір ігор повинен бути узгодженим зі спеціалістом з мовленнєвої терапії для максимальної ефективності в розвитку мовлення дитини [1, с. 30].

Ось декілька прикладів інтерактивних ігрових технологій, ресурси яких можуть бути корисними для дітей з порушеннями мовлення (Табл. 1.):

Таблиця 1.

<i>Приклади</i>	<i>Характеристика</i>
1. <i>Speech Blubs</i>	Ця гра використовує інтерактивну анімацію та записи для допомоги дітям у вправах на артикуляцію та вимову
2. <i>Articulation Station</i>	Інтерактивний додаток, який пропонує набір вправ для розвитку артикуляції та поліпшення вимови
3. <i>Toca Boca</i>	Серія ігор від Тоса Воса має додатки, які сприяють розвитку мовлення та слухового сприймання через гру та взаємодію з персонажами.
4. <i>Pogg</i>	Ця інтерактивна гра спрямована на розвиток мовленнєвих навичок та спілкування через ігровий процес
5. <i>Tiggly Words</i>	Комбінує фізичні інтерактивні предмети з додатком для покращення навичок читання та вимови слів.
6. <i>Sentence Ninja</i>	Гра допомагає дітям розвивати навички граматики та формувати речення
7. <i>TinyTap</i>	Платформа для створення власних інтерактивних ігор і вправ для навчання мовленню та комунікації.
8. <i>Endless Reader</i>	Ігри, що допомагають розвивати словниковий запас та навички читання.
9. <i>Babbling Baby</i>	Гра для малюків, спрямована на розвиток мовленнєвих навичок через звукові та візуальні інтеракції.

Ці ігри є корисними для дітей з порушеннями мовлення, оскільки вони поєднують навчання та розвагу, створюючи стимулююче середовище для розвитку мовлення та комунікації. Важливо враховувати, що вибір конкретних ігор повинен враховувати індивідуальні потреби

та рівень розвитку кожної дитини, і це може вимагати консультації з фахівцем з мовленнєвої терапії.

Проведення інтерактивних ігрових технологій для дітей з порушеннями мовлення вимагає особливого підходу та уваги до індивідуальних потреб кожної дитини. Ось загальна методика, яку можна використовувати для проведення таких ігор як інноваційної технології [2, с. 143]:

✓ *Оцінка потреб.* Перш ніж вибрати ігри, важливо оцінити потреби та рівень розвитку конкретної дитини з порушенням мовлення. Це може включати вимоги до артикуляції, вимови, словникового запасу та інших мовленнєвих навичок.

✓ *Вибір ігор.* Виберіть ігри або додатки, які найкраще відповідають потребам дитини. Переконайтесь, що ігри мають інтерактивні елементи та спеціальні функції для розвитку мовлення.

✓ *Вступ до гри.* Поясніть дитині, як користуватися грою або додатком. Допоможіть їй зрозуміти основні правила та інтерфейс, щоб вона відчула себе комфортно.

✓ *Підтримка та спостереження.* Будьте поруч, щоб надавати підтримку та вказівки, якщо це потрібно. Спостерігайте за тим, як дитина взаємодіє з грою та реагує на завдання.

✓ *Створення позитивного досвіду.* Забезпечуйте позитивний та стимулюючий досвід для дитини під час гри. Похваліть її за досягнення та заохочуйте до подальшої взаємодії.

✓ *Після гри.* Після закінчення гри обговоріть результати та навички, які дитина отримала в процесі. Запитайте її, які слова або фрази вона вивчила, та спілкуйтеся про їхнє значення та використання.

✓ *Ведення записів.* Важливо вести записи про прогрес дитини в розвитку мовлення, щоб слідкувати за її досягненнями та потребами.

✓ *Постійна практика.* Повторюйте інтерактивні ігри регулярно, дозволяючи дитині практикувати та покращувати свої мовленнєві навички.

✓ *Комунікація з логопедом.* Працюйте спільно з фахівцем з мовленнєвої терапії, який може надавати поради щодо вибору ігор та спостереження за прогресом [4, с. 94].

Запам'ятайте, що ігри повинні бути відповідні віковим потребам та індивідуальним особливостям дитини з порушенням мовлення. Метою є створення цікавого та ефективного середовища для розвитку мовлення та комунікації.

Література:

1. Ігрові технології як інструмент профілактичної роботи спеціалістів психологічної служби закладів освіти : *навчально-методичний посібник. Автор-упорядник Т. В. Войцях*. Черкаси : Черкаський ОПОПП, 2014. 92 с.
2. Інноваційні технології навчання: *Навч. посібн. для студ. вищих технічних навчальних закладів / [Кол. авторів; відп. ред. Бахтіярова Х.Ш.; наук. ред. Арістова А. В.; упорядн. словника Волобуєва С. В.]*. К.: НТУ, 2017. 172 с.
3. Кудикіна Н. В. Ігрова діяльність дітей : *теоретичні основи й методика педагогічного керівництва. Її величність гра: теорія і методика організації дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: зб. статей [за ред. Г. С. Тарасенко]* Вінниця: ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського, 2020. 320 с.
4. Сударик О. С. Сутність поняття «ігрові технології» та їх класифікація. *Формування сучасної науки: методика та практика: матеріали I Міжнародної студентської наукової конференції (Т. 2)*, м. Кам'янець-Подільський, 29 жовтня, 2021 рік / ГО «Молодіжна наукова ліга». Вінниця: ГО «Європейська наукова платформа», 2021. С.91-94.

*Савчук Борис Петрович,
доктор історичних наук,
Прикарпатський національний
університет імені Василя
Стефаніка
ORCID: 0000-0003-2256-0845*

*Вінтоняк Оксана Василівна,
кандидат філологічних наук,
Коломийський педагогічний
фаховий коледж
ORCID: 0000-0003-0040-3582*

ФОРМУВАННЯ ЗАКЛАДІВ СЕРЕДНЬОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ У 20-30 ТІ РР. ХХ СТОЛІТЬ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4830/>

Актуальність і практична значущість порушеної проблеми зумовлена тим, що у 20-30-ті рр. ХХ ст. середні педагогічні заклади фактично заклали основи формування мережі сучасних педагогічних коледжів.

Зі встановлення в Україні радянської влади тренд українізації системи освіти та підготовки педагогічних кадрів зберігався в першій половині 1920-х рр. Про це свідчить доробок вітчизняних учених (Т. Комаренко [1], І. Лиман [2], В. Майборода [3], О. Радул [4] та ін.), на який спираємося в з'ясуванні цього питання. На початку 1920-х рр. Народний комісаріат просвіти (Наркомпрос) України видав низку актів («Схеми народної освіти УСРР» (1920), «Кодекс законів про народну освіту в УСРР» (1922) та ін.), які визначали інституційні, змістові, методичні, ідейні, інші аспекти формування нової системи професійної педагогічної освіти в Україні. Згідно з липневою 1920 р. ухвалою «Про перебудову педагогічної освіти в республіці», учительські семінарії реорганізували в 3-річні вищі педагогічні школи з підготовки вчителів для початкових класів та працівників соціального виховання, трудових колоній, дошкільних закладів. Відмовившись від реформування старих закладів освіти, визначили два основні типи вишів з підготовки вчителів. Перший – це Інститути народної освіти (ІНО), які стали створювати з 1920 р. на базі університетів, вищих жіночих курсів, учительських інститутів. Упродовж 4–5 років у них готували викладачів для професійних шкіл та старших класів семирічок [1].

Для нашого дослідження важливе значення має другий тип закладів – педагогічні технікуми. Позаяк у 1922–1929 рр. в УСРР діяла відмінна від РРФСР система освіти, спершу вони отримали статус вишів для підготовки фахівців вищої кваліфікації. Він змінився, відповідно до затвердженого Наркомпросом РРФСР у 1927 р. статуту, який визначав педагогічний технікум як середній професійний заклад освіти для теоретичної і практичної підготовки спеціалістів середньої кваліфікації у сфері народної освіти та поширення спеціальних і практичних знань з-поміж населення. Підготовка фахівців здійснювалася за кошти держави упродовж 4 років на відділах соціального виховання, професійної освіти і політосвіти [2; 3, с. 97-100].

У структурі педтехнікумів функціонували дослідні школи, школи I ступеня, дитячі садочки, інші освітньо-виховні й експериментальні заклади, де слухачі проходили практику. Організацію навчальної та адміністративно-господарської діяльності забезпечували їхні завідувачі та ради як колегіальні органи. На 1928 р. кількість педагогічних технікумів зросла до 61, а педінститутів скоротилася до 12, робітфаків – до 6. Загалом у них навчалися понад 17 тис. осіб [2; 3, с. 62].

Також відкривалися 3-річні педагогічні курси, які прирівнювалися до технікумів. Як й ІНО, вони мали три предметні цикли: педагогічний (психологія, функціонування педагогічних системи і дитячого руху, основи педології, трудове виховання, дидактика, дефектології, гігієна, статистика народної освіти тощо) та суспільний і виробничий. Технікуми готували переважно вчителів початкової школи та вихователів ЗДО, які через нестачу кадрів викладали і в школах-семирічках. Педагогічна освіта на цьому етапі розвивалася під гаслами українізації, урахування освітніх і культурних потреб нацменшин та експериментування й новаторства [5, арк. 48-49].

Ситуація докорінно змінилася на третьому етапі, що охоплює кінець 1928/1929-1941 рр. З 1928-1929 рр. розгортаються процеси уніфікації національної системи освіти України за радянським (російським) шаблоном. Починає вибудовуватися централізована модель професійної педагогічної освіти, згідно з надісланими з москви компартійними й урядовими ухвалами, наказами, які дублювалися відповідними органами на рівнях республіки та окремих областей. Унаслідок запровадження 1930 р. обов'язкової початкової освіти загострилася потреба в учителях. Липневу 1930 р. постанову московського уряд «Про реорганізацію вищих навчальних закладів, технікумів і робітничих факультетів» у серпні цього рок уряд УРСР продублював ухвалою «Про реорганізацію мережі і системи педагогічної освіти в Україні». Згідно з документом, запроваджувалася її двоступенева структура: інститути як вищі; технікуми та дво- і однорічні педагогічні курси як середні педагогічні школи [3].

Щоб здолати нестачу педагогічних кадрах за обмежених матеріальних ресурсів, вдалися до скорочення термінів навчання в педтехнікумах до 3-х років, збільшення навчального року до 11 місяців, поглиблення спеціалізованої підготовки, пошуку нових форм і методів підготовки. 1930 р. в ІНО та педтехнікумах на платній основі запровадили заочну форму навчання та екстернат для осіб, які мали відповідні знання і 5-річний досвід педагогічної роботи [2; 3, с. 62-65; 5, арк. 47].

Чергову перебудову системи педагогічної освіти спричинила травнева 1935 р. постанова ЦК ВКП(б), яка встановлювала два типи закладів з підготовки вчителів: 4-річні педагогічні інститути та 2-річні інститути (фактично аналог педагогічних технікумів. – авт.), що надавали неповну вищу освіту. Розширювалася їхня мережа, збільшувався кількісний склад студентів, скасовувався запроваджений 1931 р. поділ

педтехнікумів на агропедагогічні та індустріально-педагогічні (хоча індустріально-педагогічні заклади освіти в статусі коледжів діють до сьогодні). 1937 р. педтехнікуми в УРСР стали реорганізуватися спершу в педагогічні школи, згодом – у педагогічні училища [2; 3, с. 62-65; 5, арк. 47].

Означені та інші історико-педагогічні дослідження показують, що провідним принципом у доборі вступників у заклади освіти та фахових педагогів у школи залишався класовий підхід. Вони навчалися і працювали за важких соціально-побутових умов, стали особливо уразливими до нестачі продуктів харчування під час голоду 1932-1933 рр. До цього додавалися перманентні репресії та політичні переслідування, що призводили до виключення з закладів освіти, звільнення з посад, ув'язнення.

Створені в радянській Україні ІНО та педагогічних технікумів згодом трансформувалися в педагогічні школи та педагогічні училища, які стали безпосередніми попередниками сучасних фахових педагогічних коледжів.

Література:

1. Комаренко Т. О. Інститути професійної освіти. *Енцикл. іст. України*. У 10 т. / редкол.: В. А. Смолій та ін. Київ: Наукова думка, 2005. Т. 3. С. 504.
2. Лиман І. Особливості розвитку вищої педагогічної освіти в УСРР (1920-1935 рр.). URL. <https://www.i-lyman.name/BerdjanskPedKursy/History/1.html>
3. Майборода В. К. Вища педагогічна освіта в Україні: історія, досвід, уроки (1917-1985 рр.). Київ: Либідь, 1992. 196 с.
4. Радул О. С. Розвиток педагогічної освіти в Україні у 20 - 30-і роки ХХ століття. *Наук. зап. Кіровоград. держ. пед. у-ту ім. В. Винниченка. Сер. Педагогічні науки*. 2017. Вип. 156. С. 47-52.
5. Шквир О. Л. Теоретичні і методичні засади ступеневої підготовки майбутніх учителів початкової школи до проведення педагогічних досліджень. дис.. док. пед. наук 13.00.04. Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка, Житомир, 2018. 572 арк.

*Чебанова Катерина Олегівна,
магістрантка I курсу педагогічного
факультету спеціальності 013.
«Початкова освіта. Позашкільна
освіта», Ізмаїльський державний
гуманітарний університет*

*Науковий керівник:
Звєкова Вікторія Корніївна,
кандидат педагогічних наук,
доцент, Ізмаїльський державний
гуманітарний університет*

ПОНЯТТЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ В ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4832/>

На сучасному етапі спостерігається значне наростання інтенсивності еволюції політичних, економічних, екологічних, технологічних, соціальних та інших сфер. У зв'язку з цим існує необхідність для особи активно збільшувати свою життєву активність, виявляючи всебічність у реалізації своїх здібностей у виживанні, розвитку та інтеграції в соціум.

В даний час існують критерії найбільш суттєвих, актуальних та вимогливих якостей, якими повинна володіти сучасна особистість. До таких якостей відносяться: лідерство, настійливість, відповідальність, соціабельність, взаємодопомога, організаторські здібності, здатність адекватно оцінювати власну діяльність, працездатність в колективі та уміння аргументовано висловлювати свою думку. Формування цих якостей необхідно починати з дошкільного віку та продовжувати на протязі всього життя особистості.

Особлива увага має бути приділена даній проблематиці на ранній шкільній стадії, оскільки саме в цей період діти стають більш самостійними та прагнуть до реалізації власних індивідуальних якостей, а також взаємодії з суспільством. З метою допомоги молодшим школярам навчитися взаємодіяти зі суспільством, реалізовувати свої індивідуальні здібності та розкривати особистісний потенціал, вчитель має застосовувати методи формування соціальної активності в кожному учні.

Далі розглянемо поняття "соціальна активність особистості", яке широко застосовується в психолого-педагогічній літературі.

З точки зору соціології, соціальна активність розглядається як процес, що не є випадковим, а виникає унаслідок історичної необхідності та направлений на формування нових громадських форм і умов. Вона може включати в себе явища протесту та призводити до соціальної нестабільності. У той же час соціальна активність може відображати інноваційні процеси для суспільства та сприяти позитивному розвитку.

Соціальна активність визначається як сукупність різноманітних проявів діяльності людини, спрямованих на розв'язання соціальних проблем, що виникають перед соціальною групою або суспільством в цілому. Ці прояви можуть бути представлені як окремою особистістю, так і колективом, групою, класом чи соціумом.

Додатково, соціальна активність може розглядатися як здатність людини здійснювати суттєві зміни в суспільному житті через свою поведінку, спілкування та творчість. Ця активність може проявлятися у всіх сферах суспільної діяльності. Іншими словами, соціальна активність розглядається як найвища форма активності особистості.

Підходячи до вивчення та розкриття цілісності явища соціальної активності особистості, Н.Н. Башаєв визначив її як особливу, інтегральну якість людини, що є найвищою формою людської активності та виражається у свідомому впливі на оточуючу дійсність [1, с. 116].

Таким чином, соціальна активність особистості виявляється як унікальна якість, яка полягає в свідомій здатності не лише адаптуватися до зовнішньої дійсності, але й змінювати її, тобто адаптувати оточуюче середовище до власних інтересів.

Соціальну активність особистості можна розглядати в контексті двох протилежних спрямувань – позитивного та негативного. Психологічна наука традиційно аналізує соціальну активність як усвідомлену настановленість на трансформацію умов, взаємодію з іншими особами та саморозвиток в інтересах суспільства, як зобов'язаність за результуючі впливи на соціальне оточення. Цей тип активності визначається як позитивний.

У суспільстві також виникають індивіди, відірвані від загальної громади та будь-якої соціальної відповідальності, що усвідомлено змінюють умови і діють, передбачаючи результати своїх дій. Однак їхня спрямованість є асоціальною, позбавленою емпатії до інших людей. Такі форми впливу на суспільство відносять до негативної соціальної активності.

Понад те, існує явище соціальної пасивності, що стоїть у протилежності до соціальної активності, і виявляється в відчуженості людини від суспільних ідеалів та завдань, в прояві байдужості до соціальних проблем, у зниженні активності та праці, в споживацькому

стилі дозвілля. Збільшення соціальної активності у суспільстві здійснюється не автоматично, а шляхом спеціальної соціальної стимуляції цього процесу.

Соціологічна наука розглядає соціальну активність як властивість особистості, її здатність до зміни як природного, так і соціального середовища для свого існування. Цей процес і його зміна під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів, які охоплюють природні та генетичні характеристики, рівень соціалізації, культурність, свідомість, а також умови навколишнього соціального та природного середовища, в якому функціонує особистість.

У різноманітних наукових дослідженнях, що займаються філософією, соціологією, та психолого-педагогічними аспектами, поняття соціальної та громадянської активності особистості часто використовуються як синоніми. В. М. Бехтерев, наприклад, визначає громадянську активність як якість, яка виявляється усвідомленням особистістю необхідності громадсько значущої діяльності та готовністю до неї, здатністю діяти в інтересах загального добробуту без особистих користей.

Враховуючи думку К. А. Абульханової-Славської, громадянська активність особистості проявляється у її відношенні до діяльності, включаючи здатність ставити нові громадські завдання та брати на себе відповідальність за їх вирішення [3, с. 71].

У сучасній інтерпретації поняття "соціальна активність особистості" розглядається у двох аспектах: широкому та вузькому. У широкому розумінні це властивість особистості, що відображає її соціальність, готовність діяти на користь суспільства та розуміння громадських інтересів. У вузькому розумінні, це відображає зв'язки особистості з певною соціальною спільністю.

Сутність соціальної активності полягає у творчому сприйнятті світу, що виражається у позитивній діяльності. Багато дослідників підтримують цю позицію. Наприклад, Е. А. Ануфрієв у своїй праці "Соціальна активність особистості" описує соціальну активність як свідоме, творче співіснування зі світом, як повну самореалізацію особистості, що передбачає високу культуру, моральність, знання та світогляд [4, с. 27].

У своїй книзі Л. М. Архангельський, аналізуючи концепцію моральної особистості та роль моральних відносин у формуванні людського характеру, визначає соціальну активність особистості як мету та засіб розвитку, а також як творчу активність. У своїх педагогічних творах Н. Є. Воробйов розглядає соціальну активність у

її загальносоціологічному контексті як атрибут соціального суб'єкта, що визначає всі аспекти її соціальної структури та існування [2, с. 108].

Соціальна активність особистості є інтегративною ознакою соціальної діяльності людини, яка спрямована на перетворення громадського середовища та формування соціальних якостей особистості. Соціолог Г. Є. Зборовський визначає соціальну активність особистості як стійку стратегію соціальної поведінки, орієнтовану на соціально прийнятну діяльність та упровадження дорослих соціальних ролей.

У нашому дослідженні ми виходитимемо з цього базового визначення соціальної активності. В усіх сферах суспільного життя особистість може виявляти свою соціальну активність, що може бути розділена на різні види, такі як трудова, політична, духовна та інші.

Різноманітні види та підвиди соціальної активності, так само як і різні сфери громадського життя, взаємопов'язані між собою, відображаючи комплексний характер соціальних взаємодій у суспільстві.

Соціальну активність особистості можна розглядати у різних вимірах: з одного боку, вона відображає результат впливу соціального оточення, а з іншого – виступає як фактор, що формує це оточення. Соціальна активність вважається індикатором наполегливості особистості. Проте вона не може бути розглянута лише як "властивість" або "ознака" окремої особистості, адже це відображення соціальної сутності особистості. Форми прояву, цілі і інші характеристики соціальної активності виникають з соціального оточення, де формується особистість. У цьому розумінні соціальна активність служить індикатором рівня соціалізації особистості, яка є властивою відповідним соціальним спільнотам та групам.

З аналізу різноманітних дисциплін, включаючи соціологію, філософію, психологію та педагогіку, видно, що поняття соціальної активності особистості має різноманітні визначення:

- як показник активності в суспільстві;
- як спрямованість діяльності;
- як сама діяльність;
- як загальна здатність суб'єкта до активних відносин з реальністю.

Важливо підкреслити, що соціальна активність особистості не обмежується лише адаптацією до умов; вона спрямована на їх трансформацію, яка здійснюється цілеспрямовано та організовано. Трансформація соціального оточення є важливим показником соціальної активності особистості.

Література:

1. Бібік Н. М. Структура і зміст соціальної компетентності. Ціннісна складова соціалізації особистості дитини в умовах сьогодення: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. 2020. С. 116-120.
2. Варецька О. В. Розвиток соціальної компетентності вчителя початкової школи у системі післядипломної педагогічної освіти: монографія. Запоріжжя: Кругозір, 2015. 532 с.
3. Гончарова-Горянська М. Соціальна компетентність: поняття, зміст, шляхи формування в дослідженнях зарубіжних авторів. Рідна школа. 2004. № 7-8. С. 71-74.
4. Губарева Д. В. Соціальна компетентність в умовах сучасної початкової школи України. Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». 2020. С. 27-34.

*Щербакова Марина Анатоліївна,
викладач вищої категорії,
старший викладач,
Балаклійський педагогічний
фаховий коледж Комунального
закладу «Харківська гуманітарно-
педагогічна академія» Харківської
обласної ради, м. Балаклія, Україна*

*Коробка Інна Анатоліївна,
викладач першої категорії,
Балаклійський педагогічний
фаховий коледж Комунального
закладу «Харківська гуманітарно-
педагогічна академія» Харківської
обласної ради, м. Балаклія, Україна*

ОСОБИСТІТЬ ПЕДАГОГА У ЗАПИТАХ ХХІ СТОЛІТТЯ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4820/>

Розвиток професійної компетентності педагога завжди був одним з найбільш актуальних завдань системи освіти. В умовах модернізації освітньої системи підвищуються вимоги до професіоналізму і особистісних якостей педагога. Показником роботи педагога є створення сприятливих умов для розвитку особистості здобувачів освіти. Освіта

педагога ніколи не може вважатися завершеною, а професійна компетентність сформованою повністю. Тому справжній педагог повинен навчатися все життя, розвиваючи власну професійну компетентність та творчий потенціал.

Про необхідність професійного розвитку та самовдосконалення педагогів йдеться в законі України «Про освіту» (2017), де зазначено, що «професійний розвиток педагогічних і науково-педагогічних працівників передбачає постійну самоосвіту, участь у програмах підвищення кваліфікації та будь-які інші види і форми професійного зростання. Закон України «Про освіту» надає сучасному педагогу академічну свободу у виборі форм і методів роботи з здобувачами освіти, але з іншого боку вимагає великої відповідальності за результати своєї діяльності і за якість навчальних досягнень здобувачів освіти.

Сьогодні, педагоги повинні враховувати та відповідати на потреби і очікування сучасного суспільства, де освіта визнається важливим інструментом розвитку і соціалізації дітей. Освіта вже не обмежується лише передачею знань; вона також спрямована на розвиток особистості дитини, формування її ціннісних уявлень та навичок, необхідних для подальшого життя.

Безперервний процес навчання сприяє вдосконаленню професійних та особистісних якостей педагога та триває впродовж усього періоду його професійної діяльності.

Для успішного виконання цієї трудової функції потрібні такі компетентності:

1. Здатність до навчання впродовж життя. Ця компетентність передбачає проведення саморефлексії та самооцінювання власної діяльності, планування та реалізацію індивідуального професійного розвитку та самоосвіти [2].

Для розвитку цієї компетентності слід опрацювати такі теми:

- професійний стандарт та вимоги до професійної діяльності;
- нормативно-правове забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних працівників;
- сутність, зміст, методи та способи здійснення саморефлексії та самооцінювання власної професійної діяльності;
- основні принципи, функції, форми та методи самоосвіти [1].

2. Інформаційно-комунікаційна компетентність. Ця компетентність передбачає орієнтацію в інформаційному просторі, ефективне використання ІКТ та електронних освітніх ресурсів в професійній діяльності, дотримання правил безпечної поведінки в цифровому середовищі [1].

Аби формувати цю компетентність, потрібно покращувати теоретичну базу такого змісту:

- нормативно-правове забезпечення використання ІКТ та електронних освітніх ресурсів в професійній діяльності;

- основи медіаграмотності, способи та правила використання сучасного медіапростору, культури користування мережею Інтернет;

- особливості та санітарно-гігієнічні вимоги використання ІКТ в професійній діяльності;

- правила безпечної поведінки в цифровому середовищі, способи контролю контенту та реагування на ризики мережі Інтернет [2].

Педагогічні працівники зобов'язані підвищувати професійну майстерність, але разом з тим вони мають право обирати види, напрями та суб'єктів підвищення кваліфікації.

Можна зробити висновок, що побудована на основі компетентнісного підходу система освіти у сполученні зі зваженою системою професійної орієнтації та ідентифікації є основою для формування конкурентоспроможного педагога сучасного типу.

Основними умовами розвитку професійної компетентності педагогів є створення індивідуальних траєкторій розвитку та постійна самоосвітня діяльність, яка має з пасивної перейти в активу форму.

Педагог – це одна з найбільш шанованих, найбільш відповідальних та найбільш почесних професій у світі. Вона посідає особливе місце – є початком усіх професій. Під впливом часу можуть змінюватися умови і засоби виховання, але головне призначення вчителя є незмінне – навчити людину бути Людиною. Нова освітня політика України потребує осмислення та змістовного оновлення професійної діяльності педагога, а соціальне замовлення на компетентну відповідальну особистість у вихованні дитини ставить високі вимоги до його професійних і особистісних рис.

Література:

1. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF> (дата звернення: 28.03.2024).

2. Пономарьова Г. Ф. Виховання майбутнього педагога : теорія і практика : монографія / Харків. гуманіт.-пед. акад. Харків. облради. Харків : Ранок, 2014. 548 с.

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

*Дудник Євген Ілліч,
доцент кафедри музики
Луганського національного
університету імені Т.Г. Шевченка,
викладач, директор Полтавської
дитячої музичної школи № 1
ім. П.І. Майбороди*

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В МУЗИЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4824/>

Війна між Росією та Україною виявила низький рівень патріотизму в нашій державі.

Сьогодні, в часи російсько-української війни, особливої актуальності набувають питання національно-патріотичного виховання дітей та молоді, пріоритетними стають проблеми збереження української ідентичності, формування національно свідомої особистості, формування ціннісних орієнтацій особистості, виховання громадянина-патріота [1, с. 29].

Мистецтво є невід'ємною частиною розвитку української спільноти, воно стає каталізатором патріотично загострених мистецьких ідей, завжди відгукується на політичні події в країні, наповнює вільний час вихованців соціально цінним змістом, задовольняє їхні потреби й інтереси.

Саме тому на кожному освітньому рівні, в кожному освітньому закладі слід приділяти велику увагу патріотичному вихованню учнів.

Музика завжди була важливим засобом виховання патріотизму, надавала віри у перемогу. Музичне виховання – це спеціально організований процес, що передбачає формування особистісних якостей учня та розвиток його здібностей засобами музичного мистецтва [3, с. 7].

Музичне виховання відіграє важливу роль у духовному становленні особистості людини. Видатний український педагог В. Сухомлинський писав: «Без музики важко переконати людину, яка вступає в світ, у тому, що людина прекрасна, а це переконання, по суті, є основою емоційної, естетичної, моральної культури».

Згідно з Концепцією національно-патріотичного виховання в системі освіти України «національно-патріотичне виховання дітей та молоді –

це комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, освітніх закладів, громадських організацій, сім'ї та інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації» [2].

Таким чином, національно-патріотичне виховання в музичних навчальних закладах – це комплексна системна і цілеспрямована діяльність щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави.

Цінність позашкільної освіти в умовах війни набуває нових сенсів. Водночас улюблене заняття допомагає долати негативний вплив.

За даними соціологічного дослідження «Підлітки та їхнє життя під час війни», проведеного у березні 2023 року благодійним фондом «Клуб добродіїв» 10% підлітків зазначали, що заняття музикою допомагає їм відволікатися від хвилювання, поганих новин, тривоги у складні часи війни [4].

З початку російсько-української війни музичні навчальні заклади змогли швидко пристосуватись до нових умов: викладачі підтримували зв'язок з учнями на початку вторгнення, перевели уроки в онлайн формат, зуміли збудувати освітній процес навіть з учнями, які були вимушені переїхати в інші країни. Це дозволило дітям зберегти почуття належності до українського народу, а вчителів змогли продовжити національно-патріотичне виховання учнів навіть в умовах широкомасштабної агресії Росії на терени нашої держави.

Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII дозволяє навчальним закладам використовувати типову, затверджену Міністерством культури України, або працювати за розробленими самостійно освітніми програмами.

Дослідження типових освітніх програм музичних навчальних закладів свідчить про необхідність їх оптимізації згідно з умовами військового часу.

Враховуючи військовий стан в нашій державі, а також наслідки цієї війни, необхідність відродження України після нашої перемоги, рекомендується запровадити в музичних школах Рекомендований перелік творів для кожної навчальної дисципліни. Цей Рекомендований перелік буде містити приблизно 20-30% творів патріотичної спрямованості від загальної кількості творів у переліку.

Також рекомендується здійснити групування запропонованих творів відповідно до образно-тематичного критерію, а саме:

1) героїко-патріотичні, що формують готовність захищати свою Батьківщину, надихають на подвиг;

2) лірико-патріотичні, які виховують почуття любові до рідної землі, сім'ї, природи;

3) національно-культурні, що спонукають до гордості та відповідальності за духовну культуру свого народу, формують почуття національної гідності [5, с. 18].

Рекомендований перелік творів спрямований на реалізацію таких виховних завдань (Згідно з Концепцією національно-патріотичного виховання в системі освіти України):

– утвердження в свідомості і почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України;

– виховання поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки;

– підвищення престижу військової служби;

– спонукання зростаючої особистості до активної протидії українофобству, аморальності, сепаратизму, шовінізму, фашизму.

Таким чином, в рамках реалізації Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України, враховуючи військовий стан в нашій державі, а також наслідки цієї війни, необхідність відродження України після нашої перемоги, рекомендується запровадити в музичних школах Рекомендований перелік творів для кожної навчальної дисципліни, що буде сприяти національно-патріотичному вихованню учнів.

Література:

1. Дорошенко Т. В. Інноваційна та дослідно-експериментальна діяльність у сфері освіти і мистецтва в умовах воєнного стану. *Мистецтво та освіта: новації і перспективи*. 2022. № 1, С. 29-32.

2. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України : затв. наказом МОН від 06.06.2022 р. № 527 «Про деякі питання

національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641». URL: <https://drive.google.com/file/d/1B-dJsxlljilNxfuy3jjq5n4ZVPeo4gZ8/view> (дата звернення: 19.04.2024)

3. Олексюк О. М. Музична педагогіка : навч. посіб. Київ : КНУКіМ, 2006. 188 с.

4. Підлітки та їхнє життя під час війни. URL: <https://auyc.org.ua/youth-policy/pidlitky-ta-ikhnie-zhyttia-pid-chas-viyny/> (дата звернення: 19.04.2024)

5. Тупікова Г. А. Підготовка майбутніх учителів до патріотичного виховання школярів засобами українського музичного мистецтва : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.04. Суми, 2018. 23 с.

*Коваленко Сергій Григорович,
аспірант, Національна академія
керівних кадрів культури
і мистецтв, м. Київ, Україна*

*Науковий керівник:
Стаднік Оксана Феліксівна,
доктор соціологічних наук,
професор, Національна академія
керівних кадрів культури
і мистецтв, м. Київ, Україна*

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАКТИКИ РАННЬОГО ДАТУВАННЯ У МИСТЕЦТВІ: МОТИВАЦІЯ ТА АНАЛІЗ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4833/>

В історії мистецтва практика раннього датування картин відіграє значну роль і має значний вплив на сприйняття та розуміння творів художників. Цей підхід викликає інтерес не лише серед мистецтвознавців, а й серед широкої публіки, оскільки він може розкривати різноманітні мотивації та наслідки для самого мистецтва. Зокрема, у світлі сучасних досліджень актуальним є аналіз практики раннього датування картин та її впливу на інтерпретацію робіт великих майстрів. Актуальність дослідження полягає в тому, що в сучасному світі дослідники та любителі мистецтва дедалі більше усвідомлюють важливість контексту та історії в розумінні творів мистецтва. Аналіз практики раннього датування картин, зокрема, дозволяє краще розуміти мотивації та наміри художників,

їхній вплив на сприйняття творів, а також розкриває складні аспекти атрибуції та інтерпретації. В цій статті ми спробуємо відстежити зв'язок між практикою раннього датування картин і важливими художніми напрямками, зокрема, за допомогою аналізу творчості Казимира Малевича, відомого своїм інноваційним підходом до мистецтва та впливом на формування абстрактного мистецтва. Висвітливо його підхід до датування робіт та його наслідки для сприйняття його творчості та історії мистецтва загалом.

Мотивації для раннього датування. Існує кілька мотивацій, які можуть спонукати художників до раннього датування своїх картин:

1. Підкреслення важливості твору, коли художники можуть намагатися підкреслити важливість своїх творів, датуючи їх ранніми датами. Це може зробити картину більш значущою у вічній історії мистецтва.

2. Створення ілюзії новаторства: художники можуть використовувати ранні дати, щоб створити ілюзію свого новаторства або відкриття, показуючи, що їхні ідеї виникли раніше, ніж у дійсності.

3. Зміна перцепції твору: рання датація картини може змінити сприйняття твору глядачами та критиками, впливаючи на їхнє розуміння та інтерпретацію.

Наслідки раннього датування картин:

1. Історична спотворення: раннє датування може призвести до історичних спотворень, коли художники намагаються змінити час створення своїх творів.

2. Ускладнення атрибуції: ранні дати можуть ускладнити атрибуцію творів, оскільки вони можуть призвести до плутанини щодо часу їхнього виконання.

3. Вплив на інтерпретацію: рання датація може вплинути на спосіб, яким твір сприймається інтерпретаторами, змінюючи їхнє розуміння та оцінку.

У мистецтві існує розмаїття прикладів, коли художники використовують містичні числа і дати у своїх творах. Кожен митець має власний унікальний стиль і підхід до використання символів та цифр у мистецтві. Наприклад, художник-сюрреаліст Сальвадор Далі часто використовував містичні символи та числа у своїх роботах («Стійкість пам'яті» та «Сон, викликаний польотом бджоли навколо квітки граната за секунду до пробудження»), що мало відношення до концепції часу та

його містичних аспектів. П'єро делла Франческа, відомий за використання геометричних фігур та чисел у своїх роботах, в серії картин, що відома як «Ідеальне місто», використовував містичні числа та гармонійні пропорції для створення ідеального образу міста. Василь Кандинський, один із засновників абстрактного мистецтва, користувався цифрами і символами для відображення своїх філософських та духовних переконань.

В своїх роботах Малевич також використовував датування як один із елементів своєї художньої концепції. Можливо через раннє датування картин автор був спрямований на відтворення конкретних історичних моментів або на подальше підкреслення зв'язку між своїми картинами та часом їх створення [1]. Ця практика також могла мати символічне значення або відображати естетичні засади мистецтва того періоду і слугувати способом підкреслення контекстуального значення та сприйняття. Малевич розглядав числа як символічні елементи, що можуть викликати асоціації із певними ідеями або концепціями [2]. На нашу думку, Казимир Малевич бачив себе не просто як учасника мистецького процесу, а як провісника, передвісника нових мистецьких напрямків. Його свідоме використання ранніших дат на творах, які фактично були створені пізніше, свідчить про намір не тільки підкреслити хронологічну пріоритетність своїх ідей, але й демонструвати віру в їхню фундаментальну новизну та важливість. Така поведінка може бути розглянута як чітке намагання заявити про свою роль як піонера у сфері абстрактного мистецтва та супрематизму, підкреслюючи свою впевненість у тому, що його творчий підхід випереджає час. Ось деякі приклади:

1. «Чорний квадрат» (1915) – це, мабуть, найвідоміша робота Малевича, на якій він поставив дату 1913 рік, хоча створена вона була в 1915 році. Цей квадратний екземпляр з чорним на білому тлі став символом супрематизму і одним з найбільш значущих творів мистецтва 20 століття.

2. «Чорний квадрат і Червоний квадрат» (1915) – має дату 1913 рік, що вказує на те, що Малевич прагнув створити нову мову мистецтва задовго до фактичного створення цих творів.

3. «Чорний хрест» (1915) – ця картина являє собою чорний хрест на білому тлі і має ранню дату 1913 року.

4. «Супрематичний композиційний образ» (1916) – має ранню дату 1913 року і являє собою абстрактну композицію геометричних фігур, включаючи квадрати, кола та лінії.

5. «Супрематична композиція» (1916) - має дату 1913 рік.

6. «Білий квадрат на білому тлі», створена в 1918 році. Це також абстрактний витвір мистецтва, що складається з білого квадрата на білому тлі. Вона відображає принципи супрематизму і прагнення Малевича висловити чисту естетичну сутність через мінімальні форми і кольори.

Ці твори Малевича з ранніми датами відображають його прагнення створити нову мову мистецтва та висловити абстрактні ідеї через форму та композицію. Поява цих картин з ранніми датами ставить питання про точну хронологію і розвиток ідей Малевича. Деякі дослідники припускають, що Малевич, створив ці картини раніше, ніж вони були офіційно датовані, або що вони можуть бути переосмисленням його попередніх ідей [3]. Однак точні причини та пояснення цього явища залишаються предметом дискусій серед мистецтвознавців та мистецтвознавців.

Раннє датування може вплинути на сприйняття та розуміння творів художників, а також породжує питання про історичну достовірність та атрибуцію. Хоча мотиви художників можуть бути різними – від підкреслення важливості твору до створення ілюзії новаторства – наслідки такої практики можуть варіюватися від історичних спотворень до ускладнення атрибуції та впливу на інтерпретацію. Отже, важливо враховувати контекст та мотивації застосування раннього датування для правильного розуміння творів мистецтва та їхнього місця в історії мистецтва. Спроби художників, таких як Казимир Малевич, відтворити стиль своїх ранніх робіт та навмисно датувати їх ранніми датами можуть призвести до неоднозначності у розумінні їхньої творчості. У випадку Малевича, раннє датування його пізніх картин може бути спробою підкреслити значення його ідеології та принципів супрематизму. Однак, це також створює складнощі в атрибуції та інтерпретації його творів. Таким чином, ретельний аналіз контексту та мотивацій художників є важливим для зрозуміння їхньої творчості та її місця в історії мистецтва.

Література:

1. Malévitch Kasimir, in *Écrits, présentés par Andreï Nakov*, éd. Gérard Lébovici, Alexandre Rodtchenko. Paris 1986, *Esprit* № 255, pp. 135-144.
2. Malévitch K., *Du cubisme et du futurisme au suprématisme. Le nouveau réalisme pictural*, in *Kazimir Malévitch, Écrits*, p. 59.
3. Jean-Philippe Jaccard, Ioulia Podoroga (dir.), *Kandinsky, Malevitch, Filonov et la philosophie. Les systèmes de l'abstraction dans l'avant-garde russe* Lormont, Éditions nouvelles Cécile Defaut, 2018, 324 p.

*Плахотник Олександр
Олександрович,
аспірант другої кафедри
акторського мистецтва та
режисури драми, Київського
національного університету
театру, кіно і телебачення
імені І.К. Карпенка-Карого
ORCID: 0009-0001-3891-5535*

*Науковий керівник:
Миленська Галина Дмитрівна,
доктор мистецтвознавства,
професор, Київського
національного університету
театру, кіно і телебачення
імені І.К. Карпенка-Карого*

ШЕКСПІР ПРО АКТОРСЬКЕ МИСТЕЦТВО

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4852/>

Вільям Шекспір – один із найвидатніших драматургів світу. С. Т. Колрідж називав його «людиною з тисячею душ», Й. В. Гете порівнював його із «світовим духом», який «прозирає світ», В. Гюго порівнював геній драматурга з океаном, а П. Брук, подібно до Й. В. Гете, стверджував, що творчість Шекспіра – «це не шекспірівський світ, а спеціальний світ, який дорівнює реальному світові».

Шекспір не залишив теоретичної спадщини, але звертаючись до його творчості, ми можемо ознайомитись з поглядами драматурга на акторське мистецтво. Діяльність Шекспіра нерозривно пов'язана з трупю «Слуги лорда-камергера». Саме тут, паралельно акторській діяльності, він починає займатися драматургією. Оскільки театр часів Єлизавети став справою прибутковою, кількість театрів швидко починає зростати, Шекспіру доводиться працювати в умовах жорсткої конкуренції. Варто зазначити, що Шекспір-актор почав займатися драматургією задля розширення репертуару трупи «Слуги лорда-камергера», а відтак – збільшення кількості глядачів і поповнення каси театру.

Серед численних акторських труп, окрім «Слуг лорда-камергера», виділялися слуги «королеви Єлизавети», «лорда-адмірала», «графа

Пембрук» та «графа Вустера». В цей час певною мірою конкуренція відбувалася не лише між театрами, де грали «дорослі» колективи, конкуренцію їм складали також виступи хлопчиків-акторів – учнів співочих капел королівської каплиці, собору Св. Павла і лондонських шкільних хорів [4]. Аристократи і сама королева віддавали перевагу дитячим трупам, адже їх виступи відрізнялися вокальним вишкілом і володінням мистецтвом декламації. Вочевидь, вони користувалися неабиякою популярністю, адже Шекспір згадує про їхні виступи у своїй трагедії «Гамлет». Зокрема у сцені, коли Розенкрац розповідає Гамлету про митарства акторської трупи, що так подобалася принцу у роки його навчання, він повідомляє, що «завелось кубло дітвори» [2, с. 44] як він називає хлопчиків-акторів, «неоперених соколят, що верещать гучніш над усяку міру» [2, с. 44]. І, що найбільш вражає Розенкранца, «їм страшенно за це плещуть» [2, с. 44].

Виступи хлопчиків-акторів стають вельми популярними, більш того, вони розігрують сценки, в яких «лають звичайний театр» [2, с. 44]. Таким чином, в цій сцені підкреслюється, що дитячі театралізовані видовища користувалися перевагою перед виступами «дорослих» труп.

Відомо, що в театрі часів Шекспіра акторське мистецтво не обмежувалося грою та декламацією: актори, як і в сучасному театрі, повинні були володіти багатьма навичками, зокрема співати, танцювати, фехтувати тощо.

Проте в дослідницькій думці видатних англійських та американських шекспірознавців ХХ-ХХІ століття спостерігаємо неоднозначність оцінок якості акторської майстерності театру елизаветинської доби.

Так, на думку професора Гарвардського та Колумбійського університетів, А. Харбейджа, гра акторів цього періоду є формальною і такою, що можна легко опанувати через засвоєння декількох умовних прийомів [3; 6]. Б. Джозеф – експерт з акторської майстерності театру шекспірівського часу вважає, що в основі акторської гри елизаветинців покладені прийоми ораторського мистецтва, які допомагали виразити звичайні людські емоції [3; 7]. Разом з тим М. Розенберг, автор циклу досліджень з творчості Шекспіра, вважає, що акторам був властивий динамізм і прагнення природності [8], а Р. А. Фокс, один із засновників Шекспірівського інституту у Стратфорд-на-Ейвоні, схиляється до того, що акторська гра сучасників Шекспіра була реалістичною і правдоподібною [5].

Шекспір, який був актором трупи та безпосередньо брав участь у виставах, знав всі тонкощі мистецтва сцени, акторського зокрема. У трагедії «Гамлет» він надає, по суті, техніку акторського виконання. У першій дії другої сцени, коли Гамлет дає настанови акторам щодо виразності виконання, він звертає їхню увагу на мовленнєву складову виконання, яка має передавати природність людської мови, а саме: «Прокажуйте монолог, будь ласка, так, як я вам показував, легко й невимушено, а не горляйте, як часто ви, актори, робите. Бо тоді краще вже хай мої вірші виголосить оповісник на майдані» [2, с. 56]. Пластичну візуалізацію сценічного образу Шекспір так само не обходить увагою і радить наступне: «Погоджуйте жест зі словом і слово з жестом» [2, с. 56]. У настановах акторам шекспірівський Гамлет закликає не переступати «меж натуральності» [2, с. 56], вважаючи, що «всяка надмірність перечить мистецтву гри» [2, с. 56], тому актор має «держати дзеркало перед природою, показувати чесноті її власне лице, гидоті – її справжній образ і кожному віку й стану – їхній вигляд і відбиток. Якщо тут переборщити чи, навпаки, недодати, то невігласа це розвеселить, але розумного засмутить. А судження одного такого має для вас переважити думку решти глядачів» [2, с. 56-57]. Таким чином, ми бачимо, що для Шекспіра природність була основним фактором успіху актора, незаперечною умовою його існування на сцені, що дозволяє погодитися з висновками мистецтвознавців М. Розенберга і Р. А. Фокса.

Невипадково прем'єр трупи «Слуг лорда-камергера» Річард Бербедж був улюбленим актором Шекспіра, мистецтво якого було позначено природністю, як у пластиці, так і у мовленні. І саме на нього орієнтувався Шекспір, коли створював свої безсмертні трагічні образи.

Тому драматург так категорично виступав проти неприродності сценічної поведінки актора. Про таких акторів Шекспір писав: «траплялися мені актори <...>, що <...> ходили, мов на ходулях, і ревли, мов бугаї, так що я вже дивувався, який це партач-поденник природи їх змайстрував. Надто вже потворними зображували вони людей» [2, с. 57]. З цієї фрази, що належала Гамлету, стає зрозумілим, чому він наполягав, щоб актори говорили природним голосом і узгоджували слово з жестом і мімікою.

Шекспір не обходить увагою і мистецтво перевтілення, оскільки саме через перевтілення актор може добитися потрібного впливу на глядача. У другій дії другої сцени Полоній, котрий вважає себе поціновувачем театрального мистецтва, в такий спосіб передає своє

враження щодо перевтілення актора: «Погляньте, як змінився колір його рум'янцю і виступили сльози на очах».

І, коли Полоній завершує цю фразу словами: «Благаю, годі!», це є незаперечною демонстрацією потужного враження від перевтілення актора.

Отже, по суті, Шекспір у своїй трагедії «Гамлет» надав формулу акторського впливу на глядача, яка залишається актуальною і сьогодні: створення сценічного образу шляхом перевтілення та відтворення природності існування на сцені через узгодження ритмо-пластичної та мовно-інтонаційної складових акторського мистецтва. Невипадково визначення «театр елизаветинської доби» ототожнюється з поняттям «шекспірівський театр», оскільки, Шекспір – це ціла доба в історії світового театру, адже, окрім, драматургічної спадщини, яка «розкриває весь масштаб світу в його взаємовідношеннях і впливах на людину, <...> всі форми і зв'язки реального світу в який захоплена і людина» [1, с. 52], Шекспір також надає можливість реконструювати особливості театру свого часу, вимоги до акторського мистецтва та прийоми впливу на глядача.

Література:

1. Миленька Г. Д. Культуротворчий потенціал теоретичної спадщини Г. Е. Лессінга : монографія. Київ : Освіта України, 2013. 312 с.
2. Шекспір В. Гамлет, принц датський. Твори в шести томах / пер. з англ. Л. Гребінка. Київ : Дніпро, 1986. Т. 5. С. 5-118.
3. Beckerman B. Shakespeare at the Globe, 1599-1609. New York : The Macmillan Company, 1962. 254 p.
4. Chambers E. K. The Elizabethan Stage. Oxford : OUP Oxford; Illustrated edition, 2009. Vol. 2. 572 p.
5. Foakes R. A. The Player's Passion: Some Notes on Elizabethan Psychology and Acting. *Essays and Studies*. London, 1954. Vol. 7. P. 62-77.
6. Harbage A. Theatre for Shakespeare. Toronto : University of Toronto Press, 1955. 128 p.
7. Joseph B. L. The Tragic Actor. London : Theatre Arts Books, 1959. 415 p.
8. Rosenberg M. The Masks of Hamlet. Newark : University of Delaware Press, 1993. 971 p.

*Рудий Денис Юрійович,
аспірант I курсу навчання
кафедри мистецтвознавства та
загальногуманітарних дисциплін,
Міжнародний гуманітарний
університет, м. Одеса, Україна*

*Науковий керівник: Татарнікова
Анжеліка Анатоліївна,
доктор мистецтвознавства,
Міжнародний гуманітарний
університет, м. Одеса, Україна*

СУЧАСНА МУЗИЧНО-ТЕАТРАЛЬНА КУЛЬТУРА ОДЕСИ: ДО ПИТАННЯ ПРО ПРЕМ'ЄРНУ ПОСТАНОВКУ ЛЕГЕНДАРНОЇ РОК-ОПЕРИ Е.Л. ВЕББЕРА

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4840/>

Сучасна музично-театральна культура є сферою активного режисерського експериментування, різноманіття жанрових моделей та народження нових форм музично-театральних вистав. У процесі «інтегративних» взаємодій, що відображають характерний жанрово-стилістичний синтез епохи постмодерну, особливе місце займають рок-оперні музичні твори Ендрю Ллойда Веббера, які не втратили своєї актуальності й сьогодні.

Рок-музика, яка була породжена контркультурою ХХ століття як молодіжний «протестний» рух 1960-х років, через півстоліття, навпаки, виразила не стільки заперечення традиціоналізму, скільки об'єднала та узагальнила найважливіші стилістичні тенденції у музичній культурі останніх десятиліть. Підтвердженням цьому стала прем'єрна постановка (у лютому 2024 року) в Одесі знаменитої рок-опери «Ісус Христос – Суперзірка», яка залишається значущим культурним і музичним явищем ХХ–ХХІ століть, втіливши в собі новаторський підхід у розвитку сучасного музичного театру.

Директорка, художня керівниця театру Одеської музкомедії Олена Редько зазначила: «Ми вперше працюємо англійською, для нас це знакова подія. Ми освоюємо нові горизонти і для нас це великий крок. Це така популярна, така знакова рок-опера: вона йде багато років на Бродвеї, багато років вона йшла на Вест-Енді в Великій Британії, тому це дуже відповідально» [3].

Автори твору Е. Л. Веббер і Тім Райс, інтерпретували євангельську оповідь про останні дні Ісуса Христа, поєднали біблійні сюжети, традиційні оперні форми з індивідуальним преломленням рок-стилістики, пов'язаної з розширенням діапазону виконавських засобів (передусім вокальних, використовуючи рок-арії замість класичних), з сучасним звучанням електронних інструментів, що зумовило появу нового жанру, який зробив значний внесок у розвиток музичної рок-культури.

Головний режисер театру Володимир Підгородинський зумів розповісти цю стародавню історію абсолютно сучасними театральними засобами: засобами музики, світла, слова, грою акторів, сучасною хореографією хору та наявністю оркестру на сцені, а не в оркестровій ямі.

Основою сюжету рок-опери стало Євангеліє від Іоанна – події, що відбулися на початку християнської ери. Сюжетна лінія охоплює період від в'їзду Ісуса до Єрусалима до його смерті на Голгофі, останні сім днів життя Ісуса з Назарету, починаючи з його появи у Вербну неділю і закінчуючи стратою за наказом Понтія Пілата [4].

Гефсиманський сад у християнській традиції вважається місцем, де Ісус молився перед своїм арештом, виражаючи свою підсвідому згоду на своє призначення [2]. Арія Христа в Гефсиманському саду («Gethsemane») – одна з найзнаменитіших, з найбільш емоційно заряджених і драматичних арій рок-опери, яку Христос співає, ставлячи запитання до Бога, сповнена розпачу, фатальності та нерозуміння, тим самим вимагає особливої психологічної, емоційної та професійно-музичної підготовки від виконавця.

При всій многовекторності розвитку музично-сценічного мистецтва у XXI столітті, мозаїчності запропонованих сюжетів і тем, принципово важливо відзначити інтерес глядача до даного твору, наповненого духовно-моральним змістом. «Незважаючи на абсолютно вільне трактування авторами Великої книги – Нового Завіту, ми постаралися сказати про те, що становить основну тривогу наших днів: без любові та співчуття особистість неминуче деградує, людина перестає бути людиною,» – зазначає режисер-постановник вистави Володимир Підгородинський у інтерв'ю Ірен Адлер [1].

Постановка рок-опери «Ісус Христос – Суперзірка» на одеській сцені безумовно яскрава сторінка музично-театральної культури міста, можливість торкнутися сакральної теми через експериментальне творіння Е. Л. Веббера.

Література:

1. За кого розпинали Христа?.. Одеська Музкомедія поставила легендарну рок-оперу. Думська: веб-сайт. URL: <https://dumskaya.net/news/za-kogo-raspinali-hrista-odesskaya-muzkomiya-p-182218/ua/> (дата звернення: 25.02.2024).
2. Гефсиманський сад (або Гефсиманія). Єрусалим, ч. 3: Гефсиманія: веб-сайт. URL: <https://andy-travel.com.ua/yerusalym-ch3-gefsimaniya> (дата звернення: 13.03.2024).
3. «Ісус Христос – суперзірка»: в Одесі відбудеться прем'єра рок-опери. Суспільне /Новини: веб-сайт. URL: <https://suspilne.media/681070-isus-hristos-superzirka-v-odesi-vidbudetsa-premera-rok-operi> (дата звернення: 19.03.2024).
4. В Одеській музкомедії відбулася прем'єра легендарної рок-опери. Офіційний сайт місто Одеса: веб-сайт. URL: <https://omr.gov.ua/ua/news/236668/?print> (дата звернення: 14.03.2024).
5. Kahn R. School of Rock Review: An Andrew Lloyd Webber Spectacular // AM: New York. 2015. 6 December.

*Василенко Світлана Олегівна,
студентка 3 курсу факультету
романо-германської філології,
Одеський національний
університет імені І.І. Мечникова*

*Науковий керівник:
Голубенко Наталя Юріївна,
доктор педагогічних наук,
професор кафедри німецької
філології, Одеський національний
університет імені І.І. Мечникова*

ГЕНДЕРНА ЛІНГВІСТИКА. ВИТОКИ ТА СУЧАСНІСТЬ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4845/>

Гендерна лінгвістика – це інтердисциплінарне поле, що досліджує взаємозв'язок між мовою та гендерною ідентичністю. Вона спрямована на вивчення того, як мовні структури, вживання мовленнєвих засобів та способи комунікації відображають та впливають на гендерні ролі, стереотипи та нерівності. Гендерна лінгвістика відіграє важливу роль у розумінні взаємозв'язку між мовою та гендерною ідентичністю.

Актуальність теми гендерної лінгвістики в сучасному світі важлива через різноманітні аспекти її впливу на суспільство. По-перше, вона розкриває нерівність між чоловіками та жінками у мовному вживанні, що відображає та утворює гендерні стереотипи. По-друге, гендерна лінгвістика відображає культурні та соціальні зміни у способах спілкування та визначення гендерної ідентичності. По-третє, вона є важливим інструментом для розуміння та боротьби з дискримінацією за гендерною ознакою у сферах освіти, роботи, політики та медіа. Таким чином, дослідження гендерної лінгвістики має велике значення для формування сучасного прогресивного суспільства, сприяючи створенню більш рівноправних умов для всіх гендерних груп.

Вивчення гендеру в лінгвістиці бере свій початок із глибокої давнини. У той час почали виділяти такі категорії, як природний рід (*sexus*) і граматичний рід (*gender*). Родові категорії розглядаються як зв'язки з реальністю, в яких представлені люди різної статі. Природа статі

науково не доведена. Лінгвісти пов'язують це з моделями, які чітко описують гендерні проблеми в мові та визначають її призначення, або що це соціальний аспект, створений суспільством за допомогою мови. Спостереження доводять, що в науковій літературі використовується не поняття гендер, а його похідні: гендерологія, гендерні дослідження, гендерні аспекти тощо. Вони часто використовуються як взаємозамінні.

На сучасному етапі гендерні дослідження зосереджуються на вивченні соціальної конструкції гендеру, його впливі на життя та сприйняття особистості. Філософія гендерних досліджень розглядає гендер як соціально-культурний конструкт, який формується та змінюється в контексті соціальних, культурних та історичних умов.

Проблематика гендерних досліджень включає в себе аналіз стереотипів, дискримінації, нерівності та соціальних норм, пов'язаних з гендером. Методологія включає в себе різноманітні підходи, такі як критична теорія, феміністська теорія, соціальна конструкція та інші.

Гендерна теорія – це теоретичний підхід до вивчення гендеру як соціального конструкту, що базується на соціальних, культурних та історичних контекстах. Гендерний підхід, у свою чергу, орієнтується на аналіз впливу гендерних ролей та ідентичностей на різноманітні аспекти суспільного життя. Соціолінгвістика та психолінгвістика відіграють важливу роль у дослідженні жіночого та чоловічого мовлення, адже вони дозволяють аналізувати вживання мовних засобів, стилів та мовних практик з гендерної перспективи. Вони допомагають розуміти, які способи вираження та комунікації можуть бути пов'язані з гендерною ідентичністю та соціокультурними нормами. Наприклад, в німецькій мові існують деякі лексичні особливості, які можуть бути пов'язані з гендерною ідентичністю. Наприклад, у німецькій мові існує два різні слова для позначення професії «вчитель»: «*Lehrer*» (чоловік-вчитель) і «*Lehrerin*» (жінка-вчителька). Це відображає соціокультурні стереотипи та розподіл гендерних ролей у суспільстві. Психолінгвістика також досліджує використання мовних засобів у контексті стереотипів та уявлень про гендер. Наприклад, деякі дослідження показують, що жінки можуть використовувати більш «емоційно забарвлену» мову, використовуючи більше емоційних виразів та словесних заповнювачів у порівнянні з чоловіками. Це може відображати різницю в соціальному сприйнятті гендерів та їхніх соціальних ролей.

У сучасному світі, жіночий рух є сильним соціально-політичним явищем, що впливає на формування політичного дискурсу, державні ідеології, правову політику та створення національної ідентичності. Рівні права та свободи для чоловіків і жінок є ключовим елементом

демократизації суспільного життя. У Сполучених Штатах Америки жіночий рух відомий своїми феміністськими традиціями, різноманітністю форм та видів жіночих організацій. Він має велику соціальну силу, прогресивно розвивається, формулює нові цінності та активно бере участь у суспільно-політичних процесах. Історія жіночого руху в США охоплює більше століття, під час якого американки боролися за рівність у політиці, економіці та освіті, проходячи важкий шлях від боротьби за права до боротьби проти гендерної дискримінації. Історики зазвичай розглядають історію жіночого руху у США як послідовні «хвилі», спрямовані на підвищення статусу жінок та надання їм рівних прав, які потім охопили й Німеччину (приблизно з 1980-х років), де мовні реформи підтримувалися як на урядовому рівні, так і на суспільному, тому вони невдовзі були зафіксовані у Федеральному законі ФРН.

«Починаючи з 1980-х років, феміністичні лінгвістки наполегливо стверджують, що сусідами, мешканцями та друзями можуть бути лише чоловіки. Говорячи менш прямолінійно: мається на увазі насамперед чоловік, жінка в кращому випадку є "співзначущою". Навіть після численних психолінгвістичних досліджень їм не вдалося довести цю сміливу тезу. Це не заважає редакторам "Дуден", які вже багато років твердо стоять на феміністичних позиціях, визначати "сусіда" у своєму нинішньому виданні так: "Особа чоловічої статі, яка живе в чийсь [безпосередній] близькості". Це визначення ґрунтується на ідеології, а не на лінгвістиці» [5].

У німецькій мові гендерні перетворення виявилися в назвах професій, посад, титулів, ступенів тощо. Дискримінаційні найменування чоловічого роду набували, наскільки це дозволяла мова, аналогічної форми жіночого, але зміни в мові тривали й у подальшому. Було створено велику кількість посібників і рекомендацій щодо того, як правильно звертатися до людини (залежно від того, відомо чи ні його стать), а також до групи людей, де присутні особи обох статей та особи третьої гендерної форми (з 2019 року).

«Більшість німців не в захваті від таких нововведень. В опитуванні, проведеному в Алленсбаху в 2019 році, 54% респондентів заявили, що вважають надмірним "використання зірочки в текстах для позначення осіб обох статей, наприклад, продавців". Товариство німецької мови опублікувало звернення "Врятуйте німецьку мову від *Duden*". Вони стверджують, що словник *Duden* займається "проблематичною примусовою сексуалізацією, яка не передбачена німецькою мовою". Тисячі прихильників підписали це звернення. "Люди не хочуть, щоб

їм нав'язували мову, яка не є а ні природною, а ні граматично правильною", – пояснюють в асоціації.

Тим не менш, Кункель-Разум з Дудена вважає, що зміни вже не зупинити. Найчастіше старше покоління і, "можливо, навіть чоловіки" відкидають гендерно відповідну лексику. Мова змінюється з кожним поколінням. Це "не викарбувано в камені"» [6].

Гендерна лінгвістика – це не лише актуальна, але й невід'ємна частина сучасного суспільства. Розвиток суспільства та зміни у світосприйнятті відображаються у вживанні мови, в тому числі у розширенні фемінітивів. Сучасні наукові дослідження та соціокультурні тенденції свідчать про те, що використання фемінітивів стає більш прийнятним для суспільства. Це свідчить про поступову еволюцію мовних стандартів та готовність суспільства до впровадження нововведень у сфері мови та гендерних стереотипів.

Література:

1. Вплив сексизму на розвиток англійської мови у ХХ столітті. Конопляник Л. М. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/8/part_2/19.pdf
2. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. «ГЕНДЕРНО КОРЕКТНА ПОЛІТИКА НІМЕЦЬКОЇ МОВИ В РІЗНИХ ФОРМАХ ЇЇ УЗУСУ» URL: http://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/3_2021/part_1/20.pdf (2021 р.)
3. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2021 № 52 том 1. «ГЕНДЕРНА ЛІНГВІСТИКА: ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК»
4. Сетон міжнародний журнал молодих науковців, 2022, випуск «Виникнення перших жіночих рухів та ОРГАНІЗАЦІЙ у США» URL : <https://ysgsij.kubg.edu.ua/index.php/journal> (2022 р.)
5. «Gendern: Die schmutzigen Waffen der Befürworter im Sprachkampf» URL: <https://www.faz.net/aktuell/feuilleton/medien/gendern-die-schmutzigen-waffen-der-befuerworter-im-sprachkampf-19134066.html?premium=0xd95f0f60f0f1cdb25df0e151ed42cf25679c8ea75dc2d755a3592a11f029a199> (29.08.2023)
6. «Gendern: Geschlechtergerechte Sprache kommt in Mode» URL: <https://www.faz.net/aktuell/politik/inland/gendern-geschlechtergerechte-sprache-kommt-in-mode-17183146.html?premium=0XAC1F490653109C29BC13563E9AB3FDD88EF14A68535847143CCC12F214A19F2E> (08.02.2021)

*Шишканова Наталя Миколаївна,
студентка 4 курсу першого
(бакалаврського) рівня вищої
освіти, Одеський національний
університет імені І.І. Мечникова*

*Науковий керівник:
Голубенко Наталя Юріївна,
доктор педагогічних наук,
професор, Одеський національний
університет імені І.І. Мечникова*

ЛІНГВОПОЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ЖІНОЧОГО РОМАНУ ГЕРИ ЛІНД «DAS SUPERWEIB»

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4848/>

Гендерна нерівність – проблема, що широко обговорюється протягом усієї історії. Поява фемінізму у XVIII столітті була відповіддю на обмежену роль жінок у суспільстві.

В XVIII столітті роман отримав назву «жіночого жанру», чому передувало припущення, що якості, властиві жінці (суб'єктивність, здатність любити, чеснота, спостережливість тощо) відповідають «власним» характеристикам жанру (неформальність, тематика, педагогічний потенціал, концентрація на конкретному)» [10, 67]. Однак це твердження виявилось стереотипним.

З розвитком літератури та фемінізму жіночий роман став універсальним жанром. Поява «нової жінки» наприкінці XIX століття надихнула на розвиток нових тенденцій у жіночій літературі, де героїні прагнули до незалежності. Розвиток «нової» жіночої літератури в німецькомовних країнах розпочався з кінця 1920-х років. Після Першої світової війни проблеми з економікою призвели до того, що все більше жінок почало працювати. Ці зміни були висвітлені у романах «нової жінки» – героїні балансували між любов'ю, материнством та професійною діяльністю [9, 49]. З 1970-х років у романах стала все частіше з'являтися самотійна і вольова героїня, «яка не залежить ні від обставин, ні, тим більше від чоловіка» [4].

Герлінд Вартенберг, відома під псевдонімом Гера Лінд, народилася 2 листопада 1957 року у великому місті Білефельді, Німеччина, у

католицькій родині. Вона виросла в музичному середовищі, оскільки її «мати була вчителькою музики, а батько – лікарем» [7].

Після закінчення гімназії Ганса-Еренберга в Білефельді, Гера Лінд переїхала до Кельну, де вступила до університету на факультет теології та германістики. У 1979 році вона стала лауреатом Федерального конкурсу вокалістів у Берліні, почавши поєднувати навчання в університеті з музичними заняттями у консерваторіях Кельна і Дюссельдорфа [7].

Пізніше, у 1988 році, під час першої вагітності, Гера Лінд випустила свій дебютний роман «*Ein Mann für jede Tonart*», який одразу став бестселером. Після цього вона продовжила літературну кар'єру, написавши кілька успішних романів, серед яких був «*Das Superweib*», який завоював популярність та був екранізований у 1996 році [8].

Роман «*Das Superweib*» був виданий у 1994 році, став миттєво популярним. Гера Лінд розповідає про життя Франциски, жінки, яка вирішує змінити свою долю, відхиляючись від загальноприйнятих стереотипів і очікувань суспільства, тим самим звертаючись до проблеми жіночої емансипації – визволення від соціально встановлених норм, ролей та відносин.

Автор порушує тему гендерної нерівності з перших сторінок роману. Альма Вінкель – жінка, з якою Франциска знаходиться у салоні – розповідає, як після Другої світової війни її чоловік поїхав до Америки, кинувши Альму з сином на вулиці. Потім Франциска привертає увагу до журналів, зміст яких складається із тем, актуальних для жінок. Зображена модель у другому журналі викликає у Франциски заздрість, тому що вона має гарне волосся і перебуває у чудовому настрої [8, 8]:

«Ihre Haare quollen großlockig und ungeheuer volumenreich unter dem Hut hervor, woraus ich schloß, daß sie nicht nur täglich...»

Головна героїня припускає, що причиною приємного зовнішнього вигляду є відсутність двох дітей і постійно відсутнього чоловіка [8, 8]. Жінки у журналах не залежать, на думку Франциски, ні від кого.

Коли Франциска у розмові з Альмою згадує свого чоловіка і те, що він кінорежисер, вона бентежиться. Франциска відчуває невдоволення власним життям, а не гордість за нього, тому що вона знаходиться в його тіні та весь свій час присвячує дітям або домашнім справам [8, 8]:

««Ja», sagte ich bescheiden errötend. Es ist doch immer wieder ein wunderbares Gefühl, stolz im Schatten des Gatten zu stehen»

До лінгвопоетичних особливостей також відносяться графічні-стилістичні засоби – «спеціальна група засобів», яка найчастіше використовується в друкованій рекламі та «передається шляхом зміни

написання слів із певною метою» [2]. До графічних стилістичних засобів відносять графон, тобто порушення форми слова [6, 6], завдяки якому герої роману наближені до читача, тобто більш реалістичні та правдоподібні. Як зазначає Кухаренко В. А. до графонів відносяться дефісація, курсив, капіталізація [6, 7].

До найпродуктивніших графічно-стилістичних засобів належить капіталізація – написання слів великими літерами. У романі вона використовується для стилізації назв, наприклад: «**EHELOS GLÜCKLICH**» [8, 131].

У деяких випадках капіталізація використовується, щоб наголосити на емоційному забарвленні висловлювань. Наприклад, вона може вказувати на невдоволення того, хто говорить [8, 9]: «*Aber das hätte er mir doch **SAGEN** können!*». Доречі, знак оклику також впливає на вираження емоцій, вказуючи на обурення. У цьому випадку він підкреслює невдоволення та здивування героїні.

Капіталізація вказує на інтенсивність мовлення, наприклад: «*Makler!! Ich soll ein **HAUS KAUFEN!!***» [8, 12].

Іншим графічно-стилістичним засобом є **дефісація** – «*підвоєння, потроєння звуків*» [5, 29]. Використовується з метою передачі обурення або роздратування героя. В таких випадках дефісацію поєднують зі знаками вигуку, наприклад [8, 214]: «*Er würde doch nicht aus purer Wut und gekränkter Ehre Wilhelm am Schlafittchen packen, ihn Obelix-mäßig über den Stiefmütterchen baumeln lassen und ihn mit Ohrfeigen (**Du-sollst-nicht-immer-die-Fran-zis-ka-ärgern-du-Lüm-mel!!**) traktieren?*».

Роман Гери Лінд «*Das Superweib*» характеризується використанням емотивно-експресивної лексики – слів та виразів, які виражають емоції, підкреслюють настрій того, хто говорить. До емотивно-експресивної лексики відносяться вульгаризми – непристойні та брутальні слова чи вирази [3, 206].

За допомогою вульгаризмів автор вказує на гнів або розчарування героїв [8, 96]: «*Scheißkerle, sagte und überlegte im gleichen Moment, wie ich die Szene nun sinnvoll zu Ende bringen könnte*». Вульгаризми використовуються для вираження напруги, хвилювання, ненависті або зневаги персонажа до іншого героя: «*Hoffentlich würde sie Wilhelm Großkötter sei ein Arschloch. Mir war danach*» [8, 210].

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що до лінгвопоетичних особливостей роману відносяться емотивно-експресивна лексика та графічно-стилістичні засоби. За допомогою них автор створює реалістичні, наближені до читача, образи героїв. У результаті проведеного аналізу було встановлено наявність 110 прикладів вульгаризмів, 572

прикладів капіталізації та 14 прикладів використання дефісації у романі. Головною темою роману Гери Лінд «Das Superweib» є жіноча емансипація. Героїня переживає важкі випробування, але здобуває свободу і досягає мрій та поставлених цілей.

Література:

1. Біличенко О. Література для еліти і масова аудиторія в сучасному соціал-комунікаційному просторі. Вісник Книжкової палати. Київ. 2012. № 12. С. 44-47.
2. Волощук І. І. Графічні способи маркування іронії (на матеріалі англомовної художньої прози). Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя: зб. наук. праць. Ніжин, 2012. Філологічні науки. Мовознавство. Київ. С. 84-87.
3. Ковалів Ю. І. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. Т.1. Київ: ВЦ "Академія", 2007. 608 с.
4. Колесниченко Н. Ю. Немецкий «эмансипированный» женский роман // Зап. з ром.-герм. філол. Одесса: Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2006 р. Вип. 18. С. 50-61.
5. Коломієць І. І. Основні лінгвістичні поняття і категорії. Умань: ВПЦ «Візаві», 2015. 202 с.
6. Кухаренко В. А. Практикум зі стилістики англійської мови: Підручник / Валерія Андріївна Кухаренко. Вінниця: Нова Книга, 2000. 160 с.
7. Biografie. Hera Lind. URL: <https://www.heralind.com/biographie>.
8. Lind H. Das Superweib. Fischer Taschenbuch Verlag: Frankfurt am Main, 1996. 400 S.
9. Folie S. Beyond „Ethnic Chick Lit“ – Labelingpraktiken neuer Welt-Frauen-Literaturen im transkontinentalen Vergleich. Transcript Verlag, Bielefeld. 2022. 488 S.
10. Kord S. Sich einen Namen machen: Zur Anonymität und Pseudonymität weiblicher Autoren zwischen 1700 und 1900. B. Metzler, Stuttgart. URL: https://scholarsarchive.byu.edu/sophnf_nonfict/236.

*Коваль Петро Сергійович,
аспірант кафедри політології,
Одеський національний
університет імені І.І. Мечникова*

*Науковий керівник:
Хорошилов Олег Юрійович,
кандидат політичних наук,
доцент, Одеський національний
університет імені І.І. Мечникова*

НАЦІОНАЛЬНІ СПІЛЬНОТИ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ПРОЦЕСУ ПОЛІТИЗАЦІЇ ЕТНІЧНОСТІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4815/>

У загальній сукупності акторів політичного життя переважної більшості сучасних держав етнічні спільноти посідають особливе місце. Реалізуючи свої групові запити за допомогою цілком модерної «інфраструктури» (політичні партії, громадські організації, інститути місцевого, регіонального та загальнонаціонального представництва), мобілізацію своїх членів до колективної участі вони здійснюють, використовуючи цілком примордіальні ресурси (особливості мови, віросповідання, матеріальної та духовної культури, певної моделі історичної пам'яті тощо). Саме тому політична участь етнічних спільнот викликає сталий інтерес з боку наукового співтовариства, а перед управліннями-практиками постає як виклик.

По відношенню до України проблема політизації етнічності зберігає особливу актуальність як з огляду на присутність у соціальній структурі вітчизняного суспільства представників більш, ніж 130 етнічних спільнот, так і через намагання сусідніх держав експлуатувати тему «етнічних співвітчизників» під час вибудовування їх відносин з українською державою.

В основу методології даної статті закладена концепція Р.Брюбейкера щодо «трикутників взаємовідносин», які розгортаються між національними державами, національними меншинами та державами –

Батьківщинами етнічних меншин. Взаємовідносини в межах таких «трикутників» виступають в якості одного з центральних трендів політичного процесу країн Східної Європи та пострадянського простору [1]. Відповідно до поглядів американського вченого, саме намагання етнічних Батьківщин (які, до речі, грали в минулому роль метрополій по відношенню до новопосталих політичних систем регіону) лобювати етнокультурні права закордонних «співвітчизників» виступають потужним чинником дестабілізації ситуації як на рівні окремих регіонів, так і на міжнародному рівні.

Характеризуючи сам феномен політизації етнічності в Україні в ретроспекції, слід констатувати, що різні етнічні спільноти демонстрували різний потенціал щодо етнокультурної самоорганізації, колективної артикуляції та лобювання своїх прав в сфері політики. За висновками вітчизняних вчених, найбільший ступінь політизації від початку суверенізації України демонстрували угорці Закарпаття, росіяни та кримські татари Автономної Республіки Крим, румуни Північної Буковини та Бессарабії [4, с. 146; 5, с. 3-5]. Висуваючи різний спектр вимог до центрального уряду (від отримання етнокультурної автономії до відвертого сепаратизму), згадані етнічні спільноти спиралися в своїх діях не лише на мобілізацію їхніх членів, але й на підтримку зовнішньополітичних гравців (як згаданих вже етнічних Батьківщин, так і впливових міжнародних організацій).

В свою чергу, етнополітика української держави, як відповідь на зростаючу активність етнічних спільнот, за оцінкою вітчизняних дослідників, являла собою достатньо ліберальний, але не завжди послідовний комплекс заходів із лише умовно задовільною реактивністю. Так, наприклад, цілком слушною є критика, висловлена В. Явір щодо недоліків профільного закону «Про національні меншини (спільноти) України» [2]. Зокрема, політологиня акцентує увагу на відсутності норм щодо реєстру національних меншин та чіткої процедури самоідентифікації громадянина країни в якості члена конкретної національної спільноти [7, с. 143-144]. Спільним сюжетом критичних зауважень дослідників виступає затримка проведення чергового туру загальнонаціонального перепису населення тощо.

На рівні практичних заходів, прикладом певного відставання управлінських структур від етнополітичного порядку денного, на думку автора статті, слід вважати той факт, що Закон України «Про корінні народи», який де-юре визначив статус таких етнічних спільнот, як

кримські татари, кримчаки та караїми, де-факто був ухвалений вже після анексії Автономної Республіки Крим [3]. Неоднозначної оцінки заслуговує і еволюція статусу органу державної влади, покликаного здійснювати системну політику в сфері етнічних процесів: від окремого Міністерства до державної служби, розчиненої в структурі Міністерства культури.

При зазначених управлінських недоліках, ризики політизації етнічності в країні зберігаються: триває процес поширення подвійного громадянства серед етнічних спільнот Закарпаття та Північної Буковини, зростає тиск на внутрішню політику України з боку деяких етнічних Батьківщин які, виступаючи під прапором захисту етнокультурних прав своїх співвітчизників, блокують євроінтеграційний курс нашої країни та процес надання міжнародної підтримки у протистоянні російській агресії.

Дієвим алгоритмом реакції органів влади на процеси політизації етнічності окремих національних спільнот нашої країни є проведення послідовної роботи зі створення каналів та інститутів для належного діалогу держави та етнічних спільнот, переспрямування їхньої активності в річище етнокультурних, а не етнополітичних вимог тощо. Особливі надії на організацію такої конструктивної співпраці автор статті покладає на утворення, передбачених Законом України, Центрів національних меншин при обласних державних адміністраціях [6].

В якості інтегрального висновку до статті слід констатувати збереження актуальності вдосконалення правової основи та інфраструктури здійснення етнополітики української держави з огляду на виклики політизації етнічності національних спільнот країни.

Література:

1. Брюбейкер Р. Переобрамлений націоналізм. Статус нації та національне питання у новій Європі. Львів: Кальварія, 2006. 280 с.
2. Про національні меншини (спільноти) України: Закон України від 10.12.2023 р. № 2827-IX. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2827-20#Text> (Дата звернення: 07.04.2024 р.).
3. Про корінні народи України: Закон України від 31.03.2023 р. № 1616-IX. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1616-20#Text> (Дата звернення: 07.04.2024 р.).
4. Зан М. П. Репрезентація етнополітичних партій міноритарних груп України у форматі парламентських електоральних циклів 1998-2019 років. *Політикус*. Одеса, 2020. Випуск 4. С.146-154.

5. Кармазіна М. Регіональні політичні партії в Україні (1991 – початок 2018 рр.). Наукові записки ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса. Київ, 2020. Вип.1 (93). С. 3-54.
6. Про затвердження Порядку утворення та функціонування Центру національних меншин (спільнот) України : наказ Державної служби України з етнополітики та свободи слова. Від 02.02.2024 р. № Н-18/12. URL:<https://ips.ligazakon.net/document/RE41529?an=2> (дата звернення: 07.04.2024 р.).
7. Явір В. А. Удосконалення політико-правового забезпечення захисту прав національних меншин як вимога євроінтеграції України. *Політикус*. Одеса, 2022. Випуск 4. С. 143-148.

*В'яткін Юрій Олександрович,
викладач, Національна академія
сухопутних військ ім. гетьмана
Петра Сагайдачного, м. Львів
ORCID: 0000-0002-4242-5184*

*Галченкова Марія Євгенівна,
молодший науковий співробітник,
Національна академія
сухопутних військ ім. гетьмана
Петра Сагайдачного, м. Львів
ORCID: 0000-0002-9049-2082*

ТЕСТ ASVAB НА ПРОФЕСІЙНУ ПРИДАТНІСТЬ ДО ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ США

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4846/>

Залучення молоді до військової служби на сьогодні є суттєвою проблемою у багатьох країнах світу. Так, за даними Міністерства Оборони США, на 2022 фінансовий рік, лише 23% відсотки американців мають право проходити службу без відмови від вступу до ЗС, тоді як ще декілька років тому таких було 29%, та лише 9% з них мали бажання проходити службу, що є найнижчим показником з 2007 року [1]. Крім цього, проблемою є недостатній рівень підготовки добровольців.

З метою вирішення цих завдань в Збройних силах Сполучених Штатів Америки (далі – ЗС США) є проведення тесту на професійну придатність до проходження служби в збройних силах (Armed Services Vocational Aptitude Battery (далі – ASVAB)). ASVAB – це стандартизований тест для визначення спроможності кандидата до військової служби професійно виконувати визначені обов'язки. ASVAB не є тестом на перевірку інтелектуальних здібностей майбутнього військовослужбовця, а є спробою визначення рівня загальноосвітньої підготовки. Результати цього тесту дозволяють представникам рекрутингових структур ЗС США визначати не тільки придатність людини до проходження служби у різних родах військ а й допомогти обрати конкретну військову спеціальність.

ASVAB – це тест, який може проводитися як у воєнних прийомних пунктах (Military Entrance Processing Station (MEPS) (далі – MEPS)), так і в загальноосвітніх закладах по всій країні. Він розробляється та підтримується міністерством оборони США. Цей тест виконується суто англійською мовою та має два варіанти виконання. Перший це комп'ютеризоване адаптивне тестування (Computerized Adaptive Testing (CAT) ASVAB (далі – CAT ASVAB)), другий – це традиційний тест, що виконується звичним порядком – олівцем на папері (pencil & paper (P&P ASVAB) (далі – P&P ASVAB)). Більше 70 % тих, хто проходить тестування відпрацьовують CAT ASVAB версію [2]. Виконання тестів з цієї версії передбачає наступну послідовність: загальні науки (General Science) – 16 питань за 8 хв.; арифметичне мислення (Arithmetic Reasoning) – 16 питань за 39 хв.; знання слів (Word Knowledge) – 16 питань за 8 хв.; розуміння абзаців (Paragraph Comprehension) – 11 питань за 22 хв.; знання з математики (Mathematics Knowledge) – 16 питань за 20 хв.; інформація з електроніки (Electronics Information) – 16 питань за 8 хв.; інформація про автомобільну техніку (Auto Information) – 11 питань за 7 хв.; інформація про ремонт техніки (Shop Information) – 11 питань за 6 хв.; розуміння механіки (Mechanical Comprehension) – 16 питань за 20 хв.; збирання предметів (Assembling Objects) – 16 питань за 16 хв. (лише під час тестування в MEPS). Загалом відпрацювання CAT ASVAB включає в себе надання відповідей на 145 питань за 198 хв. На відміну від CAT ASVAB, тест P&P ASVAB передбачає надання відповідей на 225 питань за 149 хв. Тест ASVAB має два види оцінювання: кількість лінійних балів загального оцінювання за вимогами тесту на підставі виконання 10 оціночних показників, що надає право на отримання спеціальності в ЗС США та бал з кваліфікаційного тесту у збройних силах (Armed Forces Qualification Test (AFQT) (далі – AFQT)), який надає право зарахування в ЗС США в якості військовослужбовця, для чого необхідно набрати не менше 31 бала. [3]. AFQT розраховується на підставі отримання результатів за сумою $AR + MK + VE$, де (VE – Verbal Expression (вербальне висловлювання)), яке враховує суму балів отриманих за PC+WK. [4]. Отримані за результатами тестів в AFQT бали розподіляються за наступними групами: I – 93-99; II – 65-92, III – A – 50-64, III – B – 31-49, IV – 10-30, V – 0-9.

Для кожного з родів військ ЗС США існують власні критерії відбору рекрутів за результатами проведення тестів ASVAB. Так, для Сухопутних Військ США (US Army) мінімальним прохідним балом є 31 бал з AFQT, Корпусу Морської Піхоти (US Marine Corps) – 32 бали, Повітряних Сил (US Air Force) прохідний бал – більше 36, флоту (US Navy) – вище 35 балів.

Досвід проведення тестів ASVAB заслуговує на детальний розгляд та подальші дослідження щодо можливості впровадження в систему контролю якості освіти в Україні з оглядом на реалії сьогодення та у виконання вимог Закону України «Про основи національного спротиву» від 27 січня 2022 року в частині забезпечення виконання завдань з підготовки до національного спротиву, а саме сприяння набуттю громадянами України готовності та здатності виконання конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України [5].

Джерела:

1. Quick guide to enlisting in the military. URL: <https://www.nbcnews.com/news/military/every-branch-us-military-struggling-meet-2022-recruiting-goals-officia-rcna35078> (дата звернення: 17.04.2024).
2. Steps to join. URL: <https://www.goarmy.com/how-to-join/steps/asvab.html> (дата звернення: 17.04.2024).
3. ASVAB Practice Test. URL: <https://www.mometrix.com/academy/asvab-test> (дата звернення: 18.04.2024).
4. Armed Services Vocational Aptitude Battery (ASVAB) test. URL: <https://www.airforce.com/asvab> (дата звернення: 18.04.2024)..
5. Про основи національного спротиву: Закон України від 27.01.2022 № 2024-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text> (дата звернення: 22.04.2024).

*Беленок Олексій Андрійович,
науковий співробітник
відділу соціальних структур,
Інститут соціології
Національної академії наук України
ORCID: 0000-0002-3938-1221*

*Мацко-Демиденко
Ірина Вікторівна,
кандидат соціологічних наук,
науковий співробітник
відділу соціології культури
та масової комунікації,
Інститут соціології
Національної академії наук України
ORCID: 0000-0001-9326-1696*

ЖИТТЄВІ СТРАТЕГІЇ СТУДЕНТСЬОЇ МОЛОДІ: ДОСВІД СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4853/>

Одним з критеріїв самореалізації молодої людини виступає ступінь здійснення її життєвих планів, які значною мірою відповідають уявленням про соціальний успіх, засоби його досягнення, прийняті в конкретному суспільстві. Життєві стратегії особистості акумулюють її взаємопов'язані довгострокові дії, що скеровані на досягнення значущих індивідуальних цілей, побудову подальшого життя у відповідності до цілісного образу майбутнього. Сучасні студенти вміють чітко формулювати свої домагання, активно аналізувати стартові та теперішні умови життя, механізми досягнення життєвого успіху, критично оцінювати наявні ресурси та власні можливості реалізації поставлених цілей.

Емпіричну базу нашого дослідження склали результати соціологічного опитування студентів Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», проведеного у березні-квітні 2022 р. методом анкетування (N=231). Зокрема, ми питали студентів «Що Ви готові робити для реалізації своїх планів?». З 14 сумісних альтернатив цього запитання 9 були спрямовані на те, щоб з'ясувати, чи погодяться респонденти заради

здійснення своїх життєвих планів терпіти певні нестатки та долати ті чи інші труднощі; 4 – стосувалися соціальної активності, у т.ч. 1 – протизаконної; 1 – пасивності в розрахунок на щасливий випадок.

Як впливає з даних дослідження, у структурі поведінкових стратегій київських студентів перше рангове місце займає підвищення професійної кваліфікації (85,7% опитаних позначили відповідну позицію). Друге рангове місце посіла така стратегія як відкладання створення сім'ї (58,9%), третє – пошук зв'язків (56,7%). Чимало респондентів обрали такі варіанти стратегії реалізації своїх планів, як старанне навчання в інституті (44,2%, 4 ранг), виконання малооплачуваної роботи (43,3%, 5 ранг) та часте жертвування заради роботи вільним часом (42%, 6 ранг). Серед стратегій «другого ряду» в студентському середовищі фігурують також виїзд за кордон на заробітки (29,4%, 7 ранг), робота у розлуці з сім'єю (25,1%, 8 ранг), виконання одноманітної, монотонної роботи (22,9%, 9 ранг). Далі йдуть по мірі згасання кількості прихильників такі життєві стратегії як очікування щасливого випадку (14,7%, 10 ранг), виконання фізично важкої роботи (12,6%, 11 ранг), виконання роботи низької кваліфікації (12,1%, 12 ранг). Закривають список стратегій такі непопулярні серед студентів варіанти, як дії в обхід закону (8,7%, 13 ранг) та виконання небезпечної або шкідливої роботи (6,9%, 14 ранг).

Зафіксовані певні гендерні відмінності у виборі тих чи інших життєвих стратегій. Юнаки частіше, ніж дівчата прагнуть шукати впливових зв'язків (63,7% і 52,1% відповідно), часто жертвувати заради роботи вільним часом (49,5% і 37,1% відповідно), виконувати фізично важку роботу (20,9% і 7,1% відповідно), чекати на щасливий випадок (18,7% і 12,1% відповідно), діяти в обхід закону (16,5% і 3,6% відповідно), виконувати небезпечну або шкідливу роботу (11% і 4,3% відповідно). Натомість дівчата в якості стратегії реалізації своїх життєвих планів частіше, ніж їхні однокурсники обирають варіант “старанно вчитися в інституті” (46,4% і 40,7% відповідно).

Ми порівняли результати вказаного дослідження з даними соціологічного опитування київських студентів, що проводилося нами у жовтні-листопаді 2016 рр. (N=512), оскільки в тодішній анкеті містилося те саме запитання. Підвищення професійної кваліфікації в 2016 р. теж очолило список популярних життєвих стратегій, однак в порівнянні з довоєнним періодом цей варіант набув у 2022 р. більшого кола прихильників (85,7% проти 74% у 2016 р.). У воєнний час, як з'ясувалось, студенти також частіше налаштовані відкладати створення сім'ї (58,9% проти 49% у 2016 р.), шукати зв'язків заради реалізації своїх планів (56,7% проти 49% у 2016 р.), виконувати малооплачувану роботу (43,3% проти 34,3% у 2016 р.). Війна, розпочата 24.02.2022, дещо девальвувала

деякі сфери студентського життя. Варіант «старанно вчитись в інституті» під час війни обрали 44,2% київських студентів (а у 2016 р. таких було 65,7%), варіант «виїхати за кордон на заробітки» – 29,4% (а у 2016 р. таких було 38,9%), варіант «чекати на щасливий випадок» – 14,7% (а у 2016 р. таких було 26%).

Отже, будучи активною досягальною групою, столичні студенти перш за все зорієнтовані на підвищення своєї професійної кваліфікації, яка потенційно може дозволити отримати престижну роботу в сучасних компаніях. Респонденти до потенційних ризиків заради здійснення своїх планів ставляться досить вибірково: їх не приваблюють види діяльності, що не сприяють професійному зростанню та становлять реальні небезпеки. Вони, як правило, не згодні заради щасливого майбутнього виконувати фізично важку та небезпечну або шкідливу роботу, а також роботу низької кваліфікації, діяти в обхід закону і відтак мати справу з криміналом. Ставлення до дилеми кар'єра/сім'я у студентському середовищі неоднозначне. Більше 40% респондентів не готові відкладати створення сім'ї заради своїх планів, лише кожен четвертий опитаний студент згодний працювати, розлучаючись з сім'єю заради життєвого успіху.

Війна внесла певні корективи в стратегічне планування студентською молоддю свого майбутнього. Почастішали орієнтації на підвищення професійної кваліфікації, відкладання створення сім'ї, пошук впливових зв'язків, виконання мало оплачуваної роботи; менше стало тих студентів, які вбачають у старанному навчанні в інституті та заробітках за кордоном важелі управління своїм майбутнім життям. У надзвичайних умовах війни зміст життя доповнюється новими цілями, засобами та сенсами, що може стати предметом подальших досліджень.

*Бровченко Анастасія Камілівна,
кандидат психологічних наук,
доцент, Комунальний заклад
«Харківська гуманітарно-
педагогічна академія»
ORCID: 0000-0003-2208-296X*

ПРОФІЛАКТИКА ВИГОРАННЯ ТА ПІДТРИМКА ПСИХІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ-ДЕФЕКТОЛОГІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4849/>

Вже достатньо давно ми можемо спостерігати загальне занепокоєння щодо синдрому емоційного вигоряння, що проявляється у виснаженні, розчаруванні в навчальній та професійній діяльності, зниженні показників успішності саморозвитку в професії та нехтуванні власними обов'язками, втраті творчого настрою та руйнування комунікацій. І незважаючи на те, що існує безліч досліджень щодо працюючих фахівців, проблема цього феномена у здобувачів вищої освіти мало вивчена. Але ж психологічне благополуччя цієї категорії осіб не тільки обумовлює їх майбутню професійну успішність та віддаляє або знижує ризик вигоряння в професії, а й взагалі визначає їх прагнення реалізуватися саме в тому напрямку, в якому вони отримують освіту.

Проблема ментального здоров'я педагогів одна із найактуальніших проблем сучасної психології, і розробляється вона вже відносно давно. Вивчення феномену емоційного вигоряння – психологічного явища, що негативно впливає на психічне і фізичне здоров'я педагогів, які працюють з дітьми з ООП, а також на ефективність їх професійної діяльності є особливо важливим [1]. Значним внеском в попередження цих станів стає увага до факторів, які впливають на їх розвиток, починаючи зі студентських років.

Педагог, який працює з дітьми з особливими освітніми потребами, повинен бути готовим до інноваційних змін, пов'язаних із впровадженням інклюзивної освіти, здатним постійно навчатися, ніколи не зупиняючись у власному професійному саморозвитку. Однак, ці процеси вимагають значних зусиль та витрат часу, що призводить до психоемоційного напруження. Висока стресогенність та низька вмотивованість і здібності до навчання дітей з ООП можуть спричинити сумніви в ефективності

педагога та його професійної готовності [2]. У сучасних умовах професійна діяльність педагога, який працює з дітьми з ООП, наповнена факторами, що викликають психофізичну перевтому та психічний опір: хронічними стресами, високим рівнем вимог щодо його компетенцій в умовах інклюзивної та спеціальної освіти. Тому своєчасна оцінка та профілактика негативних психічних станів педагогів-дефектологів дозволить запобігти емоційному вигоранню або надати допомогу педагогові, який вже проявляє деякі його симптоми. І чим раніше це відбудеться, тим більше можливостей зберегти та укріпити ментальне здоров'я ще молодого фахівця, який утримується в професії та буде отримувати від своєї роботи задоволення.

Швидкість професійного вигорання у педагогів залежить від складності їхнього профілю та контингенту, з яким вони працюють, а також від рівня емпатії та особистісної включеності педагога в освітній процес. Тому необхідною складовою профілактики професійного вигорання є особистісна психологічна підготовка майбутнього фахівця, формування стресостійкості та навичок високоефективної професійної копінг-поведінки та управління емоційним станом. Важливо, щоб професійна підготовка майбутніх педагогів-дефектологів включала не лише теоретичний матеріал та практичні навички, але й елементи саморегуляції, розвиток життєстійкості та резилієнтності. Забезпечення студентів необхідними знаннями та навичками у галузі психоемоційного самопізнання та самозахисту може допомогти їм відчувати себе більш впевнено та підготовлено для майбутньої професійної діяльності.

Істотна роль боротьби з можливим синдромом емоційного вигорання відводиться, передусім, самому педагогу [3], хоча слід враховувати і зовнішні об'єктивні чинники, впливати на які особистість здатна тільки обмежено. Деякі з факторів зовсім не підлягають впливу, але маючи з ними справу, особистість здатна змінити хоча б своє ставлення до того, що відбувається.

Таким чином, аналізуючи дані досліджень та науково-практичну літературу з проблеми професійного вигорання, виокремлюються ключові завдання психолого-педагогічної роботи для запобігання цьому явищу вже починаючи з періоду отримання молодими людьми дефектологічної освіти. Серед них: формування навичок конструктивної поведінки у стресових та конфліктних ситуаціях, підтримка позитивного ставлення до професійної діяльності шляхом рефлексії та формування життєвих цінностей, розвиток професійно важливих якостей, таких як спостережливість, оптимізм та креативність, формування індивідуального стилю педагогічної діяльності, а також розвиток професійної компетентності [4, 5]. Окрім цього, важливо враховувати індивідуальні

та групові особливості при проведенні профілактичної роботи що надасть майбутнім фахівцям впевненості в собі та знизить їх тривожність і очікування невдач.

Профілактика професійного вигорання у майбутніх педагогів-дефектологів під час навчання може бути здійснювана через комплексний підхід, що включає різноманітні стратегії, серед яких значну роль відіграє забезпечення доступу здобувачів освіти до психологічної підтримки та консультування, під час якого вони можуть вільно обговорювати свої емоції, досвід та стресові ситуації, пов'язані як з навчанням, так і з практичними завданнями, які викликають у них негативні емоції, тривогу та роздратування. Організація тренінгів та семінарів з метою вивчення та впровадження ефективних стратегій управління стресом, включаючи методи релаксації, приведе як до покращення стану здобувачів освіти у сьогоднішній день, позитивно впливаючи на їх навчальну успішність, так і стануть у нагоді тоді, коли вони почнуть працювати, зустрівшись зі всіма викликами професії. Створення можливостей для практики та розвитку соціальних навичок, таких як емпатія, комунікабельність та здатність до співпраці допоможуть майбутнім фахівцям впоратися зі складними ситуаціями та конфліктами.

Сприяння розвитку навичок рефлексії, які допомагають здобувачам освіти усвідомлювати свої думки, почуття та дії, а також шукати конструктивні способи їх вирішення, призведе до своєчасної самодіагностики можливих ознак вигорання та їх корекції.

Підтримка навчального процесу з урахуванням задач профілактики професійного вигорання має забезпечити можливість зберігати баланс між навчанням, відпочинком та особистим життям, що сприяє зменшенню негативних стресів.

Ці підходи спрямовані на забезпечення того, щоб майбутні педагоги-дефектологи отримували не лише фахову освіту, але й навички та стратегії, необхідні для збереження свого психологічного благополуччя та задоволення від своєї професійної діяльності.

Література:

1. Білозерська С. Психічне здоров'я педагога як умова ефективної професійної діяльності. *Психічне здоров'я особистості у кризовому суспільстві*. Збірник тез II Всеукраїнської науково-практичної конференції (20 жовтня 2017 року) / упор. Н. М. Бамбурак. Львів : ЛДУВС, 2017. С. 33-39
2. Зайчикова, Т. В. «Професійне вигорання» педагогів – актуальна проблема сучасної школи. *Психологія у XXI столітті: перспективи*

розвитку: Матеріали VI Костюківських читань, Т. 2. Київ, 2003. С. 238-243.

3. Колтунович, Т. А. Особистісні детермінанти виникнення професійного вигорання у вихователів дитячих навчальних закладів. *Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. Київ : Видавництво «Фенікс», Т. XII: Психологія творчості. 2012. Вип. 15, ч. II. С. 158-170.

4. Назарук, Н. В. Психологічні засоби профілактики «професійного вигорання» вчителя: дис. ... канд. психол. Наук: 19.00.07. Івано-Франківськ, 2007. 320 с.

5. Щелкунова І. Профілактика професійного вигорання педагогічних працівників як умова створення безпечного освітнього середовища в період військового стану. *Джерело педагогічних інновацій*. №1. 2023. С. 117-121.

*Бугрим Валентин Володимирович,
академік, доктор філософії,
постнауковець, нейролінгво-
і медіаексперт, журналіст
та письменник
ORCID: 0000-0003-2148-1272*

ВЗАЄМОДІЯ ЛЮДИНИ Й ІНФОРМАЦІЇ НА ФЕНОМЕНАХ ІНТУЇЦІЇ, ПІДСВІДОМОСТІ ТА ІНФІЛЬТРАЦІЇ?

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4822/>

*ЩОСЬ у людині спалахнуло і мимовільно промайнуло;
та підказало без вагання її поліпшені діяння. В.Б.*

ПРЕВЕНТИВ. День довіри своїй інтуїції у світі відзначається 10 травня, головна мета якого спонукати людей дослухатися до свого внутрішнього голосу, довіряти природним інстинктам. *Адже інтуїцією можна назвати уміння зрозуміти щось негайно, без необхідності свідомого чи логічного міркування. Завдяки цьому потужному інструменту, люди приймають рішення, вирішують різноманітні проблеми та орієнтуються у складних життєвих реаліях.*

АКТУАЛЬНІСТЬ і ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ. Одне з важливо-цікавих джерел надходження інформації до людини, що, з-поміж інших, – це її інтуїція. Хоча інформація й інтуїція – два різних поняття, але вони

часто пов'язані між собою, тому й логічно саме їх взаємозв'язок досліджувати, чим ніхто не займався, ані у традиційній, ані – у постнауках. Здавалося б, що інтуїція вже перебуває всередині особи, у мозкові, і не підлягає інфільтруванню. Але – це не так, тому що будь-яка інформація по дорозі до мозку, де б вона не появлялася, проходить інфільтрацію, тобто стадію проціження. У сучасному інформаційному суспільстві, у часи інформаційного буму-потоків відомості у життєдіяльності людини відіграють одну з домінантних значущостей [2], тому вивчення зазначеної проблеми має науково-прикладне і теоретичне значення!

СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАЯВЛЕНОЇ ТЕМИ. На поняття «інтуїції», як такої, неординарні науковці звертали увагу. Але у даній статті розглядається взаємопов'язаний ланцюг: «інтуїція й інформація», тому немає смислу зазначати той, хоча і мінімальний список літератури із тієї теми. Оскільки подана наукова проблема не досліджувалася і, звісно, потужні пошуковики чи бібліотечка картотека нічого не віднаходять, тому зазначена література частково використовується як допоміжна [5-7; 10-14], а опирається автор на власні розробки і міркування [3]. Термін *«інфільтрація (інфільтрування) інформації» є новим у науці й означає процес надходження та проникнення її у сучасну людину з різних формальних і неформальних джерел (від медіа, соціальних мереж, інтуїції, внутрішніх органів, фауни і флори і т.д.) – у Головний мозок, Центральну нервову систему, частини організму, тіло загалом (аббревіатурою ПвСЛ).* Саме такий термін пропонується для означення нового явища і впроваджується в науковий обіг перше. Актуальність та новітність статті ґрунтується на надважливості інфільтрування інформації й унікальних ефектах, що виникнуть у людині, розуміння та усвідомлення яких кардинально поліпшує її життєдіяльність.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ. *Людська інтуїція – це внутрішнє відчуття чи спонтанне розуміння чогось без логічних або наочних (інших подібних) обґрунтувань.* Вона проявляється у здатності людини сприймати чи уявляти події, проблеми, ситуації, завдання, явища (інше), їх розв'язання або результати без аналітики чи опрацювання. Інтуїція може базуватися на досвіді, мудрості, підсвідомих знаннях, емоціях та інших факторах. Автор вважає інтуїцію таким своєрідним і унікальним наявним сенсором, який дає змогу відчувати або уявляти речі та головне їх проявляти, що недоступні спершу за допомогою звичайних сенсорів (зору, слуху, нюху, смаку, вестибулярності, дотику). Інтуїція може допомагати людині у прийнятті швидких рішень, розв'язанні проблем або передбаченні результатів. Інтуїція є складним явищем, яке дослідники психології і психіатрії, неврології прагнуть вивчають з різних точок зору, включаючи

еволюційну, когнітивну та соціальну, політичну психологію і філософію [9]. Ліпше б для неофілософії і нейролінгвокомунікації, постнауки загалом, оскільки їм – це оптимальніший предмет розгляду [1]!

Автор має кілька підходів до розуміння інтуїції: А. Певна ситуація чи проблема, або творчий пошук зумовлюють таке унікальне осяйвання. Б. Інтуїція є результатом миттєвого опрацювання накопиченої актуально-необхідної та змістовної інформації на підсвідомому рівні. В. Вона може бути квінтесентним проявом досвіду, знань, практики. Г. Інтуїція може бути об'єднальним виявленням інтелекту й мудрості. Д. Як своєрідне дежавю накопиченої інформації.

Поставимося запитанням: *Який же інформаційний механізм появи і прояву інтуїції?* До цих пір проблема залишається предметом дослідження і дискусій для науковців у різних сферах, таких як психологія, нейробіологія, філософія, когнітивістика, теорія інформації, комунікативістика [3; 10-14]. На авторське міркування щодо основи механізму інтуїції накладаються такі підходи:

1. Система несвідомого опрацювання інформації. У мозкові накопичуються великі обсяги інформації (за авторським підрахунком в умовах війни як мінімум нині 50 Гб лише за добу) і вони опрацьовуються несвідомо, що може продукувати інтуїтивні відчуття та прояв. 2. Емоції людини, її збудження, бути у захваті від когось/чогось зумовлюють виникнення такого осяйвання. Емоційний стан, емпатії можуть надавати людині суб'єктивні відчуття (особливо їх сплеск чи спалах) у різних життєвих ситуаціях або обставинах. Це може допомагати людині приймати правильні рішення, особливо тоді, коли раціональні обґрунтування відсутні і не передбачаються. 3. Накопичування і врахування великого обсягу інформації підсвідомістю. Інтуїція може появлятися як результат підсвідомої її аналітики, зокрема проблеми, пошуку, ситуації, явища (інше), які самі по собі сприймаються несвідомо. 4. Інтуїтивне мислення. Людині властиві різні типи мислення (логічне, художнє, аналітичне, математичне, інше), а також інтуїтивне. Тому можна вважати, що воно й продукує її, тобто постачає їй різні відчуття, ідеї або розв'язання проблеми чи завдання. 5. Сигнали невербальної комунікації, які постійно надходять й інфільтруються. Тобто – міміка, жести, поза, різні рухи, паузи, тональність, якісь вібрації тощо сприймаються підсвідомістю і продукують інтуїцію.

Отже, *інтуїція – це здатність розуміти або знати щось без явних логічних осмислень, обґрунтувань чи доказів.* Вона може виникати як внутрішнє відчуття, догадка або пряме сприйняття без необхідності усвідомленого мислення, підсвідомості аналітики відомостей або навіть спонтанної миттєвої сенсорики на ситуацію тощо; і може бути також

результатом досвіду, про що йшлося вище. *Інформація ж – це відображені у свідомості (тоді осмислені) й підсвідомості факти, дані або знання, які можуть бути передані, збережені чи опрацьовані мозком.* Інформація може отримуватися з різних джерел: медіа, соціальних мереж, книг, дослідів, розмов, відео, інтернету, документів і т.д. та може бути структурованою або неструктурованою, відкритою і латентною. Але: *інтуїція може впливати на спосіб, як ми сприймаємо та інтерпретуємо інформацію.* Приміром, інтуїтивне відчуття може спрямовувати рішення людини при опрацюванні відомостей за різних обставин або допомагати швидше оцінити ситуацію, особливо критичну, навіть якщо їх не вистачає для повноти розуміння. А з іншого боку, інформація може підтримувати або спростовувати інтуїтивні догадки. Тобто: *Зв'язок між інтуїцією та інформацією може бути таким, що вони доповнюють одне одну.* Інтуїція може допомогти людині швидше засвоювати та розуміти інформацію, а вона може підтримати її інтуїтивні відчуття чи сприяти зробити ліпші рішення на підставі наявних даних. Вони часто працюють разом для розуміння проблем, ситуацій, світу навколо нас, для покращення нашого життя.

НЕ ЦУРАЙМОСЯ ІНТУЇЦІЇ Й ІНФОРМАЦІЇ. Як помітно із всього зазначеного, інтуїція є складним явищем і її механізм включає в себе різноманітні аспекти психології, теорії і практики інформатики, когнітивістики, комунікативістики, внутрішньо-глибинних нейропроцесів, нейролінгвокомунікації [3; 5-7] та взаємодії із навколишньою дійсністю, зокрема з Природою, фауною і флорою.

Свідомість добре розуміє, тому раціонально діє.

А підсвідомість осяйває о т е, чого вона не знає!/? В.Б.

Оскільки часто вживається доречно поняття «підсвідомість» і без нього тут аж ніяк не обійтися, – то означимо її як складну частину психіки людини, яка діє поза сферою свідомості, але впливає на її поведінку, думки та емоції, фізичний стан – загалом *життєдіяльність*. Добре, що поняттям «підсвідомість» уже оперують різні класичні науки, зокрема психіатрія, психологія, філософія, деякі духовні вчення [3; 5-7; 10-14]. Підсвідомість можна вважати своєрідним латентним (прихованим) сховищем для непримусових думок, уявлень, фантазій і фентезі, бажань, пам'яті та відчуттів, які людина не може свідомо контролювати. І в цьому її унікальність та потужність! Бо підсвідомість може впливати на людську поведінку, навіть якщо це не усвідомлюється. Наприклад, постійні тривоги, страхи, особливо у воєнний час, підсвідомі переконання або упередження можуть формувати людське реагування на

критичні ситуації, особливо, коли є вагання щодо «Укриття». Підсвідомість завжди «казатиме», що себе треба берегти! Логічно вважати, що підсвідомість має концентровані репродуктивні функції, оскільки сприймає і зберігає все, що людина відчуває, бачить, чує, думає, мріє, інше. Саме тому в підсвідомості з часом накопичуються:

- Досвід, практика, компетенції чи інші дії, які стали автоматичними.
- Різні емоції, що не мали виходу через їх пригальмування.
- Потужні нереалізовані мрії, бажання, наміри тощо.
- Всебічні знання, ерудиція та багато чого іншого.

Якщо тінь є другом людини, а її силует як «zweite Ego», – то, образно кажучи, у тіні може приховано проявлятися й інтуїція. Автор розглядає тінь не як темінь, а як проекцію непрозорого суб'єкта на світле місце. Тобто спрямовучи промінь Сонця чи прожектора на людину, *можна виявляти, а, головне, корелювати заховану в тіні інтуїцію.* Пропоную самостійно зробити такий дослід.

Розуміння ролі підсвідомості допомагає людині краще пізнавати себе, свій психологічний стан у такий складний воєнний час, свої вчинки та реакції, необхідність допомоги ЗСУ! Спеціальні техніки, такі як гіпноз або медитація, йогістика, нейролінгвістичне програмування (NLP)/нейролінгвокомунікація [1]. (останнє – апробована на багатьох тренінгах та опублікована авторська розробка) можуть бути використані для доступу до підсвідомості або для зміни підсвідомих переконань і паттернів поведінки та діяльності [1; 3; 11]. Можна пригадати традиційні в санаторіях чи центрах реабілітації сеанси гіпносну, які проводяться для релаксації організму, поліпшення стану нервової системи чи фрустрації.

Як дослідник, класифікую, підсвідомість також на: А. «Туманну», коли те, що відбувається у глибинах психіки – невідомо/неоформлене. Б. «Напівпрозору», коли те, що відбувається у глибинах психіки – у щось уже оформлюється. В. «Межову», яка вже оформилася у щось. Г. «Прозора» – це та, що вже має «програму» думки, ідеї, поведінки, дії.

Вивчаючи інтуїцію і підсвідомість, в автора виникало резонне запитання: *А чи проходять вони інформаційну інфільтрацію, яка є лейтмотивом даного дослідження і першою конструктивно-пізнавальною та науково-популярною публікацією?* Згодом появляться й інші наукові друкування у міжнародних та всеукраїнських збірниках, виступи на конференціях! За інфільтрацію інтуїції вже сказано на початку статті. *А як бути щодо підсвідомості?* Так ось! Автор схильний вважати, що підсвідомість, як безпосередній латентний глибинний психічно-інтелектуальний процес, не проходить інформаційне інфільтрування –

саме через не опосередкований, а прямий свій прояв, хоча й малодосліджений. Крім ситуації під час наукових експериментів із підсвідомістю, коли вона зумовлюється чи ставиться у певні обставини за допомогою різних методів і способів, електронних пристроїв, зокрема електроенцефалографа. Та повернімося до інтуїції і запитаємо: *А де вона живе?* Оскільки інтуїція базується на невідомих аспектах свідомості, тобто доміантій підсвідомості та навколишній дійсності, мисленневому і віртуальному світі – то можна припустити, що вона «мешкає» десь між ними, назвемо це – як «уявореальний простір» або «уявореальність». Тлумачення інтуїції науками (філософією, психологією, біологією, нейрофізіологією, психіатрією) [3; 10-14] також зумовлюють її різне «проживання». Так, психологи вважають, що інтуїція може бути пов'язана з підсвідомим розумінням і сприйняттям ситуацій [3; 7; 14]. Авторська та інші теорії вказують на те, що інтуїція базується на невідомих аспектах свідомості та навколишнього середовища, які не завжди можуть бути свідомо сприйняті [3; 7; 14]. Деякі дослідження вказують на те, що інтуїтивні рішення можуть ґрунтуватися на накопиченому досвіді, підсвідомих сигналах та швидкому їх опрацюванні в мозкові [3; 11]. Є підходи розуміння її виникнення як відповіді на накопичені проблеми і завдання, які треба розв'язувати і вона це робить швидко й ефективно. Через те, що інтуїція розглядається як надскладний психічно-глибинний процес, що включає різні аспекти свідомості та підсвідомості, тому й точно визначити, де саме "живе" інтуїція, дуже складно, оскільки вона може базуватися на різних психологічних та нейрологічних механізмах і у різних відсіках Головної кори мозку!?. Авторський підхід і аргументацію її «мешкання» зазначено у статті вище, зазначивши новим терміном – «уявореальність».

Інтуїція відіграла значущу роль в життєдіяльності багатьох видатних людей.

Зокрема Луї де Бройль, французький фізик, один із творців сучасної квантової механіки зазначав: «Я, зокрема, маю на увазі такі суто особисті здібності, такі різні у різних людей, як уяву й інтуїція. Уява, що дозволяє нам уявити собі відразу частини фізичної картини світу наочно, що виявляє деякі її деталі, інтуїція, несподівано розкриває нам в якомусь внутрішньому прозріння, що не має нічого спільного з великоваговим силогізмом, глибини реальності, є можливостями, органічно притаманними людському розуму, вони грали і повсякденно грають істотну роль в створенні науки. Завдяки цим стрибків здійснюються великі завоювання розуму» [3; 8].

Ще кілька прикладів. Ув історії музики чимало випадків, коли ідея приходила до композитора в найнесподіваніший момент, уві сні. Приміром, Джузеппе Тартіні якось побачив уві сні диявола, який грав на скрипці чудову мелодію. Прокинувшись, він хутко записав її і надалі використовував для одного зі своїх найзнаменитіших творів: скрипкової сонати "Диявольські трелі" [3; 8].

Цікавий випадок стався з геніальним винахідником електро- і радіотехніки Ніколою Теслою, коли під час прогулянки йому раптово спало на думку розв'язання однієї принципової технічної проблеми. Він йшов у бік заходу сонця і читав вірші; тоді ж думка, подібно до спалаху блискавки, осяяла його; й ідея електромотора саме на змінному струмі (а це – світове відкриття. В.Б.) прийшла до нього як одкровення. Він стояв, поринувши у транс, намагаючись пояснити собі це бачення. Образи, які постали перед розумовим поглядом Ніколи Тесли, були виразними [3; 8].

Авторитені науковці вивчали (в основному, на собі) і визнавали наявність інтуїції, про що частково вже згадано. Та – варто ще додати. Важливий і цікавий погляд лавреата Нобелівської премії Альберта Ейнштейна на творчість фізика-теоретика і його судження про власну діяльність. Видатний науковець вважав, що не існує ніякого індуктивного методу, який міг би вести до фундаментальних понять фізики. Та гіпотеза може бути "навіяна" емпіричними фактами, але не є безпосередньо виводимими з них, бо інакше вона не була б гіпотезою. Вчений може і повинен вільно створювати різні гіпотези для пояснення спостережуваних явищ. Мова ж про те, яка з висунутих гіпотез повинна бути прийнята, а яка відкинута, вирішується емпіричної перевіркою наслідків, що впливають із них [3]. Цієї настанови фізик-теоретик дотримувався у своїй науковій діяльності. Вихідні положення його теорії відносності сформульовані не як індуктивні узагальнення дослідних даних (хоча він враховував емпіричні факти при її створенні), а вони були продуктами як "винаходи", "припущення", тобто результатом інтуїції. Альберт Ейнштейн говорив своєму колишньому однокурсникові Якобу Ерато, що думка про відносність одночасності з'явилася у нього в результаті раптової інтуїтивної здогадки [3]. Одного ранку він прокинувся і раптом зрозумів, що події, які для одного спостерігача відбуваються одночасно, можуть бути неодноразовими для іншого. Як зазначав М. Вертгеймер на підставі бесід із А. Ейнштейном, до уявлення про те, що швидкість світла (300 000 км/сек) є граничною щодо поширення сигналів, він прийшов також інтуїтивно. (Отут би підказати йому термін «уявореаль». В.Б.). Зі спеціальної та загальної теорії відносності через логіко-математичну

дедукцію отримані наслідки, зіставні з даними спостережень і експериментів та підтверджені цими результатами. А. Ейнштейн вважав, що на практиці можна перевірити теорію, але немає шляху від досвіду до теорії! Разом із тим, шлях від чуттєвого досвіду до теоретичних понять існує – це шлях інтуїції, бо саме інтуїція (а не логіка) пов'язує їх. *"Якщо не згрішити проти логіки, – говорив А. Ейнштейн, – то взагалі не можна ні до чого прийти". "Справжньою цінністю є по суті, тільки інтуїція" [9, 17]. У нього був ще й такий метод – ситуації: Він розміщував себе на кінчик променя і летів із ним у Всесвіт. Ймовірно, що саме так відкрита теорія відносності та інші реальні гіпотези, підтверджені сучасною наукою!*

Видатний британський математик і філософ Бертран Рассел, основоположник англійського неореалізму та неопозитивізму, засновник сучасної філософії логічного аналізу, відзначав, що іноді його спроби проштовхнути силою волі хід творчої праці виявлялися марними, і він переконувався в необхідності терпляче очікувати підсвідомого визрівання ідей, що було результатом напружених роздумів. *"Коли я працюю над книгою, – писав він, – я бачу її уві сні майже щочоночі. Не знаю, чи виникають при цьому нові ідеї, або пошваляються старі, часто я бачу всі сторінки і можу уві сні прочитати їх" [8;].*

Видатний американець Стів Джобс назавжди увійде в історію нового підприємництва, маркетингу та мистецтва комунікацій, оскільки став однією із найзнаковіших постатей в ІТ-бізнесі за останні 50 років. Він заснував найбільшу в світі комп'ютерну компанію «Apple» і компанію «Pixar», яка переписала історію анімаційної сутності. Разом із українцем Стівом Возняком, створено один із перших комерційно успішних персональних комп'ютерів. С. Джобс змінив спосіб людського спілкування, зробивши багато відкриттів за такий короткий час свого життя. *Геніальний винахідник, бізнесмен і промисловий дизайнер Стівен Пол Джобс заповідав вірити у свою інтуїцію і вчитися у найкращих людей «...Не витрачайте відпущений вам час на те, щоб жити чужим життям... майте сміливість прислухатися до серця й інтуїції. Якимось чином вони знають, ким ви хочете стати. Все інше вторинне" [4].*

Варто визначити прагматику інтуїції, яка проявляється через інфільтрацію в людині, бо може даватися взнаки на всебічних рівнях і у різних сферах життя:

1. Сприяння у розв'язанні проблем чи завдання, коли осягається якесь оптимальне їх вирішення.
2. Сприяння в екстремальних ситуаціях, тобто допомагає прийняти швидко ефективніше рішення, навіть якщо людина не може конкретно визначити як діяти або пояснити причини

свого вибору. Саме так може відбуватися в критичних ситуаціях у пожежників, льотчиків, розвідників. 3. Відчуття інтуїцією ризику може попереджати ймовірні небезпеки, навіть коли конкретні факти або ситуація – неочевидні. 4. Прояви у міжособистій взаємодії, коли інтуїція може допомагати відчувати настрій та ймовірні емоції людей, навіть, якщо, – це ще не проявляється або коли такі сигнали неявно виражені сенсорикою. Приміром, у бойових мистецтвах. Запитую про таку ситуацію колегу по шахових клубах «Білий ферзь» і «Хід конем» (які очолюю у павільйонах біля Фестивального на Троєщині і у Центральній бібліотеці Деснянського району м.Києва) экс-чемпіона України, панадобродія В.Ш.: *Так, я інколи відчуваю інтуїтивно, коли наносити удар або якщо очікувати його мені!* До речі, шахісти також відчувають інтуїтивно деякі ходи, що було характерно для видатних чемпіонів світу із класичних шахів Михайла Таля (8-й) і Гаррі Каспарова (13-й). Та й сам інколи інтуїтивно ризикує на шахових турнірах. Хоча тут потрібне – логіка + інтуїція! 5. Сприяння пізнанню невідомих ситуацій. Тут інтуїція може допомагати до адаптації у нових обставинах, визначати вектори орієнтації та найбільш оптимально-ефективні дії людини. 6. Інтуїція притаманна творчості, тобто може виявлятися у креативних моментах, коли особистість пише неочікувані твори поезії і прози, чи мистецькі картини. Також у мистецтві інтуїція, як і у красному письменстві, композиторстві/ музиці сприяє осяянням ідеєю, сюжетом, персонажами, композицією чи вибором ним або дизайнером колористики.

Як поет і прозаїк, можу зазначити про інтуїтивні відчуття при написанні творів. Наприклад, коли починав писати цю статтю, на початку не було епіграфа. Але ж склалася добра традиція, що у всіх моїх матеріалах є епіграфи і навіть поетичні квінтесенти певних ситуацій чи понять. 10 березня (2024 р.), після нічної «Тривоги» вже не спалося. Взяв олівець, блокнот завжди під боком і появилися перші рядки про інтуїцію і підсвідомість: *Щось у людині спалахнуло і мимовільно промайнуло; Свідомість добре розуміє, тому раціонально діє.* І, буквально, за хвилину написано епіграфи, навіть без редагування. А як таке сталося? У поета, який працює над твором, у голові (точніше в мізках), свідомо засіли деякі думки, тоді вони, приміром, коли він уже спить, вони осідають у підсвідомість, де праця триває. А потім, коли взяв олівець, рядки вилилися на папір. Та, ясна річ, письменнику необхідно знати, хоча б основи поетичної творчості: римування, ритмомелодіку, жанри, розумітися на образах, метафорах, епітетах і мати великих словарний запас, які поселяються у його свідомості/підсвідомості! Завдяки інтуїції прозаїк/поет може відчути як розвивати сюжет або

виписувати персонажів, навіть не маючи абрису. А у мистецтві вона може допомогти художнику вибрати персонаж, текстуру, композицію, кольори, пейзаж. У науці дослідник може використовувати інтуїцію для формулювання гіпотез або розв'язання складних проблем. Тобто: Інтуїція має важливу роль у творчості, незалежно від її видів і форм (жанрів): літературі, мистецтві, музиці, науці тощо. Інтуїція допомагає творцеві відчувати, зрозуміти або відтворити щось, яке може бути складним або непередбачуваним і навіть спершу незрозумілим для свідомості.

Отже, інтуїція може бути важливою частиною творчого процесу, проте вона часто поєднується з раціональною аналітикою і вивченням матеріалу. Автор може відчувати, що йому треба робити, але використовувати інтуїцію разом з логікою, щоб визначити найкращий спосіб реалізації своєї ідеї у сюжеті чи повісті, романі тощо. *На мою думку, це – найкращий підхід у творчості – інтуїтологія!* Загалом же – інтуїція є важливим інструментом у творчості, що допомагає письменнику, митцю, журналісту, композитору виражати себе і створювати щось помітне, нове та оригінальне!

Оскільки лейтмотивом матеріалів дослідження «Взаємодія людини й інформації...» є також вплив на психо-емоційний стан, появу навіть захворювань – то запитую в ШІ: *Як інтуїція діагностує хвороби чи захворювання?* Відповідає: «Інтуїція може бути корисним елементом в медичній практиці, але важливо розуміти, що вона не є науковим чи об'єктивним методом діагностики хвороб. Інтуїція – це підсвідоме відчуття або розуміння, яке може виникати на основі досвіду, знань та сприйняття суб'єкта. У деяких випадках медичні фахівці можуть відчувати або підійти до діагнозу на основі свого інтуїтивного розуміння ситуації пацієнта. Наприклад, лікар у змозі виявити певні ознаки або симптоми, які вони раніше спостерігали у пацієнті з певним захворюванням. Це може викликати в них підсвідоме відчуття або "інтуїтивне" розуміння того, що цей пацієнт також може мати подібне захворювання. Однак важливо зауважити, що *інтуїція не завжди є точним або надійним інструментом*, і вона може бути, так би мовити, суб'єктивною. Для точної діагностики, зазвичай, використовуються об'єктивні методи, такі як клінічні та лабораторні дослідження, образне обстеження (наприклад, рентгенівське або магнітно-резонансне зображення) та інші спеціалізовані процедури. *Інтуїція може служити як додатковий елемент для розуміння ситуації пацієнта, але вона не повинна бути єдиною підставою для встановлення діагнозу або прийняття медичних рішень.* Інтуїція – це складний процес, який може включати в себе різні аспекти, такі як підсвідоме сприйняття, досвід, емоційність та розуміння ситуації. У медичному аспекті, інтуїція

може допомагати лікарям визначити захворювання, але – це, зазвичай, відбувається в контексті їх загального досвіду та знань про медицину. Інтуїція може діяти профілактично, тобто попереджати про різні фізичні проблеми людини або вказувати на потребу релаксації чи відпочинку і навіть лікування». (Курсив та мінімальне редагування тавтології і пунктуації Ш. В.Б.).

Як дослідник, диференцією стадії інтуїції також ще на:
А. Концентрація, коли вона збирає себе з усього накопиченого (досвіду, знань, емоцій тощо). *Б. Зародження*, коли щось невідоме ще появляється у глибинах психіки. *В. Акумуляції*, коли вже щось оформлюється в якесь. *Г. Визрівання*, коли вже щось сформулювалося. *Д. Прояв*, коли те щось і якесь уже сплигло осяйванням у думку, ідею, вчинок, дію. Як ніби «Яблуко» в геніального Ісаака Ньютона, що падає, правда, він без отого вигуку «εὕρηκα/Εвриκα!» грецького генія Архімеда, хто заявив «Основний закон гідростатики». Та англієць відкриває – «Закон всесвітнього тяжіння», що між будь-якими двома тілами діє сила взаємного притягання, що прямо пропорційна добутку мас цих тіл і обернено пропорційна квадрату відстані між ними!

А чи діє тяжіння/гравітація між інтуїцією і підсвідомістю – це ще одна проблема, що потребує окремого вивчення фізиками й нейробіологами!? Попередньо можу висловити авторське міркування, що між ними діє психоінфогравітація!?

І мене, й інших, особливо постнауковців, звісно, цікавить: *А як же виглядає інтуїція? Як дізнаватися, що це – саме вона і є? Оскільки інтуїція – це дуже складний глибинний психічний процес, – то його важко описати чіткою «картинкою». Мережа дає розмиті або сюрреалістичні образи, а, може, – вони якраз і є адекватні? Іноді люди описують інтуїцію як "шосте відчуття" (правда, як ще рахувати?) або як "внутрішній компас", який подає їм важливі відомості, не завжди доступні раціональному розумінню. Адже інтуїтивні відчуття можуть виникати у формі спонтанних ідей, натяку, передчуття або сильної сенсорики впевненості в правильності такого вибору чи дії. Моє опитування знайомих (березень 2024 р.) засвідчило, що дехто може відчувати інтуїцію навіть фізично: моментальне збудження, теплота по тілу, «внутрішній голос», якась дратівливість, дискомфорт у животі, певний несвідомий порух, сконцентрований погляд, «перебування у собі». Автор розглядає інтуїцію також як своєрідний GPS, оскільки така навігація підказує людині певний вибір, шлях або рішення, навіть коли для цього немає очевидних раціональних обґрунтувань. ВИСНОВКИ. Прояви феноменів інтуїції, підсвідомості та інфільтрування можуть*

бути неоднаковими – індивідуальними для і в кожної людини, виявлятися різноманітними способами для людей, оскільки залежать від її/їх особистих характеристик, досвіду, мудрості, фаху, статусу, компетенцій, знань, умов праці, комунікацій у родині, колективі, суспільстві – загалом діяльності та життя ... **ДОСЛУХАЙМОСЯ І РОЗВИВАЙМО СВОЮ ІНТУЇЦІЮ!**

Джерела і література:

1. Бугрим В. В. Нейрокомунікація в журналістській діяльності й освіті // Вісник Київського університету ім. Тараса Шевченка / В. В. Бугрим // Серія: Журналістика. Вип. 2. К., 1995. С. 85-95.
2. Бугрим В. Інформація в життєдіяльності людини у війну / Валентин Бугрим // [Інтернет-ресурс – Портал «Постнаука: досягнення і відкриття»] / Режим доступу: <https://www.facebook.com/groups/> (Дата звертання 11 березня 2024 р., з екрана).
3. Бугрим В. Дослідження. Нові явища, проблеми та конструкти «Взаємодії людини й інформації». Інтуїція на службі людини / Валентин Бугрим // ЯРМАРОК. Сумська обласна щотижнева незалежна газета. 2024. 21 березня. № 12. С. 4.
4. Джобс С.: "Смерть – це, напевно, найкращий винахід Життя" / Стів Джобс // [Інтернет-ресурс – life.pravda.com.ua/person] // Історична правда] / Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/person/2011/10/6/87072/> (Дата зверт. 21 березня 2024 р.).
5. Канеман Д. Чи можемо ми довіряти нашій інтуїції? / Деніел Канеман // Alex Voorhoeve: Бесіди про етику. Oxford University Press, 2009.
6. Канеман Д. Лекція об інтуїції / Даниел Канеман // You Tube. 2015. Архівовано 11 квітня 2022 р. (Дата звертання 21 березня 2024 р., з екрана).
7. Доррер М. Г. Психологическая интуиция искусственных нейронных сетей / М. Г. Доррер. Дисертація... // Архівна копія від 25 березня 2009 р. на Wayback Machine. 1998; Доррер М. Имитация психологической интуиции с помощью искусственных нейронных сетей / Доррер Михаил // [Інтернет-ресурс] / Режим доступу: <https://psyfactor.org/lib/dorrer-0.htm> (Дата звертання 21 березня 2024 р.).
8. Інтуїція і наукова творчість // [Інтернет-ресурс – [MegaLib.com.ua](http://ni.biz.ua)] / Режим доступу: http://ni.biz.ua/11/11_7/11_76872_intuitsiya-i-tvorchestvo.html (Дата звертання 21 березня 2024 р.).
9. Кармін А. С. Наукове мислення та інтуїція: ейнштейнівська постановка проблеми // Наукова картина світу. Логіко-гносеологічний аспект. К.,1983; А також: ІНТУЇЦІЯ // [Інтернет-ресурс – ni.biz.ua] / Режим доступу: http://ni.biz.ua/6/6_6/6_64168_intuitsiya.html

10. Поліщук О. П. Інтуїція: природа, сутність, евристичний потенціал. К.: Парапан, 2010. 228 с.
11. Соляник К.О. Подсознание и интуиция: что подсказывает ваш внутренний голос / К.О. Соляник. Харьков: Книжный Клуб «Клуб Семейного Досуга». 2012. 320 с.
12. Тюріна Т. Г. Інтуїція: синергетичний підхід / Тамара Георгієвна Тюріна. Львів: СПОЛОМ, 2010. 136 с.
13. Sosa E. Rational Intuition: Dealer on its Nature and Epistemic Status / Philosophical Studies, vol. 81, pp. 151-162.
14. Dorrer M.G., Gorban A.N., Kopytov A.G., Zenkin V.I., Psychological Intuition of Neural Networks. Proceedings of the 1995 World Congress On Neural Networks, A Volume in the INNS Series of Texts, Monographs, and Proceedings. Vol. 1. 1995. S. 193-196.

*Гладка Євгенія Юріївна,
студентка, Національний
університет «Одеська
юридична академія»
ORCID: 0009-0003-9504-0039*

*Науковий керівник:
Ташилатов Вячеслав Абдуллайович,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології,
Національний університет
«Одеська юридична академія»*

ПЕРЕДУМОВИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДЕЗАДАПТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО УМОВ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4851/>

Дослідження проблем адаптації вже тривалий час відносяться до таких питань, що мають високу затребуваність і вивчаються в контексті усіх сфер життєдіяльності людини. В умовах затяжної російсько-української війни особливої актуальності набуло вивчення причин соціально-психологічної дезадаптації представників особового складу Збройних Сил України, з подальшим впровадженням відповідних заходів запобігання негативних наслідків. Військова служба загалом характеризується наявністю значної кількості стрес-факторів, зокрема майже постійною прямою загрозою для життя. При цьому особливості

реагування на таку незвичну, неадекватну для звичних адаптивних механізмів психіки ситуацію, можуть варіюватися в залежності від особистісних особливостей кожної окремої людини, її акцентуацій характеру, минулого досвіду, генетичних схильностей до певних психічних відхилень.

В свою чергу неналежний рівень адаптованості новобранців-строковиків потягне за собою зниження успішності засвоєння необхідних для військової служби соціальних компетентностей і досвіду. Нехтування морально-психологічним станом військовослужбовців може призводити як до деструктивних процесів і явищ в суспільному функціонуванні армійського середовища, так і до підвищення рівня суїцидального ризику серед військових з подальшими небойовими втратами [7].

Серед основних змін, до яких вимушені пристосовуватися військовослужбовці, виділяють: необхідність чіткого дотримання статуту, дисципліни та субординації, несення гарнізонної, вартової та внутрішньої служби; відсутність можливості часто бачитися і контактувати з близькими людьми; великий обсяг нових військових знань і навичок, які молодий солдат повинен опанувати протягом короткого проміжку часу [1]. Також до факторів, які обтяжують розвиток у військовому середовищі можна віднести завищені очікування з боку командирів до солдата і результатів його діяльності, загальна службова перевантаженість, ускладнені міжособистісні взаємовідносини (конкуренція, недоброзичливість) [7].

Усереднений профіль новобранця, який має підвищену схильність до розладів, а отже – до соціально-психологічної дезадаптації, представлений наступними характеристиками: 1) наявність комплексу неповноцінності й низької самооцінки, які є причиною негативізму й боязкості до більш успішних колег, що в свою чергу може потягнути за собою розвиток депресивних станів і прояв неефективних психологічних захистів; 2) знижена толерантність до фрустрації – виражені глибокі переживання через незадоволення власних потреб та інтересів, нервозність і дратівливість з цього приводу; 3) Боязкість, сором'язливість, тривожність, нерішучість, які заважають у пристосуванні до нових ситуацій та прийнятті невизначеності; 4) недостатній рівень розвитку здатності до психологічної і фізичної мобілізації, вольова невитривалість, нездатність витримувати напругу; 5) підвищена потреба в захисті і заступництві з боку старших колег, прояв пасивної підпорядкованості через несформованість впевненості у власних силах [2, с. 116].

Закономірним явищем на полі бою є бойовий стрес та страх, які можуть бути викликані як окремо певними чинниками, так і декількома в сукупності, а саме: недостатність досвіду, слабкий рівень натренованості

й бойової підготовки, невпевнений і непрофесійний чи надто вимогливий командир, недостатній зв'язок і рівень довіри між військовослужбовцями. Довготривале відчуття страху є значним стресогенним фактором, який провокує появу загального відчуття виснаження, апатії, звуження сприйняття, зниження когнітивних здібностей та інших ознак бойового стресу [4, с. 38-39].

Тому оптимізація соціально-психологічної адаптивності військовослужбовців повинна проводитись за такими напрямками роботи, які сприятимуть формуванню оптимальних форм поведінки для проходження служби і виконання службово-бойових завдань, набуттю знань щодо саморегуляції та самодопомоги, опанування навичок ефективної комунікації та психологічної первинної взаємодопомоги, попередженню і подоланню суїцидальних тенденцій. При цьому важливо враховувати індивідуальний підхід і підлаштовувати корекційну роботу під особливості особистості й життєвого досвіду кожного новобранця [3].

Контроль реального стану справ і здійснення обґрунтованого індивідуального психологічного впливу на кожного воїна досягається шляхом впровадження у повсякденне функціонування вимог документів за напрямом морально-психологічного забезпечення. При чому володіти певним рівнем знань психодіагностичної підготовки й низкою навичок розв'язання конфліктних ситуацій повинні не лише офіцери напряму морально-психологічного забезпечення, а й усі військовослужбовці начальницької ланки. Військові керівники мають сприяти поступовому розвитку особистісної мотивації підлеглих, уважно ставитись до усіх аспектів армійського життя, що забезпечить можливість вчасного виявлення негативних психологічних явищ і тенденцій (як ознаки суїцидальної поведінки, зокрема) [5, 6, 7].

Список використаної літератури:

1. Військова психологія і педагогіка: підручник для військових вузів / Б. М. Олексієнко, Д. В. Іщенко, О. Д. Сафін. – Хмельницький: Вид-во Академії ПВУ, 2017. 562 с.
2. Кокур О. М., Агаєв Н. А., Пішко І. О., Лозінська Н. С. Основи психологічної допомоги військовослужбовцям в умовах бойових дій: Методичний посібник. – К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2015. – 170 с.
3. Колесніченко О. С., Мацегора Я. В., Приходько І. І. Психологічна само- та взаємодопомога військовослужбовців Національної гвардії України в умовах ведення бойових дій: посіб. / за ред. І. І. Приходька. Харків: НА НГУ, 2016. 108 с.

4. Комар З. Психологічна стійкість воїна : підручник. Київ, 2017. Режим доступу: http://shron1.chtyvo.org.ua/Komar_Zoran/Psykholohichna_stiikist_vo_ina.pdf
5. Методичні рекомендації “З психологічної підготовки військовослужбовців Збройних сил України щодо формування стресостійкості до дій в умовах різкої зміни бойової обстановки (січень, 2021) ТП 7-00(72)01.01 [такт. публ.] Головне управління морально-психологічного забезпечення Збройних сил України.
6. Морально-психологічне забезпечення військ (сил) в об’єднаних операціях : доктрина, затв. Начальником Генерального штабу ЗСУ від 27.10.2020 р.
7. Ярмуратій, К. А. Соціально-психологічна адаптація військовослужбовців до військової служби / К. А. Ярмуратій // Інсайт : психологічні виміри суспільства : матер. міжнар. конф. / ред. кол.: І. С. Попович, С. І. Бабатіна, І. Р. Крупник та ін. – Херсон : ВД «Гельветика», 2019. – Вип. 1(16). – С. 309-311. URL:<http://ekhsuir.kspu.edu/handle/123456789/8820>

*Ташматов Вячеслав Абдуллайович,
кандидат психологічних наук,
Національний університет
«Одеська юридична академія»
ORCID: 0000-0002-3786-9004*

*Бойко Єлизавета Віталіївна,
Національний університет
«Одеська юридична академія»
ORCID: 0009-0000-4699-7115*

МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ СТЕРЕОТИПІВ ТА УПЕРЕДЖЕНЬ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4813/>

Конкретні штампи в суспільстві дуже поширені в 21 сторіччі. Спрощене уявлення про щось формує механізм психіки людини, який відображає дійсність поведінки. Упередження є способом вираження непродуманих або прийнятих з обмеженими доказами стереотипів. Утворення когнітивного процесу у більшості соціальних груп складають стереотипування.

Отримуючи велику кількість інформації через удосконалення нових технологій засобами провідних джерел інтернету, реклами та телебачення, сучасна особа не фільтрує дійсність її відображення. Стереотипи визначають моральні устої окремого громадянина, обмежуючи його дійсне уявлення про життя. Кожна людина є унікальною. Основні характеристики упередження виражаються за присутніми ознаками підозрілого ставлення до оточуючих, недовірі, уникненню комунікації в суспільстві.

Аналізуючи твердження Тодда Нельсона про конкретизацію упередження, його особливістю є вираження негативних емоцій через соціальну дистанцію в ділових взаємовідносинах, міжнародному партнерстві, униканню фізичних контактів. Соціальний стереотип є основним джерелом упередження. Поняття соціального стереотипу ввів вперше У. Ліпман. Сталі моделі поведінки, які мають стійку повторюваність іноді йменують стереотипами. Основними характеристиками соціального стереотипу є однорідність, несуперечність, погодженість та схематичність. Поділяючий суб'єкт стереотипів характеризує стереотип з боку неточності, хибно вважаючи що якась риса належить без винятку всім членам відповідної групи. Тенденція ототожнення властивостей не є постійною рисою, наявною всім [3, с. 5].

Провідними шляхами формування стереотипів є :

- процес енкультурації (першочергово виокремлюють формування груп стереотипів категорії людей, що передаються з покоління в покоління);
- виникнення стереотипів в психології при особистих контактах відповідних груп та категорій ,що несуть відбиток на становлення особи в цілому;
- авторитетність більшості джерел інформації (ЗМІ), формуючи остаточну уяву людини.

Пропонуємо розглянути декілька варіантів становлення терміну стереотипу в повсякденному житті. Походження слова походить від грецького «твердий» та «відбиток», який вперше використався у типографській справі, де стереотип розуміється як копія, кліше ,друкована форма. Таке поняття шириться в сучасній соціальній теорії та психології, маючи різне методичне значення [4, с. 149].

Упередження є синонімом стереотипу. Аналізуючи словник української мови, термін упередження трактується як умовна хибна думка про щось, що складається відповідно до конкретного об'єкта чи суб'єкта,

без прямого ознайомлення з ними, на першочерговому неперевіреному власно уявленні, маючи кінцеві наслідки про їх відображення [6, с. 457].

За суб'єктом стереотипи поділяються на індивідуальні та групові. Індивідуальні стереотипи відносяться тільки до однієї людини. Вони можуть бути отримані внаслідок негативного або позитивного досвіду. Групові стереотипи – це досить велика категорія, сюди входять і політичні, й етнічні, й гендерні стереотипи, що супроводжують суспільство загалом. За змістом афективного компоненту стереотипи бувають позитивні та негативні. Позитивні стереотипи – це сприятлива суб'єктивна оцінка групи, яка зазвичай сигналізує про перевагу даної групи над іншими, тобто позитивні риси в перебільшеному вигляді схематично переносяться на всю спільноту. Негативні риси формуються за схожою з позитивними стереотипами схемою, але виключно в гіпертрофованому негативному вигляді. За змістом стереотипи поділяються на: професійні – узагальнені образи типових представників певних професій, фізіогномічні – ґрунтуються на визнанні зв'язку між зовнішністю та рисами характеру, етнічні – фіксують взаємини між етнічними групами, пов'язані з національним характером. За типом соціальної групи визначають: гендерні, соціальні, релігійні, політичні, етнічні/національні, расові, професійні, регіональні, державні. Теоретичний аналіз стереотипів особистості формується через історично-культурний досвід і виникає під час міжособистісного пізнання. Механізм формування стереотипізації базується на трьох компонентах: когнітивному (думки), афективному (емоційний стан) та поведінковому (реакція). Теоретичний аналіз дозволяє зробити висновок про необхідність більш глибокого дослідження проблеми професійних стереотипів та процесу стереотипізації.

Список використаних джерел:

1. Васютинський В. О. Чоловіче або жіноче чи і жіноче, і чоловіче? // Психолог. – 2003. – №35. – С. 5-8.
2. Психологічний словник / авт.-уклад. В. В. Синявський, О. П. Сергеєнкова ; за ред. Н. А. Побірченко. Київ : Науковий світ, 2007.
3. Lippman W. Public Opinion. – New York, London: The Free Press. A Division of Macmillan Publishing Co., Inc. New York ; Colier Macmillan Publishers, London, 1949. 268 p.

*Ташилатов Вячеслав Абдуллайович,
кандидат психологічних наук,
Національний університет
«Одеська юридична академія»
ORCID: 0000-0002-3786-9004*

*Гладка Євгенія Юрїївна,
Національний університет
«Одеська юридична академія»
ORCID: 0009-0003-9504-0039*

ПЕРЕДУМОВИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДЕЗАДАПТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО УМОВ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4819/>

Дослідження проблем адаптації вже тривалий час відносяться до таких питань, що мають високу затребуваність і вивчаються в контексті усіх сфер життєдіяльності людини. В умовах затяжної російсько-української війни особливої актуальності набуло вивчення причин соціально-психологічної дезадаптації представників особового складу Збройних Сил України, з подальшим впровадженням відповідних заходів запобігання негативних наслідків. Військова служба загалом характеризується наявністю значної кількості стрес-факторів, зокрема майже постійною прямою загрозою для життя. При цьому особливості реагування на таку незвичну, неадекватну для звичних адаптивних механізмів психіки ситуацію, можуть варіюватися в залежності від особистісних особливостей кожної окремої людини, її акцентуацій характеру, минулого досвіду, генетичних схильностей до певних психічних відхилень.

В свою чергу неналежний рівень адаптованості новобранців-строковиків потягне за собою зниження успішності засвоєння необхідних для військової служби соціальних компетентностей і досвіду. Нехтування морально-психологічним станом військовослужбовців може призводити як до деструктивних процесів і явищ в суспільному функціонуванні армійського середовища, так і до підвищення рівня суїцидального ризику серед військових з подальшими небойовими втратами [7].

Серед основних змін, до яких вимушені пристосовуватися військовослужбовці, виділяють: необхідність чіткого дотримання статуту, дисципліни та субординації, несення гарнізонної, вартової та внутрішньої служби; відсутність можливості часто бачитися і контактувати з близькими людьми; великий обсяг нових військових знань і навичок,

які молодий солдат повинен опанувати протягом короткого проміжку часу [1]. Також до факторів, які обтяжують розвиток у військовому середовищі можна віднести завищені очікування з боку командирів до солдата і результатів його діяльності, загальна службова перевантаженість, ускладнені міжособистісні взаємовідносини (конкуренція, недоброзичливість) [7].

Усереднений профіль новобранця, який має підвищену схильність до розладів, а отже - до соціально-психологічної дезадаптації, представлений наступними характеристиками: 1) наявність комплексу неповноцінності й низької самооцінки, які є причиною негативізму й боязкості до більш успішних колег, що в свою чергу може потягнути за собою розвиток депресивних станів і прояв неефективних психологічних захистів; 2) знижена толерантність до фрустрації – виражені глибокі переживання через незадоволення власних потреб та інтересів, нервозність і дратівливість з цього приводу; 3) Боязкість, сором'язливість, тривожність, нерішучість, які заважають у пристосуванні до нових ситуацій та прийнятті невизначеності; 4) недостатній рівень розвитку здатності до психологічної і фізичної мобілізації, вольова невитривалість, нездатність витримувати напругу; 5) підвищена потреба в захисті і заступництві з боку старших колег, прояв пасивної підпорядкованості через несформованість впевненості у власних силах [2, с. 116].

Закономірним явищем на полі бою є бойовий стрес та страх, які можуть бути викликані як окремо певними чинниками, так і декількома в сукупності, а саме: недостатність досвіду, слабкий рівень натренованості й бойової підготовки, невпевнений і непрофесійний чи надто вимогливий командир, недостатній зв'язок і рівень довіри між військовослужбовцями. Довготривале відчуття страху є значним стресогенним фактором, який провокує появу загального відчуття виснаження, апатії, звуження сприйняття, зниження когнітивних здібностей та інших ознак бойового стресу [4, с. 38-39].

Тому оптимізація соціально-психологічної адаптивності військовослужбовців повинна проводитись за такими напрямками роботи, які сприятимуть формуванню оптимальних форм поведінки для проходження служби і виконання службово-бойових завдань, набуттю знань щодо саморегуляції та самопомоги, опанування навичок ефективної комунікації та психологічної первинної взаємодопомоги, попередженню і подоланню суїцидальних тенденцій. При цьому важливо враховувати індивідуальний підхід і підлаштовувати корекційну роботу під особливості особистості й життєвого досвіду кожного новобранця [3].

Контроль реального стану справ і здійснення обґрунтованого індивідуального психологічного впливу на кожного воїна досягається

шляхом впровадження у повсякденне функціонування вимог документів за напрямом морально-психологічного забезпечення. При чому володіти певним рівнем знань психодіагностичної підготовки й низкою навичок розв'язання конфліктних ситуацій повинні не лише офіцери напряму морально-психологічного забезпечення, а й усі військовослужбовці начальницької ланки. Військові керівники мають сприяти поступовому розвитку особистісної мотивації підлеглих, уважно ставитись до усіх аспектів армійського життя, що забезпечить можливість вчасного виявлення негативних психологічних явищ і тенденцій (як ознаки суїцидальної поведінки, зокрема) [5, 6, 7].

Література:

1. Військова психологія і педагогіка: підручник для військових вузів / Б. М. Олексієнко, Д. В. Іщенко, О. Д. Сафін. – Хмельницький: Вид-во Академії ПВУ, 2017. 562 с.
2. Кокун О. М., Агаєв Н. А., Пішко І. О., Лозінська Н. С. Основи психологічної допомоги військовослужбовцям в умовах бойових дій: Методичний посібник. – К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2015. – 170 с.
3. Колесніченко О. С., Мацегора Я. В., Приходько І. І. Психологічна само- та взаємодопомога військовослужбовців Національної гвардії України в умовах ведення бойових дій: посіб. / за ред. І. І. Приходька. Харків: НА НГУ, 2016. 108 с.
4. Комар З. Психологічна стійкість воїна : підручник. Київ, 2017. Режим доступу: http://shron1.chtyvo.org.ua/Komar_Zoran/Psykholohichna_stiikist_voina.pdf
5. Методичні рекомендації “З психологічної підготовки військовослужбовців Збройних сил України щодо формування стресостійкості до дій в умовах різкої зміни бойової обстановки (січень, 2021) ТП 7-00(72)01.01 [такт. публ.] Головне управління морально-психологічного забезпечення Збройних сил України.
6. Морально-психологічне забезпечення військ (сил) в об'єднаних операціях : доктрина, затв. Начальником Генерального штабу ЗСУ від 27.10.2020 р.
7. Ярмуратій, К. А. Соціально-психологічна адаптація військовослужбовців до військової служби / К. А. Ярмуратій // Інсайт : психологічні виміри суспільства : матер. міжнар. конф. / ред. кол.: І. С. Попович, С. І. Бабатіна, І. Р. Крупник та ін. – Херсон : ВД «Гельветика», 2019. – Вип. 1(16). – С. 309-311. URL:<http://ekhsuir.kspu.edu/handle/123456789/8820>

*Ташилатов Вячеслав Абдуллайович,
кандидат психологічних наук,
Національний університет
«Одеська юридична академія»
ORCID: 0000-0002-3786-9004*

*Панченко Валерія Володимирівна,
Національний університет
«Одеська юридична академія»
ORCID: 0009-0006-5670-4332*

ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ ДИТИНИ – ЖЕРТВИ НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4814/>

Особливості поведінки дитини-жертви насильства в сім'ї є складною та багатогранною проблемою, яка вимагає уважного аналізу та розуміння. Насильство в родині не лише травмує фізично, але й залишає глибокі психологічні шрами, особливо на дитячій психіці. У таких умовах поведінка дитини може виявляти ряд особливостей, які варто розглянути.

По-перше, дитина, що пережила насильство в сім'ї, часто проявляє страх та тривогу. Вона може стати замкнутою та нерішучою у спілкуванні з іншими, відчуваючи страх перед можливими наслідками виявлення своїх емоцій.

По-друге, такі діти часто розвивають внутрішні конфлікти та поглиблену самокритичність. Вони можуть відчувати вину за те, що не змогли захистити себе або інших членів сім'ї від насильника, що може призвести до проблем зі здоров'ям та самооцінкою.

По-третє, дитина-жертва насильства може виявляти агресивну поведінку у відносинах з іншими дітьми або навіть у школі. Це може бути спробою відчайдушно зберегти контроль над ситуацією або спосіб висловити свою образу[2, с.32].

Крім того, дитина може виявляти певні реакції на стимули, що виходять за межі звичайних для її віку. Наприклад, вона може реагувати на певні слова або жести, які нагадують їй про насильство, з великою тривогою або панікою.

Отже, особливості поведінки дитини-жертви насильства в сім'ї можуть бути різноманітними та складними. Розуміння цих особливостей є важливим для надання адекватної підтримки та допомоги цим дітям, а також для запобігання подальшому насильству в їхньому житті.

Крім перерахованих особливостей, важливо зазначити, що дитина-жертва насильства може також демонструвати симптоми посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Це може включати в себе відчуття тривоги, випадки відчуженості, нав'язливі спогади про події насильства, а також зміни в настрої та поведінці.

Дитина може втратити інтерес до школи, занять або інших звичних активностей, що можуть вказувати на внутрішні проблеми, що її турбують. Крім того, вона може мати проблеми зі сном, здоров'ям або соціальною адаптацією через вплив насильства на її фізичне та емоційне здоров'я[1, с.8].

Важливо також враховувати, що дитина-жертва насильства може вирости в дорослу особистість з рядом складнощів у міжособистісних відносинах, здатністю до емоційного контролю та вирішення конфліктів. Отже, вчасна підтримка та інтервенція важлива для забезпечення психологічного та емоційного благополуччя дитини та підтримки її подальшого розвитку. Взагалі, дитина-жертва насильства не може повноцінно зайти в суспільство та стати адекватною його частиною, виникає «комплекс неповноцінності», який вкрай важко корегувати. Така дитина може піти по шляху гіперкомпенсації, що проявляється в демонстрації своєї сили, прояві агресії та жорстокості.

Для подальшого розвитку думки, слід також звернутися до можливих стратегій та методів допомоги дитині-жертві насильства в сім'ї. Важливо підкреслити роль психологічної та психіатричної підтримки, яка може включати в себе терапевтичні сесії, підтримку від кваліфікованих фахівців та програми реабілітації для дитини та її сім'ї.

Додатково, освіта та навчання батьків та вихователів щодо проблеми насильства в сім'ї, її наслідків для дітей та можливих методів попередження є важливими аспектами підтримки. Створення безпечних просторів у сім'ї, школі та громаді загалом є також важливим для захисту дітей від насильства та підтримки їхнього фізичного та емоційного благополуччя.

Нарешті, важливо підкреслити значення вивчення та вдосконалення систем захисту прав дитини на рівні держави. Це включає в себе розробку та виконання законодавчих актів, які забезпечують захист та підтримку дітей, а також надання фінансової та інфраструктурної підтримки для організацій, що надають послуги для дітей-жертв насильства[3, с.21].

У висновку можна сказати, що особливості поведінки дитини-жертви насильства в сім'ї є складною проблемою, яка вимагає комплексного підходу для розв'язання. Дитина, яка пережила насильство, може проявляти різноманітні симптоми та реакції, включаючи страх, тривогу, агресію та посттравматичний стресовий розлад.

Для підтримки таких дітей важливо забезпечити доступ до психологічної та психіатричної підтримки, проведення терапевтичних сесій та реабілітаційних програм. Також необхідно звернути увагу на освіту батьків, вчителів та інших дорослих щодо проблеми насильства в сім'ї та захисту прав дитини.

Розвиток ефективних систем підтримки та захисту прав дитини на рівні держави є також важливим аспектом вирішення цієї проблеми. Забезпечення безпеки та підтримки дітей-жертв насильства в сім'ї вимагає спільних зусиль усіх суспільних сфер та рівнів уряду[4, с.5].

Отже, лише через комплексний підхід та спільні зусилля можна забезпечити ефективну підтримку та захист дітей-жертв насильства в сім'ї та сприяти їхньому фізичному та емоційному відновленню.

Література:

1. Зинов'єва В. Є. "Соціально-психологічна робота з жертвами насильства в кризових умовах." (2023).
2. Лемко Г. (2023). СОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ДІТЕЙ, ЯКІ СТАЛИ ЖЕРТВОЮ СІМЕЙНОГО НАСИЛЛЯ. Актуальні питання у сучасній науці, (10 (16)).
3. Мілорадова Н. Е., Доценко В. В., Червоний П. Д. "Ретроспективний аналіз науково-психологічних концепцій домашнього насильства." (2023).
4. Хлівна О. М. (2021). Психологічна профілактика насилля в сім'ї.

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ

*Даруга Аліна Русланівна,
викладач кафедри оздоровчо-
рекреаційної рухової активності
Національного університету
фізичного виховання
і спорту України
ORCID: 0009-0004-1918-6893*

*Парасочка Сергій Віталійович,
викладач кафедри оздоровчо-
рекреаційної рухової активності
Національного університету
фізичного виховання
і спорту України
ORCID: 0009-0002-1882-9549*

*Михайлова Мар`яна
Володимирівна,
викладач кафедри оздоровчо-
рекреаційної рухової активності
Національного університету
фізичного виховання
і спорту України
ORCID: 0009-0008-3781-8849*

РАЦІОНАЛЬНЕ ХАРЧУВАННЯ В СТРУКТУРІ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ЖІНОК

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4817/>

Харчування, як один з основних джерел енергії, зумовлює структурну і фізіологічну основу функціонування організму. Проблема збереження і зміцнення здоров'я жінок першого періоду і зрілого віку з кожним роком стає одною із найважливіших проблем людського суспільства. Надлишкова маса тіла, в свою чергу, є чинником ризику хронічних неінфекційних захворювань. Доведено, що нормалізація маси тіла веде до нормалізації артеріального тиску, підвищеного рівня ліпідів і глюкози крові, а це зменшує ризик серцево-судинних захворювань. Негативні тенденції зниження якості харчування жінок обумовлені

багатьма чинниками соціально-економічного характеру, нездоровим способом життя, розповсюдженням шкідливих звичок, наявністю великої кількості стресових ситуацій. У зв'язку з цим актуальним є процес формування здорових звичок харчування, який зменшує ризик захворювань шлунково-кишкового тракту жінок і гормональних захворювань.

Згідно з даними ВООЗ, 650 млн дорослих людей живуть із ожирінням в усьому світі, понад 1,9 мільярда мають зайву вагу. В Україні з ожирінням живе кожен четвертий, а 59% – мають зайву вагу. Станом на 2016 рік, за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я – 58,4 % українців старше 18 років мали зайву вагу, а 25 % страждали на ожиріння. Для прикладу, 1990 року, зайву вагу в Україні мало – 48,9 % населення. Згідно із дослідженням STEPS, в Україні у 2019 році лише дві п'ятих (39,6%) населення мали нормальну вагу. В Україні люди з ожирінням відмічають такі проблеми пов'язані з вагою: погіршення здоров'я, зниження фізичних можливостей, погіршення психологічного стану, а також зниження самооцінки, почуття непривабливості.

Основними поведінкових чинників ризику розвитку хвороб системи кровообігу серед жінок першого періоду I зрілого віку є: куріння, гіподинамія, низька фізична активність, що в поєднанні з нераціональним харчуванням призводить до надлишкової маси тіла та ожиріння. Слід зазначити, що малорухливий спосіб життя, ігнорування фізичної культури, переїдання, психоемоційна неорганізованість і інші чинники породжують групу захворювань, які отримали назву «хвороби цивілізації». У цю групу входять не тільки поширені хвороби обміну речовин (атеросклероз, гіпертонічна хвороба), але і відхилення в масі тіла.

Надлишкова маса тіла, в свою чергу, є чинником ризику хронічних неінфекційних захворювань (ХНІЗ). Доведено, що нормалізація маси тіла веде до нормалізації артеріального тиску (АТ), підвищених рівнів ліпідів і глюкози крові, а це зменшує ризик серцево-судинних захворювань. У 2004 році на 57-й сесії Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) була прийнята Глобальна стратегія ВООЗ з харчування, фізичної активності та здоров'ю, де зазначено, що у всіх країнах основоположні детермінанти неінфекційних захворювань в основному однакові. Вони включають підвищене споживання енергетично багатих, але бідних на поживні елементи, продуктів з високим вмістом жиру, цукру і солі, знижений рівень фізичної активності, а також куріння тютюну. Таким чином, одним із завдань, які стоять перед профілактичної амбулаторної медициною і суспільством в цілому, є проведення відповідних превентивних заходів щодо дотримання правильного харчового раціону, що дозволить

населенню зберегти здоров'я на довгі роки. Для реалізації цих завдань рекомендують дотримуватися правил «раціонального харчування». Якщо розглянути вплив культурних традицій та географічних умов на культуру харчування I періоду I зрілого віку, то ми можемо зазначити, що жінки, які проживають таких як Італія, Греція та Іспанія, віддають перевагу середземноморській дієті, яка в свою чергу є дуже поширеною. Дана характеризується високим споживанням овочів, фруктів, риби, оливкової олії та горіхів, а також помірним споживанням м'яса та солодоців, що має визнані корисні властивості для серцево-судинного здоров'я. Якщо розглядати жінок, які проживають таких країнах, як Японія, Китай, Таїланд, харчування часто базується на рисі, рибі, овочах, сої та зеленому чаї. Вони також вживають багато морських водоростей, які багаті на поживні речовини. В Сполучених Штатах та Канаді культура харчування жінок I зрілого віку може бути різноманітною через вплив різних етнічних груп та культурних традицій. Загальною тенденцією є високе споживання оброблених продуктів, фаст-фуду та газових напоїв. Однак, зростає інтерес до здорового харчування, що призводить до збільшення споживання овочей, злаків, молочних продуктів, м'яса та риби. У країнах, таких як Мексика, Бразилія та Аргентина, культура харчування часто включає багато кольорових овочів, бобових, кукурудзу, рибу, м'ясо (особливо червоне м'ясо) та спеції. Однак, деякі країни стикаються з проблемою високого споживання цукру та оброблених продуктів. В країнах, таких як Україна та Польща культура харчування може включати в себе різноманітність страв, які базуються на картоплі, м'ясі (особливо свинині), кисломолочних продуктах, хлібі, грибах та консервах.

Прикладом правильної культури харчування є піраміда харчування. Піраміда харчування є графічним зображенням, що ілюструє принципи здорового харчування та рекомендації щодо вживання різних груп продуктів харчування. Ця концепція була розроблена відомими організаціями з охорони здоров'я, такими як Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) та Міністерство сільського господарства Сполучених Штатів Америки (USDA).

Сучасні методи вибору харчування спрямовані на споживання харчових продуктів, які містять необхідні поживні речовини для здоров'я. Вони підкреслюють важливість овочів, фруктів, злаків, бобових, білкових джерел, здорових жирів та обмеження споживання насичених жирів, трансжирів та доданих цукрів. Сучасні методи наголошують на збалансованості раціону, що означає вживання різних груп харчових продуктів у відповідних пропорціях. Це допомагає забезпечити необхідні поживні речовини та енергію для оптимального функціонування

організму. Також сучасні методи вибору харчування враховують індивідуальні потреби, вподобання та цілі людини. Це означає, що не існує універсального підходу до харчування, і рекомендації можуть варіюватися залежно від фізичного стану, мети (наприклад, збереження здоров'я, збільшення ефективності тренувань, зниження ваги) та особистих переконань. І також, сучасні методи харчування першочергово базуються на наукових дослідженнях та експертних рекомендаціях.

Наукова підтримка сучасних методів вибору харчування ґрунтується на результати наукових досліджень з області харчування, дієтології, епідеміології та інших відповідних наукових дисциплін. Експерти у галузі харчування проводять об'єктивні наукові дослідження, щоб з'ясувати вплив різних продуктів харчування на здоров'я людини. Ці дослідження допомагають встановити зв'язки між харчуванням і ризиком виникнення різних хронічних захворювань, таких як серцево-судинні захворювання, діабет, ожиріння та рак. Вони також допомагають визначити оптимальні рекомендації щодо харчування для збереження здоров'я і підтримки оптимальної фізичної та психологічної форми.

Література:

1. Безпечне харчування – основа здорового способу життя студентів / Г. П. Грибан, М. І. Пуздимір, О. Д. Гусак, Ж. О. Твердохліб, Л. В. Трухан, М. О. Сіпліва // *Europejska nauka XXI powieka.* – 2014. – Vol. 10 (23). – P. 63-64.
2. Гуліч М. П. Раціональне харчування та здоровий спосіб життя – основні чинники збереження здоров'я населення / М. П. Гуліч // *Проблеми старения и долголетия.* – 2011. – Т. 20, № 2. – С. 128-132.
3. Методичні рекомендації до практичних занять з дисципліни «Основи раціонального харчування» / Укладачі: Брич В. В., Миронюк І. С. – Ужгород, 2018. – 96 с.
4. Рудавка С. І. Економічні проблеми раціонального харчування та його роль у покращенні здоров'я населення України // *Вісн. Вінницького нац. мед. ун-ту.* – 2013. – Т. 17, № 2. – С. 475-481.
5. Харченко Н. В., Анохіна Г. А., Харченко В. В. Соціально-еволюційне та патогенетичне обґрунтування національної піраміди харчування // *Здоров'я України.* 2014. №4. С.18-20.
6. Heerman W.J., Jackson N., Hargreaves M., Mulvaney S.A., Schlundt D., Wallston K. A., Rothman R. L. Clusters of healthy and unhealthy Eating Behaviors are associated with Body Mass Index *J Nutr Educ Behav*, 2017, vol. 49(5), pp. 415-421. DOI: 10.1016/j.jneb.2017.02.001

*Огир Олег Олегович,
магістрант,
Національний університет
фізичного виховання
і спорту України*

*Рощина Руслана Олегівна,
магістрант,
Національний університет
фізичного виховання
і спорту України*

*Кравчук Людмила Дмитрівна,
кандидат наук з фізичного
виховання і спорту, доцент,
Національний університет
фізичного виховання
і спорту України
ORCID: 0009-0009-8572-2398*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ У ПАЦІЄНТІВ З ДОРСОПАТІЯМИ ПОПЕРЕКОВОГО ВІДДІЛУ ХРЕБТА

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4827/>

Актуальність. Больовий синдром вважається одним з найбільш поширених патологічних станів. За даними різних авторів від 30% до 85% населення страждають больовим синдромом різним ступенем вираженості [1, с. 55, 4 с. 194].

Розглядаючи дистрофічні ураження хребта як хронічне захворювання, дослідники встановили етіологічну поліфакторність захворювання, що має загальні патогенетичні механізми, причому при подальшому прогресуванні захворювання етіологічні фактори втрачають свою специфічність [2, с. 35].

Як підґрунтя патогенезу дорсалгій, пов'язаних з дистрофічними змінами хребта, розглядається хронічна мікротравма, при якій порушується рівновага між процесами біосинтезу й руйнування найважливіших функціональних компонентів хрящової тканини міжхребтцевого диска й дуговідростчатих суглобів, що супроводжується

зменшенням вмісту глікозаміногліканів, порушенням обміну хондроцитів і матрикса хряща, структури колагена, що призводить до зниження адаптаційних можливостей хребтово-рухового сегменту, до механічних навантажень і ослаблення його фіксаційних властивостей. Це сприяє натягненню волокон фіброзного кільця, що призводить до ірритації рецепторів синуввертебрального нерва, розташованих у його зовнішніх шарах.

Також причиною подразнення синуввертебрального нерва можуть бути протрузія й пролапс міжхребтового диска, судинні порушення, що супроводжуються гіпоксією й набряком, реакції клітинного імунітету або рубцево-спайковий процес. Збудження зазначеного нерва веде до виникнення болю у відповідному відділі хребта, що й призводить до формування вертебральних і екстравертебральних симптомокомплексів.

Актуальність дослідження, впершу чергу, обумовлена відсутністю системного підходу в лікуванні болю попереково-крижового відділу хребта. Багато фахівців, володіючи обмеженим практичним досвідом намагаються лікувати пацієнтів за стандартною схемою без урахування анамнезу, точної причини больового синдрому, його інтенсивності і тривалісті. Розвиток високотехнологічних методів діагностики відкинули на задній план клінічний огляд пацієнта, який є вирішальним в точному визначенні причини больового синдрому, і відповідно, проведенні таргетних лікувальних заходів [3, с. 902].

Мета дослідження – визначити особливості застосування фізичних вправ в процесі відновного лікування пацієнтів із проявами дорсалпатії на рівні попереково-крижового відділу хребта.

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань використано такі методи дослідження, як аналіз науково-методичної літератури.

Результати та обговорення. Всі автори єдині в думці, що позитивний результат фізичної терапії багато в чому залежить від використання широкого арсеналу відновлювальних засобів: фізичних вправ, масажу, фізіотерапевтичних процедур. Однак, в спеціальній літературі ними наводяться суперечливі і часом прямо протилежні методи використання різних засобів, часто не підкріплені біомеханічними дослідженнями хребта, науково обґрунтованими рекомендаціями щодо підбору вправ, виходячи з характеру і стадії захворювання, віку та статі хворого, при цьому абсолютно не враховується вид та ступінь деформації ураженого відділу хребта. Тому існуючі методики, що застосовуються

на практиці, часто є малоефективними, тому що не забезпечують раціональної корекції ураженого відділу хребта не покращують статику і кінематику хребта в цілому, зменшують больовий синдром лише на короткий проміжок часу і не рятують пацієнтів від рецидивів болю.

Основні принципи фізичної терапії полягають у виключенні несприятливих стато-динамічних навантажень, щадному режимі, відновних заходах, своєчасності, наступності, комплексності та безперервності.

Комплексна фізична терапія при даній патології повинна враховувати основні механізми загострення захворювання. З медикаментозної терапії найчастіше використовуються анальгезуючі препарати, нестероїдні протизапальні засоби. Також широке застосування знайшли засоби, що впливають на тканинний обмін, використання яких позитивно впливає на процеси регенерації. Ставлення до вітамінів групи «В» неоднозначне. Вважається, що вітаміни В6 і В12 мають болезаспокійливий ефект, впливаючи через вегетативну нервову систему й, підвищуючи окисні процеси, стимулюють тканинне дихання, однак деякі автори вважаються, що дія вітамінів групи «В» носить головним чином загальнозміцнювальний характер, не виявляючи істотної протибольової дії.

Невід'ємною частиною комплексного відновлення при наявності даної патології є майже всі види фізіотерапії й природні методи відновлення. Усі фізичні чинники мають певний універсальність вплив на підставі прояву хвороби, у той же час вони характеризуються специфічністю, що дозволяє спрямовано впливати не тільки на певні ланки патогенезу, але й на саногенетичні реакції організму.

Так, для купірування больового синдрому використовуються електрофорез анестетиків, імпульсні струми: ДЦТ, СМТ, змінне низькочастотне електромагнітне поле, дарсонвалізація, лазеротерапія, ультрафіолетове й інфрачервоне випромінювання, ультразвук. Протизапальну й болезаспокійливу дією має лазерне випромінювання, особливо інфрачервоний лазер.

Фізична терапія, стимулюючи й відновлюючи функції всіх основних систем організму, є методом активної, функціональної терапії, при цьому тісний взаємозв'язок між функціональним і морфологічним знаходить своє відбиття не тільки в теорії питання, але й у методиці використання фізичних вправ.

На думку авторів спеціальні фізичні вправи дозволяють не тільки забезпечити розвантаження хребта, але й зміцнити м'язово-зв'язковий апарат, ліквідувати рефлекторне напруження м'язів, збільшити рухливість в ураженому сегменті й у всьому хребті.

Також до специфічних методів фізичної терапії належить кінезотерапія, яка внаслідок широкого спектру дії й впливу, відсутності негативної побічної дії й можливості тривалого застосування може використовуватися на всіх стадіях захворювання. Кінезотерапія сприяє поліпшенню мікроциркуляції, розвантаженню й стабілізації хребта за рахунок зміцнення м'язової системи, благотворно впливає на всі рівні центральної нервової й ендокринної систем.

Оскільки дорсалгії характеризуються хронічним рецидивуючим плином, поряд з відновними заходами досить важливим є питання профілактики як первинної, так і вторинної. Для здійснення первинної профілактики основним є збереження правильного рухового стереотипу, що досягається оптимальними фізичними навантаженнями, пов'язаними з навантаженням на хребет, раціональним чергуванням праці й відпочинку, доцільні заняття із включенням вправ, спрямованих на зміцнення м'язів спини й черевного пресу, а також корекції неправильної постави.

Висновки. Основні принципи застосування фізичних вправ в терапії пацієнтів з дорсопатіями хребта полягають у виключенні несприятливих статодинамічних навантажень, щадному режимі, відновних заходах, своєчасності, наступності, комплексності та безперервності.

Література:

1. Гайко Г. В., Страфун С. С., Долгополов О. В., Полішко В. П., Дейнеко В. О. Аналіз стану травматолого-ортопедичної допомоги населенню України 2014-2015: Довід.К.: 2016. 214 с.
2. Корж Н. А. Малоінвазивна хірургія хребта. Здоров'я України. Листопад, 2012. 37с.
3. Cherkin D. C., Sherman K. J., Deyo R. A. A review of the evidence for the effectiveness, safety, and cost of acupuncture, massage therapy, and spinal manipulation for back pain. *Ann. Intern. Med.* 2013. 138, (11). P. 898-906.
4. Airaksinen O. European guidelines for the management of chronic nonspecific low back pain *Eur Spine J*, 15 (Suppl 2). 2016. P. 192-300.

*Панасюк Віталій Олександрович,
магістрант,
Національний університет
фізичного виховання
і спорту України*

*Брушко Вікторія Вадимівна,
викладач кафедри фізичної
терапії та ерготерапії,
Національний університет
фізичного виховання
і спорту України*

*Науковий керівник:
Кравчук Людмила Дмитрівна,
кандидат наук з фізичного
виховання і спорту, доцент,
Національний університет
фізичного виховання
і спорту України*

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ АРТРОСОКПІЧНОМУ ВІДНОВЛЕННІ ПАЦІЄНТІВ З ПОШКОДЖЕННЯМИ СТРУКТУР КОЛІННОГО СУГЛОБУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4829/>

Актуальність. За даними ортопедів – травматологів серед ушкоджень структур колінного суглоба провідне місце посідають ушкодження хрестоподібних зв'язок та менісків [1, с. 276]. Велике значення у процесах відновлення працездатності має використання прогресивних методів лікування, а саме – артроскопічних операційних втручань, що полягають у видаленні ушкоджених структур та реконструкцій зв'язок [2, с. 96]. Найчастіше ушкоджуються медіальні структури капсульно-зв'язкового апарата або передня хрестоподібна зв'язка – від 43 до 80% випадків, поєднання розривів передньої хрестоподібної зв'язки та медіальної колатеральної зв'язки зустрічається – у 13 до 59 % випадків [3, с. 86].

Неповна діагностика ушкоджень капсульно-зв'язкового апарата в гострому періоді травми (в 20-80 % випадків) і наступне неадекватне

лікування призводить до розвитку хронічної багатоплощинної нестабільності та швидкому прогресуванню дегенеративно-дистрофічних процесів у суглобі, що вимагає проведення оперативних втручань. За останні 15-20 років якість і технологічність оперативного лікування травм колінного суглобу зросла. Відбувся якісний стрибок та накопичення досвіду застосування різних імплантатів, фіксаторів, ауто- і аллопластичних матеріалів [4, с. 53].

Мета – визначити особливості застосування фізіотерапевтичних вправ після проведення артроскопічних оперативних втручань у хворих з ушкодженням структур колінного суглобу.

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань використано такі методи дослідження, як аналіз науково-методичної літератури та документальних матеріалів за 2017-2022 рр.

Результати та обговорення. Аналіз науково-методичної літератури, узагальнення досвіду провідних вітчизняних та зарубіжних фахівців стосовно проблеми застосування засобів фізичної реабілітації після проведення артроскопічних оперативних втручань у хворих з ушкодженням структур колінного суглобу вказує на те, що адекватні відновні комплекси, які враховують тип фіксації трансплантата, функціональні особливості ураженої кінцівки і інші чинники, розроблені далеко не для всіх випадків ушкоджень та їх наслідків.

Нормальний механізм стабілізації суглоба після проведення артроскопічних втручань повністю дезорганізований. У результаті оперативного втручання йому наноситься «додатковий збиток», оскільки при заборі аутоотрансплантата пошкоджується сухожилля напівсухожильного м'яза, порушується його пропріоцептивна функція і як наслідок, перші дні після операції пацієнти не можуть активно напружувати чотириголовий м'яз стегна. Якщо такі патофізіологічні зрушення своєчасно не коригувати, то вони посилюють порушення механізму активної стабілізації суглоба. На думку деяких авторів, втрата пропріоцепції, пов'язана з вище зазначеними пошкодженнями, змінює нервово – м'язову відповідь на зміщення гомілки і діяльність навколосуглобових м'язів. Зниження нервово-м'язового балансу зумовлено втратою нервової аферентної імпульсації, що зазначено в клінічних дослідженнях [3, с. 85].

М'язовий контроль дуже важливий на ранній стадії реабілітації. Крім того, набряк і біль у суглобі можуть ускладнити напруження чотириголового м'яза. У такому випадку для відновлення навички

рекомендують застосовувати прості вправи, фізіотерапію і біологічний зворотній зв'язок. Для запобігання стресових навантажень на зв'язковий апарат пропонують вправи без особового навантаження починаючи з кута згинання 30 град. та тренування м'язів задньої групи стегна також на ранніх етапах, оскільки вони сприяють задньому зміщенню гомілки відносно стегна.

Альтернативною і вельми популярною технікою є зміцнення м'язів із застосуванням вправ із закритим кінематичним ланцюгом, які рекомендують виконувати відразу ж після операції [4, 50]. Кінематичний ланцюг нижньої кінцівки складається з кульшового суглоба, колінного і надп'яtkово-гомілкового та сегментів між ними. Цей ланцюг закритий, якщо кінцівка (стопа) знаходиться в контакті з поверхнею (наприклад, при осьовому навантаженні або якщо стопа тисне на що-небудь). Коли стопа знаходиться у контакті з підлогою, згинальний момент діє на кульшовий, колінний і надп'яtkово-гомілковий суглоб. У відповідь м'язи задньої групи стегна напружуються для стабілізації кульшового суглоба і таза, чотириголовий м'яз – для стабілізації зв'язкового апарату колінного суглоба та триголовий м'яз гомілки – для стабілізації надп'яtkово-гомілкового суглоба. Напруження м'язів задньої групи стегна має вторинний ефект – згинання колінного суглоба і в результаті спрямований назад вектор сили.

Особливе місце в реабілітації тематичних пацієнтів займають постуральні вправи або лікування положенням, спеціальна укладка кінцівки в коригуюче положення, яка здійснюється за допомогою лонгет, фіксуєчих пов'язок, шин тощо. Лікування положенням спрямоване як на профілактику патологічної установки прооперованої кінцівки, так і на закріплення результату лікування при активному відновленні рухливості в колінному суглобі. Фіксація суглоба в положенні максимального згинання або розгинання використовується протягом 10-15 хв., як завершальний прийом в кінці процедури лікувальної гімнастики.

Висновки. Сучасні програми фізичної реабілітації пацієнтів після оперативних втручань з приводу пошкоджень структур колінного суглобу повинні включати засоби, спрямовані на зниження післяопераційних ускладнень, відновлення м'язової сили, рухливості в прооперованому суглобі та покращення пропріоцепції з метою попередження рецидиву травм.

Література:

1. Андрійчук О. Зміна основних симптомів гоноартрозу в результаті лікування та реабілітації. Фізичне виховання ,спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: збірник наукових праць Волинського наук. університету ім.Л.Українки. Луцьк, 2012. №3(19). С. 271-276.
2. Кен У. Мор. Повреждения коленного сустава / Кен У. Мор, Сирил Б. Франк // Спортивные травмы . К.: Олимпийская литература, 2003. 102 с.
3. Левенець В. М. Актуальні питання спортивного травматизму. Спортивна медицина. 2004. №1-2. С. 84-90.
4. Zantop T. Intracapsular rupture pattern of the ACL. Clin. Orthop. 2007. № 454. P. 48-53.

*Пономаренко Костянтин
Віталійович,
магістрант,
Національний університет
фізичного виховання
і спорту України;*

*Кравчук Людмила Дмитрівна,
кандидат наук з фізичного
виховання і спорту, доцент,
Національний університет
фізичного виховання
і спорту України
ORCID: 0009-0009-8572-2398*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ КОРРЕКЦІЙНОЇ ГІМНАСТИКИ У ДІТЕЙ ЗІ СКОЛІОЗОМ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4828/>

Одним з актуальних питань ортопедії є проблема сколіозу. Сколіотична хвороба, що характеризується багато площинною деформацією хребта з ураженням внутрішніх органів і систем організму, виявляється переважно в дітей і підлітків, а її частота перевищує 15% у структурі патології опорно-рухового апарату, частота виявлення не має тенденції до зниження [1, с. 90]. Хворі на сколіоз мають не тільки найважчий косметичний дефект, а й численні порушення діяльності

внутрішніх систем. В першу чергу, страждає функція дихальної системи, потім серцево-судинної, і, як наслідок, розвивається хронічна гіпоксія, яка неминуче позначається негативно на розвитку всього організму. Виникають порушення в органах травної та сечовидільної систем.

Тому часто сколіоз розглядають як не просто викривлення, а як сколіотичну хворобу, тобто не локальне викривлення хребта, а загальне важке захворювання, що залучає в патологічний процес всі найбільш важливі системи та органи людського організму

Сколіози III–IV ступеня з вираженими косметичними і функціональними порушеннями становлять від 1,5 до 2% [2 с. 1059]. Сколіоз виявляється у 2–3% населення, у віці від 10 до 15 років. Це захворювання вражає дітей і підлітків, незалежно від раси чи соціально- економічного статусу. За даними епідеміологічних досліджень, викривлення хребта в дівчаток зустрічається в 10 разів частіше, ніж у хлопчиків.

При сколіотичній хвороби, в залежності від тяжкості деформації і планованого результату лікування, використовуються вправи двох типів – симетричні й асиметричні. В основі перших лежить принцип мінімального біологічного впливу гімнастичних вправ на кривизну хребта. Ці вправи не вимагають урахування складних біомеханічних умов роботи деформованого хребта. На думку авторів це знижує до мінімуму ризик їх помилкового застосування. Симетричні вправи здійснюють різний вплив на м'язи тулуба з увігнутого і опуклого боку, які в результаті викривлення хребта знаходяться у фізіологічно незбалансованому стані. До слабких м'язів при кожному симетричному русі пред'являються підвищені функціональні вимоги, внаслідок чого вони тренуються інтенсивніше, ніж більш сильні м'язи. У цьому полягає суть корекції нервово-м'язового апарату і створення врівноваженого м'язового корсету. Також спеціалісти зазначають, що симетричні вправи не порушують компенсаторні пристосування, які виникають у хворих, і не призводять до розвитку протівовикривлень. Тому дана група вправ найбільш часто використовується в комплексах вправ при сколіотичній хворобі у дітей шкільного віку [3, с. 777].

Асиметричні вправи спрямовані на вирівнювання дуги викривлення хребта через розтягнення м'язів і зв'язок на увігнутій та зміцнення їх на опуклій стороні. На думку І. В. Мілюкова, ці вправи вимагають індивідуального підходу і використовуються тільки за наявності однієї дуги викривлення або двох дуг, але розташованих далеко одна від одної.

В комплексах лікувальної гімнастики, окрім симетричних укладок і фізичних вправ, рекомендовано асиметричні навантаження для диференційованого тренування певних груп м'язів. З цією метою при виконанні вправ лікувальної гімнастики використовуються асиметричні укладання і пози корекції. Дана методика вимагає індивідуального підбору, що визначається особливостями сколіотичної деформації, ротаційним компонентом і працездатністю скелетної мускулатури. Асиметричне тренування попереково-клубового м'яза, за І.І. Коном, на увігну́тій стороні деформації ефективно використовується при грудо-поперековому сколіозі з вершиною викривлення на рівні XI-XII грудних хребців. На відміну від симетричних, асиметричні вправи виконуються під лікарським контролем і протипоказані до застосування при наявності виражених прогресуючих ознак в динаміці сколіотичної хвороби у школярів. Потрібно підкреслити, що питання про деторсійні вправи до теперішнього часу залишаються недостатньо вивченими, і тому застосування їх має бути обмеженим.

При виконанні хворими дітьми вправ у вигляді пасивного вису або витягнення спостерігається перерозтягнення суглобово-зв'язкового апарату і м'яких тканин хребта, що сприяє подальшому прогресуванню деформації. Допускаються тільки самовитягування в початковому положенні лежачи.

Узагальнюючи вище викладене, можна зробити висновки, що до теперішнього часу методологічні підходи до використання засобів фізичної культури при корекції відхилень у розвитку хребта досить розрізнені, і не враховують специфіку вікової групи дітей. Фізичні вправи розглядаються в них як частина ортопедичного режиму.

В силу ряду об'єктивних і суб'єктивних причин в основі рухового ортопедичного режиму закріпилася система заборон: відсторонення дітей від занять фізичною культурою з рекомендаціями занять в групах лікувальної гімнастики, носіння корсетів, зведення до мінімуму рухової активності і використання поз, що максимально розвантажують деформований хребет (Willersetal., 1993; Lonsteinetal., 1994). Це сприяє розвитку несприятливого функціонального стану, який може стати продромою патологічного процесу.

Розробка фізіологічних принципів консервативного лікування сколіотичної хвороби з використанням сучасних засобів лікування і функціональних критеріїв його ефективності в динаміці онтогенезу є фундаментальною проблемою і входить в ранг державних пріоритетів.

Література:

1. Фіщенко Я. В. Алгоритм механогенезу компенсаторних противовикривлень хребта. Український медичний часопис. 2007. № 2/59 (V-VI, 2007). С. 87-91.
2. Allington N. J. Adolescent idiopathic scoliosis: Treatment with Wilmington brace. I. Bone Joint Surg. Vol. 78. P. 1059-1061.
3. Woods L. A. Decreased incidence of scoliosis in hearing-impaired children. Implications for a neurologic basis for idiopathic scoliosis. Spine. 2015. № 20. P.776-781.

*Хомовська Алла Володимирівна,
магістрантка,
Національний університет
фізичного виховання
і спорту України*

*Гусєв Петро Євгенович,
старший викладач,
Національний університет
фізичного виховання
і спорту України*

*Науковий керівник:
Кравчук Людмила Дмитрівна,
кандидат наук з фізичного
виховання і спорту, доцент,
Національний університет
фізичного виховання
і спорту України*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ХВОРИХ НА ЦУКРОВИЙ ДІАБЕТ ПІСЛЯ АМПУТАЦІЇ НИЖНЬОЇ КІНЦІВКИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4826/>

Актуальність. Серед ендокринних захворювань цукровий діабет становить близько 90% у структурі первинної інвалідності [1, с. 45]. Основною причиною інвалідизації є судинні ускладнення, діабетична мікро- і мікроангіопатія з ураженням нирок, очей, нижніх кінцівок. Порушення, викликані захворюванням, призводять до стійкого й значного обмеження життєдіяльності й соціальної дезадаптації внаслідок порушення здатності до пересування, орієнтації, самообслуговування,

навчання, спілкування й трудової діяльності. Одним з найбільш важких ускладнень цукрового діабету є синдром діабетичної стопи (СДС) – інфекція, виразка або деструкція глибоких тканин стопи, що розвивається в комбінації з неврологічними розладами й ураженнями периферичних магістральних артерій різного ступеня виразності.

Ризик ампутації кінцівки при цукровому діабеті у 15-40 разів вищий, ніж у загальній популяції населення [2, с. 67]. У 50 % хворих на ЦД виникає необхідність у планових або екстрених хірургічних втручаннях.

Необхідно відзначити, що переважна більшість досліджень присвячена лікуванню, ортопедичному забезпеченню, реабілітації хворих з різною формою й важкістю захворювання, але зі збереженими кінцівками, і меншою мірою є в наявності роботи, присвячені реабілітації хворих, які перенесли ампутації. Ці хворі, як правило, перебувають у полі зору ендокринологів, фахівців в області протезування, рідше – фахівців в області реабілітації.

Мета дослідження – визначити особливості застосування фізіотерапевтичних втручань для хворих на цукровий діабет після ампутації нижніх кінцівок.

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань використано такі методи дослідження, як аналіз науково-методичної літератури та документальних матеріалів.

Результати та обговорення. Для хворих на цукровий діабет після ампутації нижніх кінцівок лікувальна гімнастика проводиться мало груповим способом або індивідуально в залі у першій половині дня з дотриманням принципу незначного фізичного навантаження й основних дидактичних принципів організації процедури. Необхідно строго дотримуватися диференціювання вправ відповідно до розділу процедури. У комплексах гімнастичних вправ співвідношення загальнорозвиваючих вправ до спеціальних становить 1:1, співвідношення дихальних вправ, на розслаблення до вправ для суглобів становить 1:2. Тривалість заняття ЛГ становить 30 хвилин: вступна частина – 9 хвилин, основна частина – 15 хвилин, заключна – 6 хвилин. У комплекси вправ ЛГ включаються загально розвиваючі вправи у вихідних положеннях: сидячи, лежачи, стоячи з додатковою опорою, для дрібних і середніх м'язових груп у повільному й середньому темпі, для великих м'язових груп і тулуба – у повільному темпі.

Загальний вплив на організм полягає в тренуванні кардіо-респіраторної системи. Гіподинамія, порушення функції дихання в основному обструктивного типу, дискінезія травної системи переважно гіпомоторного типу, дисциркуляторні порушення центральної нервової

системи є підставою для застосування спеціальних вправ для корекції даних станів.

Тому широко можна використовувати дихальні вправи, релаксацію, з затримкою видиху, звукову гімнастику і т.д. Для корекції порушень, пов'язаних з роботою шлунково-кишкового тракту, застосовуються вправи для черевного дихання, для м'язів тазового дна - ізотонічні й ізометричні в комбінації з фазами дихання, у розтягуванні, на релаксацію. Тренування загальних судинних реакцій досягається за рахунок введення в заняття вправ зі зміною вихідних положень релаксуючого й тонізуючого характеру.

Особлива увага приділяється виконанню спеціальних вправ для м'язів збереженої й усіченої кінцівки. Для ослаблених м'язових груп використовуються ізотонічні концентричні й ексцентричні фізичні вправи з повним діапазоном рухів, з поступовим збільшенням навантаження.

При наявності ГХ I стадії, при відсутності ознак ішемії кінцівки обмежено використовують ізометричне напруження ослаблених м'язів тривалістю 2-3 секунди серіями по 5-6 повторів з інтервалом 2-3 секунди. При протипоказаному навантаженні на стопу вправи для збільшення сили м'язів проводяться сидячи, лежачи й навколішки. При цьому необхідне для профілактики остеопорозу осьове навантаження на кінцівку досягається стійкою з опорою на коліно збереженої кінцівки після ампутації стегна або на обидва коліна після ампутації гомілки.

Ознаки недостатності кровообігу збереженої кінцівки вимагають застосування спеціальних вправ, що стимулюють колатеральний кровообіг. Механізм дії таких вправ заснований на активізації периферичного кровообігу у відповідь на гіпоксичне тренування. Застосовуються вправи для дрібних і середніх м'язових груп, які виконуються в положенні лежачи на спині з піднесеним положенням дистального відділу кінцівки на 20-30 см над поверхнею опори, які чергуються з періодами відпочинку й розслабленням м'язів у горизонтальному положенні.

З появою оніміння пальців рук, парестезії й болю застосовуються спеціальні вправи на розслаблення м'язів передпліччя, на розтягання, релаксувальні. Крім цього використовуються фізичні вправи динамічного характеру, з невеликим опором, з м'ячами, гумовими джгутами, еспандерами кистьовими й передпліччя, невеликими гантелями (до 0,5 кг) і статичні напруження м'язів плеча, які обов'язково сполучаються з фазою видиху.

З метою профілактики прогресування тугорухливості й утворення контрактур у суглобах усіченої кінцівки дотримуються постурального режиму. Ми також рекомендуємо сон на напівжорсткому ліжку.

Після ампутації стегна в положенні лежачи на спині рекомендується розташування кукси з повною опорою на матрац, при необхідності – фіксація кукси мішечком з піском вагою до 1-2 кг. Постуральні вправи проводяться по 3-4 рази на день. При згинальних контрактурах колінного суглоба в деяких випадках застосовуються лонгети для фіксації в положенні максимального розгинання після попередніх активно-пасивних вправ.

Висновки. Систематизація засобів фізичної реабілітації в комбінації з лікувальним руховим режимом з урахуванням особливостей захворювання дозволяє раціонально використовувати ці засоби на етапі підготовки до протезування й при освоєнні протезних виробів.

Література:

1. Pokhrel A., Silvanus V., Pokhrel B. R., Baral B., Khanal M., Gyawali P., Pokhrel L., Regmi D. Accuracy of glucose meter among adults in a semi-urban area in Kathmandu, Nepal. JNMA: Journal of the Nepal Medical Association. 2019. Apr; 57(216). P.104.
2. Franz M. J., Boucher J. L., Rutten-Ramos S., VanWormer J. J. Lifestyle weight-loss intervention outcomes in overweight and obese adults with type 2 diabetes: a systematic review and meta-analysis of randomized clinical trials. J Acad Nutr Diet 2015;115. P. 1447–146.
3. Batsis J. A., Apolzan J. W., Bagley P. J. A systematic review of dietary supplements and alternative therapies for weight loss. Obesity (Silver Spring) 2021.29. P.1102-1113.

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

- Волков Артем Олексійович, Чухліб Алла Василівна*
ВІЗУАЛІЗАЦІЯ СТАТИСТИЧНИХ ДАНИХ В
МАРКЕТИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ.....3
- Воротило Ірина Олександрівна, Чухліб Алла Василівна*
СТАТИСТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ОЦІНКИ РИНКУ ПРАЦІ.....5
- Зубров Сергій Миколайович, Молчанов Олександр Васильович*
ПОТЕНЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ
ЛОГІСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ В
РАМКАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ.....7
- Кобизський Денис Сергійович, Гапич Андрій Васильович,
Змієвський Сергій Володимирович*
ПЕРСПЕКТИВИ ЗАЛУЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ РЕІНЖІНІРИНГУ
БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО
ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ВИРОБНИКІВ І
СПОЖИВАЧІВ ТОВАРІВ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ГАЛУЗІ.....11
- Коваленко Вікторія Вікторівна*
ВПРОВАДЖЕННЯ ЯПОНСЬКОЇ СИСТЕМИ ЯКОСТІ KAIZEN
У ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАТ «ІСУЗУ-АТАМАН УКРАЇНА».....16
- Ковальчук Юрій Русланович*
РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В КРИПТОВАЛЮТНОМУ РИНКУ....21
- Курило Оксана Богданівна, Ралець Святослав Ростиславович*
ЦИФРОВІЗАЦІЯ. РАЦІОНАЛЬНІСТЬ ЦИФРОВІЗАЦІЇ
ПІДПРИЄМСТВ.....26
- Никитюк Ростислав Ігорович, Машилій Галина Богданівна*
ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ
У СФЕРІ ЮРИДИЧНОГО БІЗНЕСУ.....29

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

Залогіна Вероніка Вячеславівна

ОСОБЛИВОСТІ ТЛУМАЧЕННЯ ПРАВОВОЇ ПОВЕДІНКИ,
ЇЇ ВИДИ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ.....32

Ковалик Анна Сергіївна

НЕЗАКОННЕ ВИКОРИСТАННЯ З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ
ПРИБУТКУ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ.....35

Павлова Катерина Генадіївна, Марченко Віктор Борисович

ІНСТИТУТ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРИМУСУ
У ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ.....38

Пехота Єгор Віталійович

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ: УНЕМОЖЛИВЛЕННЯ
КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ.....41

Свирид Софія Володимирівна

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ НОТАРІУСА ЗА ПОРУШЕННЯ
НОТАРІАЛЬНОЇ ТАЄМНИЦІ.....43

Тараненко Микола Миколайович

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ІНТЕРНУВАННЯ
ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ.....48

Усенко Юлія Олександрівна

ОСОБЛИВОСТІ ЛІЦЕНЗУВАННЯ У СФЕРАХ ЕНЕРГЕТИКИ ТА
КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....51

Федорчук Каріна Андріївна

МЕХАНІЗМ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ В БОРОТЬБИ
З ФІНАНСОВОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ.....54

Черненко Тетяна Віталіївна

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ БЛАГОДІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....57

Шевцов Андрій Олександрович

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАННЯ ВІДОМОСТЕЙ
ДОКАЗАМИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ60

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

- Oleksandr Krutin, Iryna Tomaz*
ASPECTS OF EDUCATION QUALITY MANAGEMENT.....65
- Зеленська Анастасія Олександрівна*
ПОРУШЕННЯ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....67
- Одарченко Вероніка Ігорівна*
УПРАВЛІНСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....71
- Орловська Ольга Василівна*
РЕСУРСИ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ОСОБЛИВОСТІ
ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ НА КОРЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТТЯХ
З ДІТЬМИ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ.....75
- Савчук Борис Петрович, Вінтоняк Оксана Василівна*
ФОРМУВАННЯ ЗАКЛАДІВ СЕРЕДНЬОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ
ОСВІТИ В УКРАЇНІ У 20-30 ТІ РР. ХХ СТОЛІТЬ.....78
- Чебанова Катерина Олегівна*
ПОНЯТТЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ В ПСИХОЛОГО-
ПЕДАГОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ.....82
- Щербакова Марина Анатоліївна, Коробка Інна Анатоліївна*
ОСОБИСТІТЬ ПЕДАГОГА У ЗАПИТАХ ХХІ СТОЛІТТЯ.....86

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

- Дудник Євген Ілліч*
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В
МУЗИЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ.....89
- Коваленко Сергій Григорович*
ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАКТИКИ РАННЬОГО ДАТУВАННЯ
У МИСТЕЦТВІ: МОТИВАЦІЯ ТА АНАЛІЗ.....92
- Плахотник Олександр Олександрович*
ШЕКСПІР ПРО АКТОРСЬКЕ МИСТЕЦТВО.....96

Рудий Денис Юрійович

СУЧАСНА МУЗИЧНО-ТЕАТРАЛЬНА КУЛЬТУРА ОДЕСИ:
ДО ПИТАННЯ ПРО ПРЕМ'ЄРНУ ПОСТАНОВКУ
ЛЕГЕНДАРНОЇ РОК-ОПЕРИ Е.Л. ВЕББЕРА.....100

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Василенко Світлана Олегівна

ГЕНДЕРНА ЛІНГВІСТИКА. ВИТОКИ ТА СУЧАСНІСТЬ.....103

Шишканова Наталя Миколаївна

ЛІНГВОПОЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ЖІНОЧОГО
РОМАНУ ГЕРИ ЛІНД «DAS SUPERWEIB».....107

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Коваль Петро Сергійович

НАЦІОНАЛЬНІ СПІЛЬНОТИ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ПРОЦЕСУ
ПОЛІТИЗАЦІЇ ЕТНІЧНОСТІ.....111

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

В'яткін Юрій Олександрович, Галченкова Марія Євгенівна

ТЕСТ ASVAB НА ПРОФЕСІЙНУ ПРИДАТНІСТЬ ДО
ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ
В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ США.....115

СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Беленок Олексій Андрійович, Мацко-Демиденко Ірина Вікторівна

ЖИТТЄВІ СТРАТЕГІЇ СТУДЕНТСЬОЇ МОЛОДІ:
ДОСВІД СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.....118

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Бровченко Анастасія Камілівна

ПРОФІЛАКТИКА ВИГОРАННЯ ТА ПІДТРИМКА ПСИХІЧНОГО
БЛАГОПОЛУЧЧЯ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ-ДЕФЕКТОЛОГІВ
В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ.....121

Бугрим Валентин Володимирович

ВЗАЄМОДІЯ ЛЮДИНИ Й ІНФОРМАЦІЇ НА ФЕНОМЕНАХ
ІНТУЇЦІЇ, ПІДСВІДОМОСТІ ТА ІНФІЛЬТРАЦІЇ?.....124

Гладка Євгенія Юріївна

ПЕРЕДУМОВИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДЕЗАДАПТАЦІЇ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО УМОВ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ.....136

Ташматов Вячеслав Абдуллайович, Бойко Єлизавета Віталіївна

МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ СТЕРЕОТИПІВ ТА УПЕРЕДЖЕНЬ....139

Ташматов Вячеслав Абдуллайович, Гладка Євгенія Юріївна

ПЕРЕДУМОВИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДЕЗАДАПТАЦІЇ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО УМОВ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ.....142

Ташматов Вячеслав Абдуллайович,

Панченко Валерія Володимирівна

ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ ДИТИНИ – ЖЕРТВИ
НАСИЛЬСТВА В СІМ'ї.....145

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ

Даруга Аліна Русланівна, Парасочка Сергій Віталійович,

Михайлова Мар`яна Володимирівна

РАЦІОНАЛЬНЕ ХАРЧУВАННЯ В СТРУКТУРІ
ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ЖІНОК.....148

Огир Олег Олегович, Рощина Руслана Олегівна,

Кравчук Людмила Дмитрівна

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ФІЗИЧНОЇ
ТЕРАПІЇ У ПАЦІЄНТІВ З ДОРСОПАТІЯМИ
ПОПЕРЕКОВОГО ВІДДІЛУ ХРЕБТА.....152

Панасюк Віталій Олександрович, Брушко Вікторія Вадимівна
ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ АРТРОСОКПІЧНОМУ ВІДНОВЛЕННІ
ПАЦІЄНТІВ З ПОШКОДЖЕННЯМИ СТРУКТУР
КОЛІННОГО СУГЛОБУ.....156

*Пономаренко Костянтин Віталійович,
Кравчук Людмила Дмитрівна*
ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ КОРРЕКЦІЙНОЇ
ГІМНАСТИКИ У ДІТЕЙ ЗІ СКОЛІОЗОМ.....159

Хомовська Алла Володимирівна, Гусєв Петро Євгенович
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ХВОРИХ НА
ЦУКРОВИЙ ДІАБЕТ ПІСЛЯ АМПУТАЦІЇ НИЖНЬОЇ КІНЦІВКИ.....162

Наукове видання

Вісімдесят п'яті економіко-правові дискусії

Серія: Соціальні та гуманітарні науки

Рік заснування – 2014

Видання виходить 11 разів на рік

Відповідальний за випуск *У.О. Русенко*
Комп'ютерне верстання *О.В. Ковальський*

Підписано до друку 03.05.2024р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 50 прим.

ГО «Наукова спільнота»
46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Загребельна, 23
Ідентифікаційний код 41522543
тел. 0979074970
E-mail: rusenkos@ukr.net

Відріковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК№7599 від 10.02.2022р.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 073743
СПП № 465644
Тел. 097 299 38 99
E-mail: tooums@ukr.net